

V Raport
dla Sekretarza Generalnego Rady Europy
z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień
Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych

Warszawa, 2022

Spis treści

Wstęp	3
Skróty.....	4
CZĘŚĆ I OGÓLNA.....	6
Charakterystyka państwa	6
Status prawa międzynarodowego w ustawodawstwie krajowym.....	6
Ogólna charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w Polsce.....	7
Organy i instytucje odpowiedzialne za realizację polityki wobec mniejszości.....	13
CZĘŚĆ II REALIZACJA KONWENCJI RAMOWEJ O OCHRONIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH.....	15
Artykuł 3 [Deklaracja]	15
Artykuł 4 [Równość]	15
Artykuł 5 [Kultura]	16
Artykuł 6 [Tolerancja]	22
Artykuł 7 [Stowarzyszenia]	27
Artykuł 8 [Religia]	27
Artykuł 9 [Media].....	28
Artykuł 10 [Język pomocniczy]	48
Artykuł 11 [Nazwiska i nazwy miejscowe].....	49
Artykuł 12-14 [Oświata]	53
Artykuł 15 [Uczestnictwo w życiu publicznym]	71
Artykuł 16 [Proporcje narodowościowe]	75
Artykuł 17 [Kontakty zagraniczne]	76
Artykuł 18 [Współpraca międzynarodowa].....	76
Artykuł 19 [Konieczne ograniczenia]	76

Wstęp

Obowiązek przedstawienia przez Rzeczpospolitą Polską Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy raportu z realizacji *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* wynika z art. 25 *Konwencji ramowej*. Raport, przygotowany przez Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowy i Etnicznych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji obejmuje okres czteroletni, zawierając dane dotyczące lat 2017 - 2021.

Prezentowany dokument jest piątym raportem z realizacji *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* przygotowanym przez Rzeczpospolitą Polską dla Sekretarza Generalnego Rady Europy. Poprzedni raport został przekazany w dniu 19 grudnia 2020 r.

Wskazane publikatory przywoływanych aktów prawnych odwołują się do stanu z dnia 31 grudnia 2021 r.

Użyty w tekście Raportu termin: *mniejszości narodowe i etniczne* odnosi się zarówno do wskazanych w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym¹ mniejszości narodowych i etnicznych, jak i użytkowników języka kaszubskiego.

Przygotowując *V Raport* postanowiono przedstawić aktualizację informacji z IV Raportu, poza zagadnieniami, co do których zmienił się np. stan prawny lub faktyczny. W opinii autorów powinno to poprawić czytelność przekazanego dokumentu.

W raportowanym okresie Główny Urząd Statystyczny przeprowadził Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021. Spis przeprowadzony w roku 2021 był trzecim w powojennej historii Polski spisem, w którym zadawano respondentom pytanie o ich przynależność narodową lub etniczną, a drugim, w którym była możliwość wskazania podwójnej przynależności. Szczegółowe dane dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych nie zostały jeszcze opracowane, a ich publikację przewiduje się na rok 2023.

Poprzednie raporty znajdują się pod adresem strony internetowej:

- <https://www.coe.int/en/web/minorities/poland>

Rezolucja CM/ResCMN(2020)12 Rady Europy z dnia 21 listopada 2020 r. w sprawie realizacji przez Polskę *Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych* zawarła szereg cennych uwag dotyczących wzmocnienia działań na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych. Kwestie wskazane przez Radę Europy we wspomnianej Rezolucji znajdują odzwierciedlenie w informacjach zawartych w V Raporcie. Autorzy Raportu zdecydowali nie odnosić się do poszczególnych uwag podniesionych w Rezolucji, wychodząc z założenia, że przedstawione w raporcie informacje dotycząc kolejnych praw zawartych w *Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych*, stanowią też jednoznaczną odpowiedź na zalecenia Rezolucji CM/ResCMN(2020)12 Rady Europy z dnia 21 listopada 2020 r. i potwierdzają ich realizację.

Należy podkreślić, że podmioty realizujące zadania na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz użytkowników języka regionalnego stale otrzymują dotacje na realizację zadań mających na celu ochronę, podtrzymanie i zachowanie tożsamości kulturowej. Realizują one m.in. projekty wspierające nauczycieli języka mniejszości, grupy artystyczne mniejszości, a także inicjatywy skierowane do dzieci i młodzieży szkolnej, czy też inicjatywy popularyzujące literaturę danej mniejszości narodowej, etnicznej

¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 823.

lub społeczności kaszubskiej. Dotacje otrzymują projekty skierowane do szerokiego grona odbiorców, grupami docelowymi są członkowie mniejszości zarówno w wieku przedszkolnym, jak i seniorzy.

Podjęto także dialog z przedstawicielami KWRiMNiE w celu dookreślenia procedury mianowania jej członków. W odpowiedzi na pismo z 30 czerwca 2020r. dra Grzegorza Kuprianowicza, Współprzewodniczącego KWRiMNiE przy którym przekazał dokument pt. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce – najważniejsze zagadnienia nurtujące środowiska mniejszości narodowych i etnicznych w Ad 6 pt.: Funkcjonowanie Komisji Wspólnej dookreślono sposób wyłaniania i odwoływanie członków Komisji reprezentujących mniejszości.

Ponadto, już na wstępie należy zauważyć, iż 21 grudnia 2020 r. Rada Ministrów uchwaliła program wieloletni „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030”. Wykonawcą Programu jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

Skróty

Wykaz użytych w raporcie skrótów:

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IPN – Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

karta języków – Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych

Komisja Wspólna – Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

konwencja ramowa – Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych

KRRiT – Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji

MEiN – minister edukacji i nauki^I *albo* Ministerstwo Edukacji i Nauki^{II}

MEN – minister edukacji narodowej^{III} *albo* Ministerstwo Edukacji Narodowej^{IV}

MKDiS – minister kultury, dziedzictwa narodowego i sportu^V *albo* Ministerstwo Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

MKiDN – minister kultury i dziedzictwa narodowego^{VI} *albo* Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

mniejszość – mniejszość narodowa, mniejszość etniczna, użytkownicy posługujący się językiem regionalnym

MSWiA – minister spraw wewnętrznych i administracji *albo* Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

NSP - Narodowy Powszechny Spis Ludności i Mieszkań

PKW – Państwowa Komisja Wyborcza

program integracji – Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020

raport FCNM – raport z realizacji konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych

RP – Rzeczpospolita Polska

społeczność kaszubska – społeczność użytkowników kaszubskiego języka regionalnego

^I Od 2020 r.

^{II} Od 1 stycznia 2021 r.

^{III} Do 2020 r.

^{IV} Do 31 grudnia 2020 r.

^V W latach 2020-2021.

^{VI} Do 2020 r. oraz od 2021 r.

ustawa o mniejszościach – ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

Część I

Ogólna

Charakterystyka państwa

Rzeczpospolita Polska zajmuje powierzchnię 312 679 km² i jest zamieszkała przez 38,15 mln osób.

Graniczy z Republiką Federalną Niemiec, Republiką Czeską, Republiką Słowacką, Ukrainą, Republiką Białorusi, Republiką Litewską oraz Federacją Rosyjską.

Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym, o parlamentarno-gabinetowym systemie rządów. Władzę ustawodawczą pełnią – Sejm (460 posłów) i Senat (100 senatorów)^I. Izby te są wybierane na czteroletnią kadencję w wyborach powszechnych, bezpośrednich, w głosowaniu tajnym, a w przypadku Sejmu także w wyborach równych i proporcjonalnych. W obecnej (kończącej się w 2023 r.) kadencji wśród posłów na Sejm jest jeden poseł wybrany z komitetu wyborczego mniejszości niemieckiej. Niektórzy parlamentarzyści publicznie deklarują przynależność do mniejszości narodowych lub etnicznych, jednak zostali wybrani z innych komitetów, niż mniejszościowe.

Władzę wykonawczą pełnią Prezydent Rzeczypospolitej i Rada Ministrów. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wybierany jest w wyborach powszechnych na pięcioletnią kadencję^{II}. Obecna kadencja prezydencka kończy się w roku 2025. Rada Ministrów jest powoływana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, a Sejm udziela jej wotum zaufania^{III}.

Władzę sądowniczą pełnią niezależne sądy i trybunały^{IV}.

Polska dzieli się na 16 województw, te zaś na 314 powiatów i na 2 477 gmin w tym 66 miast na prawach powiatu, łącznie 2807 jednostek samorządu terytorialnego. ^V.

Status prawa międzynarodowego w krajowym porządku prawnym

Zgodnie z art. 9 Konstytucji *Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz., 483 z późn. zm.) „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”. Przepis ten zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego jest rozumiany nie tylko jako doniosła deklaracja wobec społeczności międzynarodowej, ale także jako zobowiązanie organów państwa, w tym rządu, parlamentu i sądów, do przestrzegania prawa międzynarodowego wiążącego RP, a wypełnienie tego obowiązku wymagać może obok stosownych zmian w krajowym porządku prawnym – podejmowania przez organy władzy publicznej, w ramach przypisanych im kompetencji, konkretnych zachowań^{VI}. Mając na względzie powyższe należy podkreślić, że poszanowanie dla prawa międzynarodowego,

^I Art. 95-124 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

^V Art. 163-172 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

^{II} Art. 126-145 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

^{VI} Wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 kwietnia 2005 r., sygn. akt P 1/05, pkt 5.5.

^{III} Art. 146-162 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

^{IV} Art. 173-201 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

w tym w szczególności podstawowych zasad prawa międzynarodowego określonych w Karcie Narodów Zjednoczonych, czy Akcie Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie jest jednym z priorytetów polityki Państwa Polskiego i znajduje odzwierciedlenie m.in. w aktywności Polski na forum międzynarodowym.

Zgodnie z art. 87 *Konstytucji* źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia oraz – na obszarze działania organów, które je ustanowiły – akty prawa miejscowego.

Natomiast art. 91 *Konstytucji* stanowi, że ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba, że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. Umowa międzynarodowa, ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Jeżeli natomiast wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo stanowione przez tę organizację jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Konwencja ramowa należy do umów ratyfikowanych w RP za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, co sytuuje ją jako część krajowego porządku prawnego oraz nadaje jej pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli *Konwencji* nie da się pogodzić z ustawą. W konsekwencji, *Konwencja ramowa* może być bezpośrednio stosowana przez organy krajowe, z sądami włącznie, chyba, że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. W ocenie Rządu RP *Konwencja ramowa* zawiera wiele postanowień, które mają charakter norm samowykonalnych (*'self-executing rules'*).

Ogólna charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w Polsce

Mniejszości narodowe i etniczne w okresie II Rzeczypospolitej (1918-1939) stanowiły ok. 30% ogółu populacji. Obecność mniejszości narodowych i etnicznych związana jest z wielonarodowym oraz wielokulturowym dziedzictwem historycznym Rzeczypospolitej Polskiej. Stanowi także istotny element zakorzenionego bogactwa kulturowego.

Liczebność mniejszości

Polskę zamieszkują przedstawiciele 13 mniejszości narodowych i etnicznych oraz grupy posługującej się językiem regionalnym – Kaszubów. W okresie raportowania (w 2021 r.) został przeprowadzony Narodowy Powszechny Spis Ludności i Mieszkań, jednak jego szczegółowe wyniki odnoszące się do mniejszości narodowych będą opublikowane w 2023. Zatem użyte w niniejszym Raporcie dane statystyczne pochodzą ze NSP 2011 r.

Wedle danych NSP 2011 r., w 5 gminach przedstawiciele mniejszości narodowych stanowią większość mieszkańców. Gminy te znajdują się w województwie podlaskim i są zamieszkałe przez mniejszość białoruską. Sa to gminy: Czyże (powiat hajnowski – 76,5% mieszkańców), Dubicze Cerkiewne (powiat hajnowski – 63,7% mieszkańców), Orla (powiat bielski – 56% mieszkańców), gmina wiejska Hajnówka (powiat hajnowski – 51,7% mieszkańców) oraz zamieszkała przez mniejszość litewską gmina Puńsk (powiat sejneński – 75,7% mieszkańców). Również w 5 gminach Polski większość mieszkańców posługuje się

w kontaktach domowych językiem kaszubskim. Są to gminy: Lipnica (powiat bytowski – 58,8% mieszkańców), Sierakowice (powiat kartuski – 58,3% mieszkańców), Chmielno (powiat kartuski – 57,9% mieszkańców), Sulęczyno (powiat kartuski – 53,8% mieszkańców), Linia (powiat wejherowski – 52,3% mieszkańców). Liczebność poszczególnych mniejszości oraz osób posługujących się w kontaktach domowych językiem regionalnym przedstawia poniższa tabela.

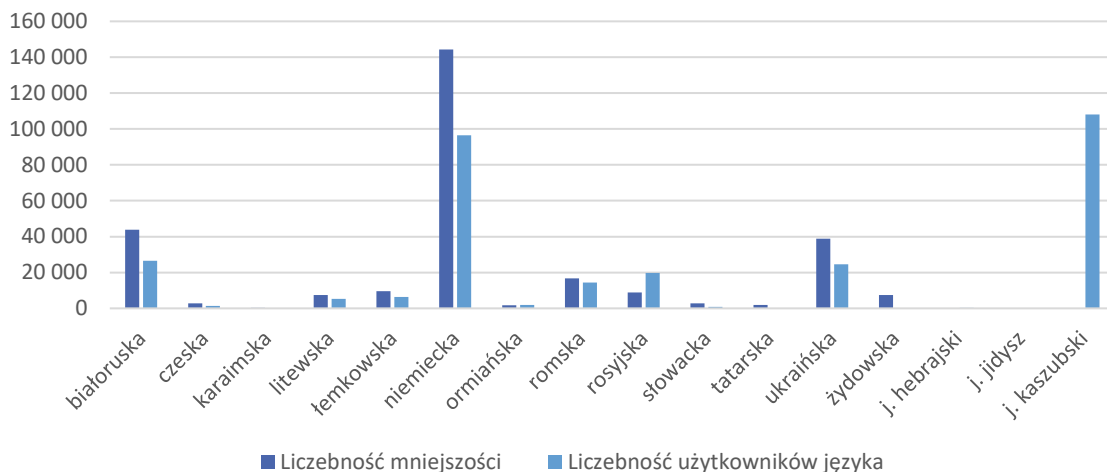
Liczebność mniejszości oraz użytkowników języków mniejszości

Rodzaj mniejszości	Członkowie mniejszości		Użytkownicy języka mniejszości	
	liczebność	udział w populacji	liczebność	udział w populacji
białoruska ^I	43 878	1,14‰	26 448	0,69‰
czeska	2 831	0,07‰	1 451	0,04‰
karaimska	314	0,01‰	<50	0,00‰
litewska	7 376	0,19‰	5 303	0,14‰
łemkowska	9 640	0,25‰	6 279	0,16‰
niemiecka	144 236	3,75‰	96 461	2,50‰
ormiańska	1 683	0,04‰	1 847	0,05‰
romska	16 723	0,43‰	14 468	0,38‰
rosyjska	8 796	0,23‰	19 805	0,51‰
słowacka	2 739	0,07‰	765	0,02‰
tatarska	1 828	0,05‰	<50	0,00‰
ukraińska ^{II}	38 795	1,01‰	24 539	0,64‰
żydowska	język hebrajski	7 353	321	0,01‰
	jidysz		90	0,00‰
użytkownicy języka kaszubskiego	108 140	2,81‰	108 140	2,81‰
RAZEM	394 113	10,23‰	301 805	7,84‰

GUS

^I Ponadto: 669 osób zadeklarowało używanie w kontaktach domowych „gwary pogranicza polsko-białoruskiego”, 626 osób – „języka ruskiego”, 549 osób – „gwary białoruskiej („języka prostego)”, 516 osób – „gwary białorusko-ukraińskiej”.

^{II} Ponadto: 626 osób zadeklarowało używanie w kontaktach domowych „języka ruskiego”, zaś 516 osób – „gwary białorusko-ukraińskiej”.

Liczebność mniejszości oraz liczebność użytkowników języków mniejszościowych i regionalnych

GUS

Rozmieszczenie terytorialne

Województwa, w których liczba mieszkańców należących do mniejszości¹ jest wyższa niż 1% ogółu ludności

NSP 2011

Struktura deklaracji tożsamościowej

Przeprowadzony w 2011 r. *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań* po raz pierwszy w historii polskiej statystyki badał tzw. „tożsamość złożoną” respondentów, czyli sytuację, w której badany deklaruje związek z więcej niż jedną tożsamością narodową, bądź etniczną. Wyniki spisu wskazują, iż zjawisko to jest bardzo rozpowszechnione wśród przedstawicieli mniejszości, zwłaszcza w kombinacji, gdzie tożsamości mniejszościowej towarzyszy tożsamość polska. W przypadku aż sześciu mniejszości

¹ W tym społeczność posługująca się językiem kaszubskim.

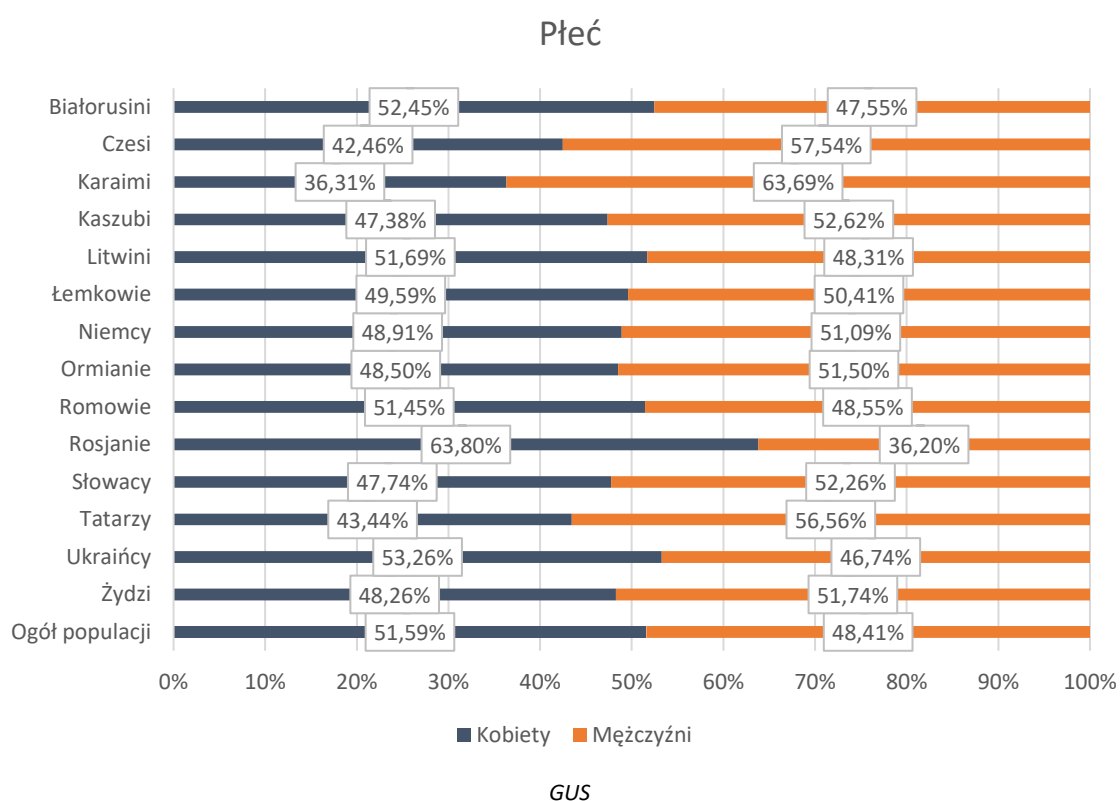
(żydowska, czeska, rosyjska, tatarska, ormiańska i niemiecka) procent osób, które zadeklarowały tożsamość mniejszościową i polską jest większy od odsetka osób, które zadeklarowały wyłącznie przynależność do danej mniejszości.

Z drugiej strony, tylko w przypadku trzech mniejszości (karaimskiej, białoruskiej i litewskiej) ponad 60% osób należących do danej mniejszości zadeklarowało wyłącznie tę mniejszościową identyfikację narodowo-etniczną. W przypadku pozostałych mniejszości odsetek ten wahał się od 58,06% w przypadku mniejszości łemkowskiej, do 21,2% w przypadku mniejszości czeskiej.

Generalnie należy zauważyć, że sytuacja poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym nie odbiega znacznie, poza mniejszością romską, od średniej ogólnopolskiej. Dane uzyskane w trakcie ostatniego *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* wskazują, że przynależność do mniejszości, z wyjątkiem Romów, nie determinuje sytuacji społeczno-ekonomicznej obywateli należących do mniejszości. Wpływ na tę sytuację mają raczej inne zmienne, m.in. poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania (wieś-miasto), status na rynku pracy oraz wiek badanych.

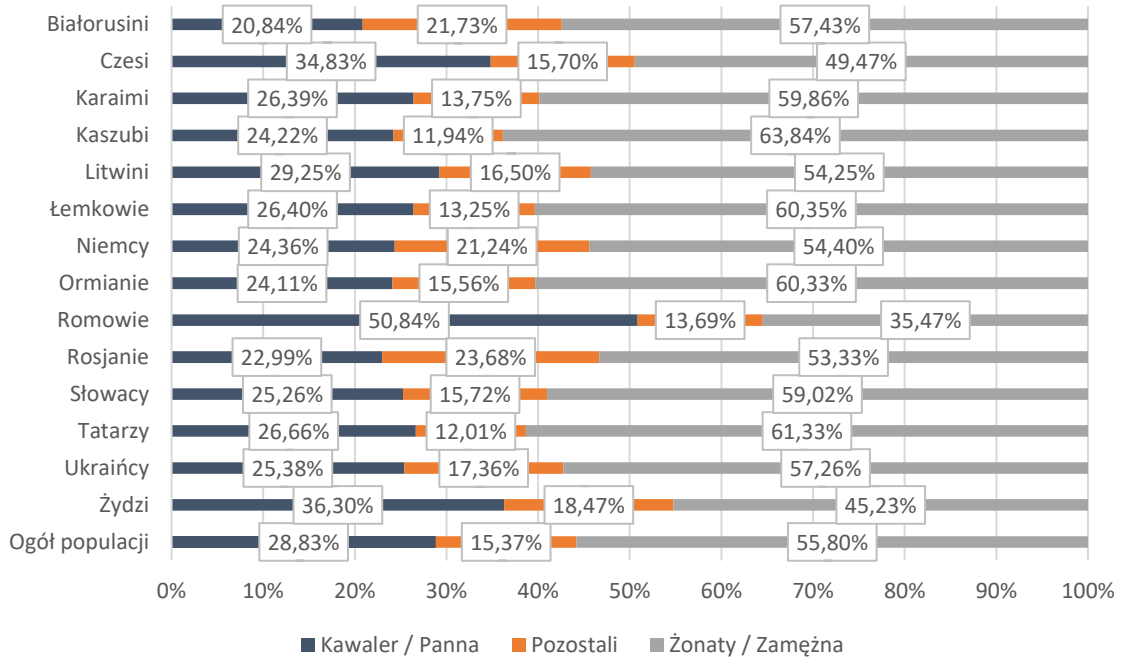
Szczegółowa charakterystyka poszczególnych mniejszości zawarta w poprzednim, *IV Raporcie*¹, zachowuje aktualność, wobec czego pominięto ją w niniejszym *Raporcie*.

Poniżej przedstawiono wykresy, charakteryzujące sytuację społeczno-demograficzną mniejszości narodowych i etnicznych na podstawie danych NSP 11.

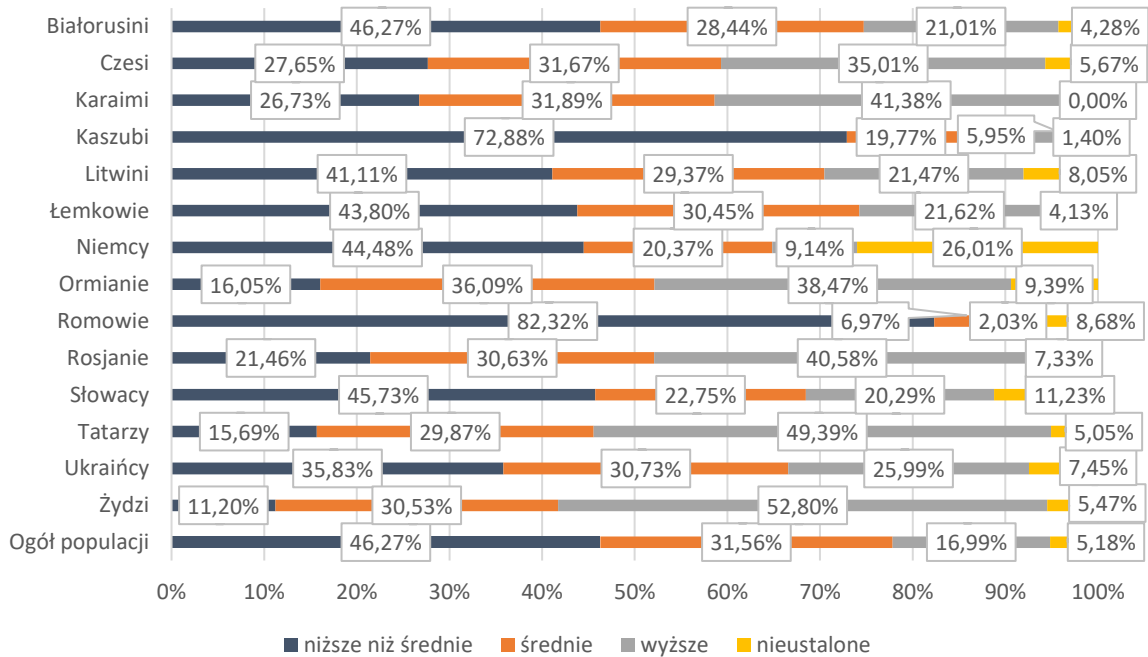
¹ IV Raport – url: <https://rm.coe.int/4th-sr-poland-en/168093ed27>, str. 11-27.

Stan cywilny

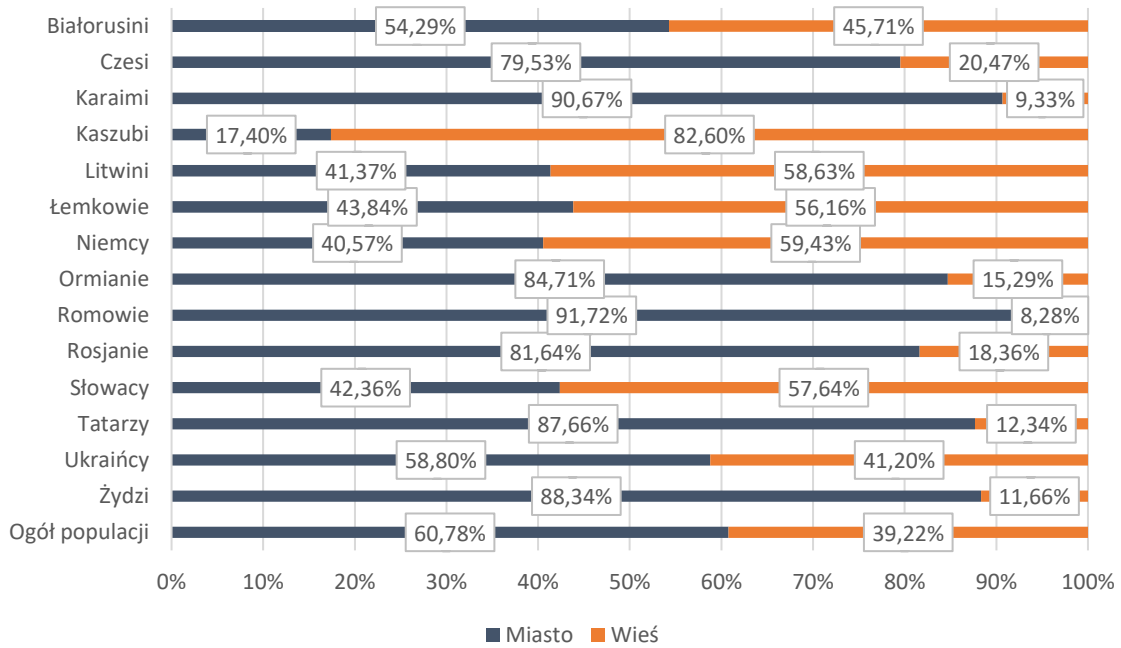
GUS

Wykształcenie

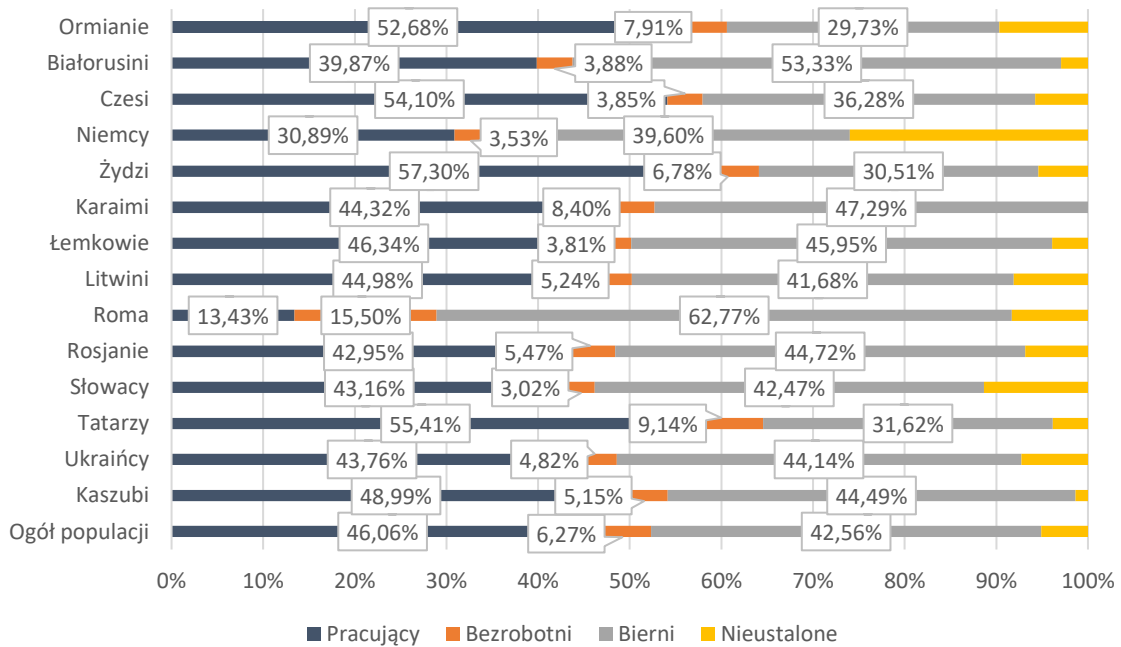
GUS

Miejsce zamieszkania

GUS

Aktywność ekonomiczna

GUS

Organy i instytucje odpowiedzialne za realizację polityki wobec mniejszości

Organy naczelne

Zgodnie z ustawą o mniejszościach organem właściwym w sprawach objętych ustawą jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, którym obecnie jest minister **spraw wewnętrznych i administracji**. Ponadto, należy wymienić kolejne organy i instytucje obejmujące zakresem swojej właściwości zagadnienia mające wpływ na sytuację mniejszości:

- ministra edukacji i nauki,
- ministra kultury i dziedzictwa narodowego,
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji,
- Instytut Pamięci Narodowej,
- Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych,
- Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania,
- Rzecznika Praw Obywatelskich,
- Komisję Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

Administracja rządowa w terenie

Na szczeblu regionalnym należy wskazać:

- Wojewodów/Pełnomocników wojewodów ds. mniejszości narodowych i etnicznych,
- Pełnomocników Komendantów Wojewódzkich Policji ds. ochrony praw człowieka.

Zakres działania w/w organów został szczegółowo opisany w *IV Raporcie*, wobec czego poniżej przedstawiono tylko te instytucje, których zadania w zakresie mniejszości narodowych i etnicznych nie zostały opisane w poprzednim raporcie.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

W kontekście mniejszości narodowych i etnicznych należy zaznaczyć, że system dotacji MKiDN na realizację zadań zleconych przez ministerstwo obejmuje również projekty złożone przez organizacje pozarządowe środowisk mniejszościowych lub inne organizacje, realizujące projekty na rzecz mniejszości lub promujące kulturę i dorobek kulturowy mniejszości narodowych i etnicznych. Szczegółowe informacje dotyczące wsparcia mniejszości znajdują się w dalszych partiach *Raportu*.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przekazuje na realizację audycji środki abonamentowe w wysokości równej potrzebom zgłoszonym przez nadawców. Spółki publicznej radiofonii i telewizji przygotowują roczne plany programowo-finansowe przedsięwzięć wymagających finansowania ze środków publicznych, w tym również w zakresie tworzenia i rozpowszechniania audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji po analizie tych planów, dokonuje podziału środków abonamentowych między spółki mediów publicznych. W przypadku spółek radiofonii regionalnej kwoty z abonamentu wydzielane są przez Krajową Radę na konkretne spółki. Z uwagi na inną strukturę organizacyjną Telewizji Polskiej, podział środków finansowych na poszczególne oddziały terenowe jest kompetencją zarządu TVP SA.

Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Instytut Pamięci Narodowej w kontekście mniejszości narodowych prowadzi bogatą działalność naukową, badawczo-edukacyjną, a także związaną z upamiętnieniami martyrologii.

Pełnomocnicy Komendantów Wojewódzkich Policji ds. ochrony praw człowieka

Do zadań Pełnomocników należy m.in.:

- propagowanie praw człowieka i dbanie o przestrzeganie standardów ich ochrony w jednostkach i komórkach organizacyjnych Policji na terenie województw,
- bieżące monitorowanie działań Policji w zakresie respektowania godności ludzkiej i przestrzegania praw człowieka, a także proponowanie rozwiązań mających na celu utrzymanie wysokich standardów w tym zakresie,
- inicjowanie współpracy oraz utrzymywanie stałego kontaktu z instytucjami i organizacjami pozarządowymi mogącymi wspomóc działania Policji w dziedzinie ochrony praw człowieka,
- sporządzanie informacji, opinii i stanowisk w przedmiocie oceny zgodności działań policjantów ze standardami ochrony praw człowieka,
- diagnozowanie potrzeb szkoleniowych, inicjowanie lub samodzielne organizowanie szkoleń w ramach doskonalenia zawodowego, niezbędnych do zapewnienia właściwego poziomu respektowania praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji na terenie województwa.

W/w pełnomocnicy pozostają w ścisłej, roboczej współpracy z Pełnomocnikami Wojewodów ds. mniejszości narodowych i etnicznych.

Część II

Realizacja konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych

Artykuł 3 [Deklaracja]

1. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.
2. Osoby należące do mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 3 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 4 ustawy z dnia 5 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*.

W zakresie niniejszego artykułu nie odnotowano zmian w stosunku do poprzedniego raportu.

Artykuł 4 [Równość]

1. Strony zobowiązują się zagwarantować osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do równości wobec prawa oraz jednakową ochronę prawa. W tym względzie, jakkolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona.
2. Strony zobowiązują się do przyjęcia, tam gdzie to konieczne, odpowiednich Środków w celu popierania, we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pełnej i rzeczywistej równości pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowej a osobami należącymi do większości. W tym względzie wezmą pod uwagę specyficzne warunki osób należących do mniejszości narodowych.
3. Środki przyjęte zgodnie z ustępem 2 nie będą uważane za akt dyskryminacji.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 4 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 6 ustawy o mniejszościach, a także w przepisach ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. *Kodeks pracy* (Dz.U. 2022 poz. 1510).

W zakresie ustępów 1 i 3 niniejszego artykułu nie odnotowano zmian w stosunku do poprzedniego raportu.

W kontekście ust. 2 należy przywołać realizowane od 2001 r. przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji rządowe programy integracji społeczności romskiej w Polsce. Informacje na jego temat znajdują się w części odnoszącej się do art. 15.

Artykuł 5 [Kultura]

1. Strony zobowiązują się wspierać tworzenie warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego.

2. Bez uszczerbku dla środków podejmowanych stosownie do ich generalnej polityki integracyjnej, Strony powstrzymają się od działań lub praktyk mających na celu asymilację osób należących do mniejszości narodowych wbrew ich woli i będą chronić te osoby przed jakimkolwiek działaniem mającym na celu taką asymilację.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 5 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 5 oraz 18 ustawy o mniejszościach.

Poniżej znajduje się szczegółowa informacja dotycząca działań mających na celu podtrzymanie i rozwój tożsamości mniejszości narodowych i etnicznych, realizowanych przez różne agendy państwa.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Minister spraw wewnętrznych i administracji, będący właściwym w sprawach wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, wspiera działania zmierzające do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości w oparciu o datacje celowe (t.j. przeznaczone na realizację konkretnego zadania publicznego) lub podmiotowe (t.j. przeznaczone na utrzymanie funkcjonowania organizacji mniejszości, jak wynajem lokalu, media, obsługę prawną, finansową etc.). Dotowane działania dotyczą następujących obszarów:

- instytucje kulturalne, ruch artystyczny, twórczość mniejszości, imprezy artystyczne;
- inwestycje;
- wydawanie publikacji drukowanych i innych;
- programy radiowe i telewizyjne;
- miejsca związane z kulturą mniejszości;
- świetlice;
- biblioteki i dokumentacja życia kulturalnego;
- edukacja dzieci i młodzieży;
- propagowanie wiedzy o mniejszościach;
- inne działania.

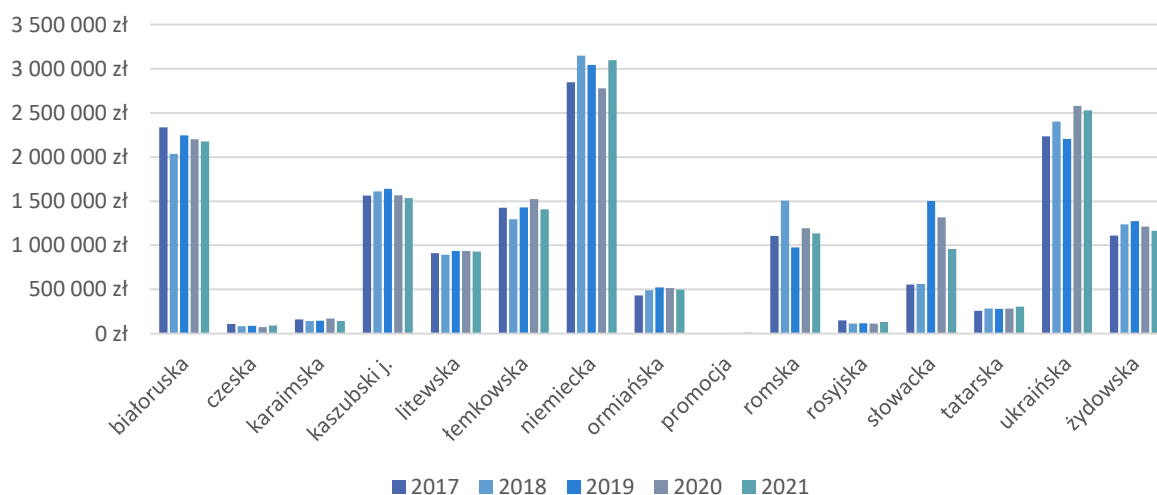
Należy również zaznaczyć, że system dotacji MSWiA udzielanych na podstawie ustawy o mniejszościach w znacznej części obejmuje zadania, które są skierowane nie tylko do przedstawicieli mniejszości, ale jednocześnie do społeczeństwa większościowego, będącego w naturalny sposób odbiorcami przede wszystkim imprez kulturalnych jak festiwale, przeglądy artystyczne etc. Ponadto w ramach udzielanych dotacji wyodrębniane są robocze projekty dotyczące tzw. promocji kultury. Zadania te mają charakter wielokulturowy i edukacyjny, niejednokrotnie dotyczą więcej niż jednej mniejszości i są skierowane do wszystkich zainteresowanych kulturą. Liczba odbiorców zadań skierowanych do mniejszości utrzymuje się w okresie objętym sprawozdaniem na stałym, relatywnie wysokim poziomie i wynosi nieco mniej niż 2,5 mln odbiorców rocznie (między 2,3 a 2,4 mln osób), co przy liczebności mniejszości wynoszącej wg danych NSP 11 nieco mniej niż 300 tys. osób potwierdza, że odbiorcami tych zadań jest również społeczność większościowa.

Pełne dane dotyczące wysokości dotacji MSWiA dla poszczególnych mniejszości w okresie objętym V Raportem przedstawia poniższa tabela i wykres.

Wysokość dotacji przyznanych dla organizacji mniejszości przeznaczonych na działania zmiernające do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowania i rozwoju języka regionalnego (kwoty PLN)

mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021
białoruska	2 337 640	2 034 118	2 246 500	2 200 500	2 176 330
czeska	108 990	85 473	88 450	74 757	91 224
karaimska	158 800	143 040	145 000	169 800	141 770
kaszubski język regionalny	1 565 400	1 609 208	1 640 050	1 565 554	1 535 460
litewska	911 637	893 706	937 580	936 853	927 800
łemkowska	1 427 600	1 296 100	1 429 140	1 523 451	1 408 200
niemiecka	2 846 405	3 149 552	3 041 995	2 776 834	3 097 052
ormiańska	433 512	492 130	521 318	516 861	498 782
promocja				9 942	12 550
romska	1 107 000	1 506 212	977 252	1 193 014	1 137 400
rosyjska	150 000	112 800	117 100	111 600	131 500
słowacka	557 100	563 350	1 500 600	1 317 980	956 880
tatarska	259 000	285 325	281 650	285 250	306 151
ukraińska	2 232 850	2 400 912	2 206 475	2 579 492	2 529 640
żydowska	1 111 930	1 237 971	1 271 995	1 211 945	1 166 415

MSWiA

MSWiA

Wysokość dotacji podmiotowe dla organizacji mniejszości (kwoty PLN)

Mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021
białoruska	157 000	175 000	163 300	200 415	206 480
czeska	9 000	9 000		5 850	10 590

Mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021
karaimska	30 000	27 000	29 000	30 800	51 500
kaszubski język regionalny	169 000	176 000	169 000	169 000	173 000
litewska	177 500	168 000	189 000	203 600	269 700
łemkowska	128 500	133 000	118 000	128 000	142 700
niemiecka	571 000	567 980	612 650	572 200	693 100
ormiańska	49 300	78 500	92 100	116 546	148 212
romska	71 000	88 600	181 792	183 312	235 000
rosyjska	18 000	18 500	17 500	18 500	33 500
słowacka	35 000	50 000	61 000	61 000	71 000
tatarska	15 000	12 600	7 400	13 500	49 550
ukraińska	226 000	235 900	212 000	272 000	309 480
żydowska	152 000	153 800	206 895	238 495	283 015
Suma	1 808 300	1 893 880	2 059 637	2 213 218	2 676 827

MSWiA

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Istotną część działań na rzecz mniejszości realizuje MKiDN (MKDniS). Poniżej zostaną one zaprezentowane w następujących obszarach:

- szkolnictwo artystyczne i edukacja kulturalna,
- mecenat nad kulturą ludową,
- twórczość literacka, czytelnictwo, rynek książki, biblioteki,
- teatr, muzyka, taniec, sztuki wizualne
- muzea
- instytucje kultury działające za granicą.

Szkolnictwo artystyczne i edukacja kulturalna

W zakresie romskiej mniejszości etnicznej działalność prowadzi Niepubliczna Szkoła Muzyczna I st. im. Miklosza Deki Czureji w Murowanej Goślinie (prowadzona przez Fundację BAHTAŁE ROMA i wspierana przez MKDniS).

W zakresie języka kaszubskiego działalność prowadzą:

- Państwowa Szkoła Muzyczna I st. w Kościerzynie,
- Państwowa Szkoła Muzyczna I st. w Wejherowie,
- Państwowa Szkoła Muzyczna I st. w Pucku.

Mecenat nad kulturą ludową

Narodowe Centrum Kultury wspierało zadania na rzecz:

- mniejszości białoruskiej (3 zadania w 2017 r.),
- mniejszości litewskiej (1 zadanie w 2017 r.),
- mniejszości łemkowskiej (6 zadań w latach 2017- 2019),
- mniejszości ormiańskiej (2 zadania w latach 2017-2018),
- mniejszości romskiej (5 zadań w latach 2017 i 2019 r.),
- mniejszości tatarskiej (2 zadania w latach 2017 i 2019),
- mniejszości ukraińskiej (119 zadań w latach 2017-2019),

- mniejszości żydowskiej (20 zadań w latach 2017-2019),
- języka kaszubskiego (12 zadań w latach 2017-2019).

Twórczość literacka, czytelnictwo, rynek książki, biblioteki

Zakład Narodowy im. Ossolińskich zgromadził w latach 2017-2021 książki i czasopisma:

- 201 w jęz. białoruskim
- 671 w jęz. czeskim
- 86 w jęz. hebrajskim
- 11 w jęz. jidysz
- 123 w jęz. kaszubskim
- 209 w jęz. litewskim
- 5855 w jęz. niemieckim
- 9 w jęz. ormiańskim
- 5 w jęz. romskim
- 1545 w jęz. rosyjskim
- 222 w jęz. słowackim
- 1094 w jęz. ukraińskim

Biblioteka Narodowa w tym obszarze podejmowała działania (głównie publikacje w bibliotece cyfrowej) na rzecz:

- mniejszości białoruskiej (2 145 publikacji w języku białoruskim),
- mniejszości żydowskiej (3 137 publikacji w języku hebrajskim i 40 484 w języku jidysz),
- mniejszości karaimskiej (3 publikacje w języku karaimskim),
- języka kaszubskiego (125 publikacji w języku kaszubskim),
- mniejszości ormiańskiej (66 publikacji w języku ormiańskim),
- mniejszości litewskiej (2 509 publikacji w języku litewskim),
- mniejszości niemieckiej (437 082 publikacje w języku niemieckim),
- mniejszości romskiej (226 publikacji w języku romskim),
- mniejszości rosyjskiej (51 555 publikacji w języku rosyjskim),
- mniejszości słowackiej (1 571 publikacji w języku słowackim),
- mniejszości ukraińskiej (12 288 publikacji w języku ukraińskim).

Instytut Książki wydatkował środki na rzecz:

- mniejszości żydowskiej (wsparcie wydawania czasopisma *Midrasz* oraz innych publikacji),
- mniejszości karaimskiej (wsparcie wydania czasopism *Almanach Karaimski* i *Awazymyz*),
- języka kaszubskiego (wsparcie wydania czasopisma *Pomerania* oraz innych publikacji),
- mniejszości romskiej (wsparcie wydania czasopisma *Dialog Pheniben*).

Ponadto na rzecz mniejszości żydowskiej działania w tym obszarze prowadziły:

- Archiwum Narodowe w Krakowie
- Archiwum Państwowe w Częstochowie
- Archiwum Państwowe w Malborku
- Archiwum Państwowe w Łodzi
- Archiwum Państwowe w Opolu
- Archiwum Państwowe w Zielonej Górze
- Archiwum Państwowe w Warszawie
- Archiwum Główne Akt Dawnych
- Archiwum Państwowe w Bydgoszczy
- Archiwum Państwowe w Katowicach
- Archiwum Państwowe w Kielcach
- Archiwum Państwowe w Przemyślu

- Narodowe Archiwum Cyfrowe

Ponadto na rzecz języka kaszubskiego działania w tym obszarze prowadziły:

- Archiwum Państwowe w Koszalinie
- Archiwum Państwowe w Szczecinie

Ponadto na rzecz mniejszości ormiańskiej działania w tym obszarze prowadziły:

- Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
- Archiwum Główne Akt Dawnych

Ponadto na rzecz mniejszości romskiej działania w tym obszarze prowadziły:

- Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim,
- Archiwum Państwowe w Koszalinie,
- Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Bolesławcu.

Teatr, muzyka, taniec, sztuki wizualne

W teatru, muzyki, tańca i sztuk wizualnych działania na rzecz mniejszości prowadziły:

- Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski (litewska, ukraińska),
- Filharmonia im. Mieczysława Karłowicza w Szczecinie (litewska, niemiecka, romska, ukraińska, żydowska),
- Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego (białoruska, słowacka, ukraińska),
- Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia w Katowicach (romska),
- Narodowe Forum Muzyki im. Witolda Lutosławskiego we Wrocławiu (żydowska),
- Narodowy Instytut Muzyki i Tańca (ukraińska, żydowska),
- Teatr Żydowski im. Estery Rachel i Idy Kamińskich – Centrum Kultury Jidysz (żydowska),
- Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki (rosyjska).

Szczegółowa informacja o wsparciu projektów w zakresie teatru, muzyki tańca i sztuk wizualnych służących podtrzymaniu tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych została zawarta w IV Raporcie dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez Rzeczpospolitą postanowień Karty języków regionalnych i mniejszościowych. Z uwagi na rozmiar tej informacji zrezygnowano z powielenia jej w niniejszym raporcie. Należy tu tylko zaznaczyć, że instytucje podległe MKiDN¹ realizowały w okresie objętym raportowaniem powyższe zadania poprzez m.in. organizacje lektoratów, spotkań literackich, warsztatów, seminariów, spektakli, wydawnictw płytowych, koncertów etc.

Warto przywołać tu fakt, że artystka pochodzenia romskiego, absolwentka krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, Pani Małgorzata Mirga-Tas została w 2021 r. laureatką konkursu na tzw. pawilon polski podczas Biennale Sztuki w Wenecji w 2022 r.

Muzea

W zakresie muzealnictwa działania na rzecz mniejszości prowadziły:

- Centralne Muzeum Jeńców Wojennych (niemiecka, rosyjska),
- Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku (białoruska),
- Instytut Śląski (niemiecka),

¹ Instytut Teatralny im. Z. Raszewskiego, Teatr Żydowski im. Estery Rachel i Idy Kamińskich – Centrum Kultury Jidysz, Narodowy Instytut Muzyki i Tańca, Narodowe Forum Muzyki, Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski,

Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia w Katowicach, Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki

- Muzeum Getta Warszawskiego (w organizacji) (niemiecka, żydowska),
- Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy. Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945) (niemiecka, rosyjska),
- Muzeum Historii Polski w Warszawie (czeska, litewska, niemiecka, rosyjska, ukraińska),
- Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN (niemiecka, żydowska),
- Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku (ukraińska),
- Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie (litewska, ormiańska, ukraińska),
- Muzeum Narodowe w Gdańsku - Oddział Etnografii (tatarska, ukraińska, żydowska),
- Muzeum Narodowe w Kielcach Oddział Muzeum Dialogu Kultur (ormiańska, romska, ukraińska),
- Muzeum Narodowe w Krakowie (niemiecka, rosyjska, ukraińska),
- Muzeum Narodowe w Poznaniu (czeska, litewska, romska, żydowska),
- Muzeum Narodowe w Szczecinie (litewska, niemiecka),
- Muzeum Narodowe w Warszawie (niemiecka, rosyjska, ukraińska),
- Muzeum Narodowe w Gdańsku (białoruska, niemiecka, rosyjska),
- Muzeum Narodowe we Wrocławiu – Oddział Muzeum Etnograficzne (karaimska, ormiańska, romska, żydowska),
- Muzeum Podlaskie w Białymstoku (białoruska),
- Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej (niemiecka, żydowska),
- Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie (białoruska, ukraińska),
- Muzeum Sztuki w Łodzi (niemiecka, rosyjska, ukraińska),
- Muzeum Treblinka. Niemiecki nazistowski obóz zagłady i obóz pracy (1941-1944) (niemiecka, romska, rosyjska, żydowska),
- Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej im. Alfa Kowalskiego (łemkowska, żydowska),
- Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” (białoruska, czeska, romska, słowacka, ukraińska),
- Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu (niemiecka, rosyjska, żydowska),
- Państwowe Muzeum na Majdanku w Lublinie (niemiecka, rosyjska, ukraińska, żydowska),
- Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki (niemiecka, rosyjska, ukraińska),
- Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma (żydowska).

Język

Szczegółowa informacja o wsparciu projektów służących podtrzymaniu tożsamości językowej mniejszości narodowych i etnicznych została zawarta w *IV Raporcie dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez Rzeczpospolitą postanowień Karty języków regionalnych i mniejszościowych*. Z uwagi na rozmiar tej informacji zrezygnowano z powielenia jej w niniejszym *Raporcie*. Należy tu tylko zaznaczyć, że instytucje nadzorowane przez MKiDN¹ realizowały w okresie objętym raportowaniem zadania na rzecz podtrzymania odrębności językowej mniejszości poprzez m.in. dotowanie czasopism, różnego rodzaju publikacje, w tym książki, digitalizacje zbiorów, wystawy, spotkania autorskie, konferencje, konkursy, audio-przewodniki, katalogi wystawowe w językach mniejszości etc.

¹ m.in.: archiwa państwowe, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Główne Akt Dawnych, Muzea Narodowe, Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki, Muzeum II Wojny Światowej, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych, Muzeum Historii Polski, Muzeum Historii Żydów Polskich Polin, Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma, Instytut Książki, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Muzeum Ziemi

Międzyrzeckiej im. Alfa Kowalskiego, Muzeum Podlaskie, szkoły artystyczne podległe MKiDN, Narodowe Centrum Kultury, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Biblioteka Narodowa, Biblioteka Jagiellońska, Narodowe Archiwum Cyfrowe, muzea byłych obozów Zagłady, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”, Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

Upowszechnianie wiedzy o mniejszościach

Niezwykle ważną rolę w upowszechnianiu wiedzy o mniejszościach i wzajemnych, nieraz trudnych relacjach w XX w., odgrywa działalność Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Inicjatywy te należy liczyć w dziesiątki. Mają one charakter badawczo-edukacyjnych, wydawniczy, obejmują przygotowanie konferencji naukowych, seminariów, prowadzenie lekcji dla uczniów, przygotowania i upowszechnianie scenariuszy lekcji, materiałów edukacyjnych dla szkół, wizyt studyjnych etc. Należy też wspomnieć działania podejmowane przez Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w odniesieniu do mniejszości narodowych i etnicznych. Do jego zadań należy prowadzenie działalności związanej z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Najwięcej spraw związanych było z upamiętnianiem martyrologii obywateli polskich żydowskiego pochodzenia zamordowanych przez hitlerowskich Niemców podczas II wojny światowej, ale również upamiętnień dotyczących mniejszości ukraińskiej, niemieckiej, słowackiej, romskiej i łemkowskiej.

Na stronie internetowej IPN znajdują się dwa inwentarze elektroniczne: „Żydzi polscy i Żydzi w Polsce” oraz „Ukraińcy w Polsce w latach 1941-1956”. Pierwszy z nich dotyczy Żydów i ich historii na terenie Polski w latach 1939-1989 w kompilacji z dokumentacją śledztw prowadzonych również w latach późniejszych. Drugi prezentuje różnorodność kwestii związanych z mniejszością ukraińską w Polsce w latach 1944–1956 w powiązaniu z materiałami sięgającymi dwudziestolecia międzywojennego, a nawet okresu sprzed I Wojny Światowej, a także z okresu po 1945 r., w których mniejszość ukraińska pozostawała w stałym zainteresowaniu komunistycznych organów bezpieczeństwa.

Artykuł 6 [Tolerancja]

1. Strony będą umacniać ducha tolerancji oraz dialog międzykulturowy i podejmą skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy pomiędzy wszystkimi osobami żyjącymi na ich terytoriach niezależnie od ich tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej, zwłaszcza w zakresie edukacji, kultury i środków przekazu.
2. Strony zobowiązują się podjąć odpowiednie środki chroniące osoby, które mogą być obiektem zastraszania bądź też aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 6 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 6 ustawy o mniejszościach.

Ochrona przed agresją

W ramach przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści kontynuowana była realizacja w polskiej Policji programu szkoleniowego poświęconego zagadnieniu przestępstw na tle nienawiści pn. Trening przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści dla funkcjonariuszy organów ścigania – TAHCLE. Celem programu TAHCLE jest zapewnienie, że wszyscy funkcjonariusze Policji, którzy mogą w swojej pracy zetknąć się z przestępstwami z nienawiści, będą wyposażeni w odpowiednią wiedzę, aby skutecznie zwalczać te przestępstwa. W ramach omawianych przedsięwzięć na terenie całego kraju realizowane są szkolenia dla funkcjonariuszy i pracowników Policji, które obejmują m.in. problematykę

rozpoznawania przestępstw z nienawiści, prawidłowego prowadzenia czynności wykrywczych w tego rodzaju przypadkach, adekwatnego reagowania policjantów na takie zdarzenia oraz zapobiegania przestępstwom z nienawiści. W 2020 r. w ramach programu TAHCLE przeprowadzono łącznie 326 edycji doskonalenia zawodowego lokalnego w zakresie zapobiegania przestępstwom z nienawiści i ich zwalczania, które ukończyło łącznie 5975 policjantów i pracowników Policji. W 2021 r. przeprowadzono łącznie 530 edycji doskonalenia zawodowego lokalnego w zakresie zapobiegania przestępstwom z nienawiści i ich zwalczania, które ukończyło łącznie 12840 policjantów i pracowników Policji.

Przestępstwa motywowane uprzedzeniami są objęte monitoringiem przez Komendą Główną Policji. Komenda Główna Policji prowadzi rejestr przestępstw z nienawiści, będący narzędziem do monitorowania ww. przestępstw i dający możliwość dokonywania analiz tego rodzaju przestępczości. W zakres tego monitoringu wchodzi informacje o postępowaniach przygotowawczych w sprawach przestępstw z nienawiści prowadzonych (przez Policję) w całym kraju, co umożliwia dokonywanie różnorodnych analiz zgromadzonych informacji w celu opisu zjawiska przestępstw z nienawiści w Polsce, m.in. pod kątem rodzajów motywacji będącej podłożem tych czynów, rodzajów czynów. Prowadzony monitoring i analizy pozwalają zwrócić uwagę w działaniach Policji na grupy szczególnie narażone na tego typu przestępstwa.

Przestępstwa z nienawiści

Ministerstwo Sprawiedliwości gromadzi dane nt. orzeczeń sądów w zakresie dotyczącym przestępstw z nienawiści. Odnoszą się one do przepisów kodeksu karnego: art. 119 § 1^I, art. 256 § 1^{II} i 2^{III} oraz art. 257^{IV}.

Liczba skazań za te przestępstwa w poszczególnych latach wynosi mniej niż 1%o wszystkich skazań.

Osądzania w I instancji sądów rejonowych (z wyłączeniem kodeksu karnego skarbowego)

	Rok	Ogółem	Przestępstwa		
			art. 256 § 1 kk	art. 256 § 2 kk	art. 257 kk
Osądzania ogółem	2017	291 881	88	3	92
	2018	307 615	63	10	114
	2019	316 840	59	8	181
	2020	275 925	60	4	114

^I Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

^{II} Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

^{III} Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.

^{IV} Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególłą osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

	Rok	Ogółem	Przestępstwa		
			art. 256 § 1 kk	art. 256 § 2 kk	art. 257 kk
	2021	315 973	65	41	65
Skazania	2017	245 378	59	3	68
	2018	261 397	47	9	85
	2019	270 180	36	7	142
	2020	237 419	45	2	82
	2021	271 657	50	39	137
Warunkowe umorzenie postępowania	2017	28 565	18	0	20
	2018	28 452	11	1	26
	2019	28 559	12	0	37
	2020	23 875	10	1	29
	2021	25 155	11	1	50
Umorzenie postępowania	2017	10 245	4	0	0
	2018	10 136	1	0	2
	2019	10 466	2	0	0
	2020	9 156	1	0	2
	2021	11 493	2	0	3
Uniewinnienie	2017	7 132	6	0	3
	2018	6 991	4	0	1
	2019	6 959	9	1	2
	2020	4 986	4	1	1
	2021	7 061	2	1	4
Odstąpienie od wymierzenia kary	2017	561	1	0	1
	2018	639	0	0	0
	2019	676	0	0	0
	2020	489	0	0	0
	2021	607	0	0	0

Ministerstwo Sprawiedliwości

Skazani i pokrzywdzeni

	Rok	Ogółem	Przestępstwa		
			art. 256 § 1 kk	art. 256 § 2 kk	art. 257 kk
Skazani					
Mężczyźni	2017	220 957	57	3	66
	2018	237 502	41	8	83
	2019	244 512	31	7	130
	2020	214 008	41	2	73
	2021	244 154	48	36	127
Kobiety	2017	24 421	2	0	2
	2018	23 895	6	1	2
	2019	25 668	5	0	12
	2020	23 411	4	0	9

	Rok	Ogółem	Przestępstwa			
			art. 256 § 1 kk	art. 256 § 2 kk	art. 257 kk	
	2021	27 503	2	3	10	
Pokrzywdzeni						
Mężczyźni	2017	107 401	3	0	81	
	2018	97 292	0	0	70	
	2019	96 320	2	0	496	
	2020	81 586	2	0	56	
	2021	100 877	6	0	89	
Kobiety	2017	76 079	0	0	27	
	2018	80 741	0	0	10	
	2019	79 023	0	0	159	
	2020	68 676	1	0	18	
	2021	86 797	4	0	31	
Małoletni	Chłopcy	2017	8 478	0	0	5
		2018	27 348	0	0	0
		2019	28 257	0	0	5
		2020	21 032	0	0	0
		2021	21 602	0	0	0
	Dziewczynki	2017	8 432	0	0	4
		2018	27 373	0	0	0
		2019	28 257	0	0	2
		2020	21 032	0	0	0
		2021	21 315	0	0	1

Ministerstwo Sprawiedliwości

Skazania w I instancji

	Rok	Ogółem	Przestępstwa			
			art. 256 § 1 kk	art. 256 § 2 kk	art. 257 kk	
Ogółem osoby skazane	2017	245 378	59	3	68	
	2018	261 397	47	9	85	
	2019	270 180	36	7	142	
	2020	237 419	45	2	82	
	2021	271 657	50	39	137	
Pozbawienie wolności	razem	2017	100 113	9	0	7
		2018	97 213	8	6	21
		2019	97 862	4	0	37
		2020	84 303	9	2	16
		2021	105 990	7	15	34
	powyżej 8 lat	2017	44	0	0	0
		2018	70	0	0	0
		2019	70	0	0	0
		2020	60	0	0	0
		2021				

	Rok	Ogółem	Przestępstwa		
			art. 256 § 1 kk	art. 256 § 2 kk	art. 257 kk
	2021	69	0	0	0
powyżej 5 lat do 8 lat	2017	262	0	0	0
	2018	277	0	0	0
	2019	320	0	0	0
	2020	228	0	0	0
	2021	218	0	0	0
powyżej 2 lat do 5 lat	2017	3 648	0	0	0
	2018	3 364	0	0	0
	2019	3 433	0	0	0
	2020	3 129	1	0	0
	2021	3 312	0	1	0
powyżej 1 roku do 2 lat	2017	11 353	1	0	0
	2018	9 292	0	0	1
	2019	8 817	0	0	1
	2020	7 849	0	0	0
	2021	10 496	0	3	2
6 mies. ÷ 1 r.	2017	64 254	6	0	2
	2018	63 222	5	5	9
	2019	63 231	2	0	26
	2020	54 673	5	1	12
	2021	68 958	4	9	20
2 ÷ 5 mies.	2017	19 976	3	0	5
	2018	20 515	3	1	11
	2019	21 541	2	0	8
	2020	18 028	3	1	4
	2021	22 543	3	2	12
1 mies.	2017	576	0	0	0
	2018	473	0	0	0
	2019	450	0	0	2
	2020	336	0	0	0
	2021	394	0	0	0
Ograniczenie wol- ności	2017	57 913	24	0	28
	2018	80 083	20	1	31
	2019	83 698	13	2	45
	2020	72 572	18	0	28
	2021	76 761	17	12	33
Kara mieszana	2017	3 341	0	0	1
	2018	2 902	0	0	1
	2019	2 918	0	0	0
	2020	2 372	0	0	0
	2021	2 618	0	0	1
	2017	83 838	26	3	32

	Rok	Ogółem	Przestępstwa		
			art. 256 § 1 kk	art. 256 § 2 kk	art. 257 kk
Grzywna samoistna	2018	81 037	19	2	32
	2019	85 542	19	5	60
	2020	78 018	18	0	38
	2021	86 116	26	12	69
Środki poprawczo-wychowawcze	2017	43	0	0	0
	2018	31	0	0	0
	2019	36	0	0	0
	2020	30	0	0	0
	2021	42	0	0	0
Środki karne orzeczone samoistnie	2017	130	0	0	0
	2018	131	0	0	0
	2019	124	0	0	0
	2020	124	0	0	0
	2021	130	0	0	0

Ministerstwo Sprawiedliwości

Artykuł 7 [Stowarzyszenia]

Strony zapewniają poszanowanie praw każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do swobodnego, pokojowego gromadzenia się, swobodnego stowarzyszania się, wolności wyrażania opinii, wolności myśli, sumienia i religii.

W polskim porządku prawnym przedmiot niniejszego artykułu został uregulowany m.in. przez ustawy:

- z dnia 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach* (Dz.U. 2020 poz. 2261),
- z dnia 27 czerwca 1997 r. *o partiach politycznych* (Dz.U. 2022 poz. 372),
- z dnia 17 maja 1989 r. *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania* (Dz.U. 2022 poz. 1435).

W zakresie niniejszego artykułu nie odnotowano zmian prawnych w stosunku do poprzedniego raportu.

Artykuł 8 [Religia]

Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do uzewnętrzniania jego/jej religii lub przekonań, jak również prawo do zakładania instytucji, organizacji i stowarzyszeń religijnych.

W polskim porządku prawnym przedmiot niniejszego artykułu został uregulowany przez ustawę z dnia 17 maja 1989 r. *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania* (Dz.U. 2022 poz. 1435).

W zakresie niniejszego artykułu nie odnotowano zmian prawnych w stosunku do poprzedniego raportu.

W okresie sprawozdawczym do *rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych* wpisano 6 organizacji. Obecnie liczy on ich 170. Pełny rejestr jest dostępny publicznie pod adresem:

- <https://www.gov.pl/web/mswia/rejestr-kościolow-i-innych-związkow-wyznaniowych>

Artykuł 9 [Media]

1. Strony zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność posiadania własnych opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języku mniejszości bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Strony zapewnią w ramach ich systemów prawnych, że osoby należące do mniejszości narodowej nie będą dyskryminowane w dostępie do środków przekazu.

2. Ustęp 1 nie wyklucza prawa Stron do poddania procedurze koncesjonowania – wykluczającej dyskryminację i opartej o obiektywne kryteria – rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych lub przedsiębiorstw kinematograficznych.

3. Strony nie będą zabraniać tworzenia i wykorzystywania przez osoby należące do mniejszości narodowych drukowanych środków przekazu. W ramach uregulowań prawnych odnoszących się do rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych zapewnią, na ile to możliwe, oraz uwzględniając postanowienia ustępu 1, że osoby należące do mniejszości narodowych będą miały możliwość tworzenia i używania ich własnych środków przekazu.

4. W ramach swoich systemów prawnych, Strony przyjmą stosowne środki w celu ułatwienia osobom należącym do mniejszości narodowych dostępu do środków przekazu oraz w celu wspierania tolerancji i ułatwienia pluralizmu kulturowego.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 6 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 8 ustawy o mniejszościach, a także w ustawie z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji* (Dz.U. 2020 poz. 805).

Należy podkreślić, że ustawa o mniejszościach wprowadziła do zadań publicznej radiofonii i telewizji obowiązek „uwzględniania potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności postępującej się językiem regionalnym, w tym emitowania programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym”. Wprowadzony przepis daje możliwości podejmowania działań bez narzucania ograniczenia w postaci emisji programów tylko i wyłącznie w języku mniejszości.

Art. 54 Konstytucji gwarantuje wolności wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji dotyczącym wolności słowa i prasy. W odniesieniu do mediów publicznych zasada ta zagwarantowana jest ustawą z dnia z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji* (Dz. U. z 2016 r. poz. 639), zwłaszcza poprzez wprowadzoną ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. *o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji* (Dz. U. z 2004 r. Nr 91, poz. 874) gdzie znajduje się jasna definicja misji publicznej.

Radiofonia i telewizja

Audycje adresowane do mniejszości narodowych i etnicznych powinny spełniać łącznie poniższe warunki:

- być w całości poświęcone problematyce dotyczącej mniejszości narodowych, etnicznych i społeczności postępującej się językiem regionalnym,

- umożliwić przedstawicielom mniejszości narodowej lub etnicznej nie tylko wzięcie udziału, ale także mówienie o sobie i o swoich sprawach,
- wyraźnym adresatem tego rodzaju audycji powinna być konkretna mniejszość narodowa lub etniczna, czy społeczność posługująca się językiem regionalnym,
- być realizowane w języku mniejszości narodowej, etnicznej lub w języku regionalnym,
- być redagowane przez zespół złożony z przedstawicieli zainteresowanej mniejszości narodowej, etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym.

KRRiT podejmuje ponadto wiele działań dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, takich jak:

- udział w posiedzeniach Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych,
- udział w spotkaniach i konferencjach dotyczących spraw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- interwencje w sprawach skarg i wystąpień przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- udzielanie wsparcia reprezentantom wspomnianych grup w kontaktach z nadawcami,
- konsultacje z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w zakresie ich potrzeb,
- monitorowanie programów nadawców publicznych pod kątem udziału w tych programach audycji adresowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- popieranie idei szkolenia i poszerzania warsztatu merytorycznego dziennikarzy wymienionych grup.

Zgodnie z art. 33 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji*, rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych, z wyjątkiem mediów publicznych, wymaga uzyskania koncesji. Organem właściwym w sprawach koncesji jest Przewodniczący Krajowej Rady, który podejmuje decyzję na podstawie uchwały Krajowej Rady. Ponadto istotne znaczenie z punktu widzenia mniejszości narodowych i etnicznych ma zapis art. 39b wspomnianej ustawy, na mocy którego stowarzyszenia i fundacje – w ramach realizacji celów statutowych oraz kościelne lub wyznaniowe osoby prawne kościoła lub związku wyznaniowego o uregulowanej w ustawie sytuacji prawnej, mają możliwość wystąpienia do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji o uznanie za nadawcę społecznego. Nadawca społeczny jest zwolniony z opłat za udzielenie lub zmianę koncesji.

Z możliwości emisji audycji radiowych adresowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w okresie objętym niniejszym raportem korzystało ponadto pięciu niepublicznych nadawców radiowych. Były to: Biańskie Radio „Racja”, Radio „Kaszëbë”, Radio „Orthodoxia” z Białegostoku, Radio „Vanessa” z Raciborza, Radio „Doxa” (do maja 2014 r. działające pod nazwą „Radio Plus Opole”).

*Informacje o koncesjonowanych programach radiowych i telewizyjnych
adresowanych do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*

Mniejszość	Program	Nadawca	Nr koncesji
białoruska	Białoruskie Radio Racja ^I	Białoruskie Centrum Informacyjne Sp. z o.o.	358/K/2018-R
białoruska, łemkowska, ukraińska	Radio ORTHODOXIA ^{II}	Prawosławna Diecezja Białostocko-Gdańska	415/K/2021-R
łemkowska	lem.fm ^{III}	Stowarzyszenie Ruska Bursa	678/2017/-R
niemiecka	Radio Vanessa ^{IV}	Radio VANESSA Sp. z o.o.	300/K/2017-R
	Radio DOXA ^V	Diecezja Opolska	424/K/2021-R
społeczność kaszubska	Radio KASZĚBĚ ^{VI}	Stowarzyszenie Ziemia Pucka	168/K/2012-R
	Twoja Telewizja Morska ^{VII}	Twoja Telewizja Morska Sp. z o.o.	743/2019-TK

KRRIT

Radiofonia

Ponadto od 2006 r. z Raciborza audycje za pośrednictwem Internetu nadaje Polsko-Niemieckie Radio Internetowe „Mittendrin”, prowadzone przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego.

Na antenie prywatnego Radia „Vanessa” nadającego program z Raciborza ukazuje się od 1997 r. raz w tygodniu audycja „Die deutsche Stimme aus Ratibor”. Program realizowany przez osoby związane

^I Program uniwersalny lokalny. Program może być w całości lub w części emitowany w języku białoruskim.

^{II} Program lokalny o charakterze społeczno-religijnym, skierowany do prawosławnej społeczności wschodniej części Polski. Program ten nie jest co do zasady kierowany do mniejszości narodowej lub etnicznej, ale jest kierowany do grupy wyznaniowej.

^{III} Program uniwersalny lokalny, zawierający audycje i inne przekazy adresowane do łemkowskiej mniejszości etnicznej, dotyczące spraw lokalnych i innych, w tym też audycje nadawane w języku tej mniejszości.

^{IV} Program uniwersalny lokalny. Na antenie emituje się cyklicznie w niedzielę audycje skierowane do mniejszości niemieckiej, realizowane przez redakcję radia internetowego „Mittendrin”.

^V Program lokalny o charakterze społeczno-religijnym. Na antenie Radia DOXA emituje się cyklicznie dwie audycje skierowane do mniejszości niemieckiej:

- w soboty o godzinie 16:15 audycja „Abgekantzelt” czas trwania 15 minut – audycja w języku niemieckim o tematyce religijno-kulturalnej;
- w niedziele o godzinie 21:00 audycja „Musikschachtel” czas trwania 60 minut – audycja w języku niemieckim w formie koncertu życzeń.

^{VI} Program uniwersalny lokalny. W programie mają być nadawane audycje i inne przekazy, skierowane do społeczności kaszubskiej, dotyczące spraw lokalnych i innych, w tym też audycje nadawane w języku tej społeczności.

^{VII} Program uniwersalny, rozpowszechniany w sieciach TVK, zawierający audycje dotyczące odrębności kulturowej i językowej Kaszub.

z Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Niemców Województwa Śląskiego (zespół producencki redakcji „Mittendrín”) zawiera reportaże z życia mniejszości niemieckiej, wiadomości lokalne, życzenia i muzykę. Audycja dostępna jest również na antenie Polsko-Niemieckiego Radia Internetowego „Mittendrín”.

Od czerwca 2011 r. w Gorlicach audycje w języku łemkowskim emituje także Radio Internetowe Ruskiej Bursy „LEM.fm” (używające poprzednio nazwy łemkowskie Radio Internetowe Stowarzyszenia „RUSKA BURSA”).

Białoruskie Radio „Racja” jest niepubliczną stacją radiową nadającą z Białegostoku program w języku białoruskim. Swoje audycje stacja kieruje do białoruskiej mniejszości narodowej w Polsce oraz mieszkańców zachodniej części Republiki Białoruś. Na antenie dominują informacje, publicystyka, audycje o charakterze społeczno-kulturalnym oraz muzyka. Stacja nadawała swój program w latach 1999 – 2002. W 2002 r. radio zawiesiło emisję z przyczyn finansowych. Ponownie nadawanie audycji rozpoczęto w lutym 2006 r. Działalność radia jest wspierana ze środków budżetu państwa (ze środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji finansowano produkcję 7 audycji skierowanych do mniejszości białoruskiej w Polsce). Audycje Radia „Racja” można odbierać na terenie województwa podlaskiego oraz przez Internet. Radio „Kaszëbë” jest niepubliczną stacją radiową nadającą swój program z Władysławowa (Województwo Pomorskie). Radio nadaje audycje od grudnia 2004 r. Od tego czasu udział stacji w regionalnym rynku radiowym wzrósł o 164%, czyniąc ją najchętniej słuchaną stacją lokalną na Pomorzu. Zasięg stacji obejmuje mieszkańców powiatów puckiego, wejherowskiego, kartuskiego, kościerskiego, części powiatów bytowskiego, chojnickiego i lęborskiego oraz Trójmiasta. Jednocześnie stale rozbudowywana jest sieć nadajników oraz wzmacniany jest sygnał, aby swoim zasięgiem dotrzeć do jeszcze większej liczby mieszkańców Pomorza. Od 40% do 60% czasu antenowego zajmują audycje emitowane w języku kaszubskim. Program radia ma charakter uniwersalny, dominują audycje o charakterze informacyjnym, publicystycznym, kulturalnym, rozrywkowym i edukacyjnym. Większość audycji rozgłośnia poświęca szeroko pojętej tematyce lokalnej. Ponadto na antenie Radia „Kaszëbë” prezentowana jest twórczość muzyczna wykonywana w języku kaszubskim. Działalność radia od roku 2006 wspierana jest ze środków Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Audycje radia są dostępne dla słuchaczy również za pośrednictwem Internetu.

Na antenie Radio „Orthodoxia” z Białegostoku nadawana jest cotygodniowa audycja w języku ukraińskim „Ukraińskie Słowo”, w której poruszane są kwestie dotyczące tradycji, kultury, języka, wiary oraz historii społeczności ukraińskiej Podlasia, a także innych regionów zamieszkiwanych przez mniejszość ukraińską. Audycje te prezentowane są w paśmie cotygodniowym przez 20 minut. Radio „Orthodoxia” swoim zasięgiem obejmuje Białystok i jego okolice. Jest również dostępne w Internecie.

Telewizja

Nowym aspektem działalności medialnej środowisk mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności postępującej się językiem regionalnym jest emisja audycji telewizyjnych na antenach nadawców niepublicznych. Programy w języku kaszubskim nadawane są na antenie lokalnych telewizji kablowych „TVT Teletronik” z Kartuz i „Twojej Telewizji Morskiej” z Wejherowa. Szczególnie dużo audycji w języku kaszubskim nadawanych jest na antenie „Twojej Telewizji Morskiej” – są one realizowane przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie dzięki wsparciu finansowemu Rządu RP. W okresie objętym *Raportem* na antenie CSBTW oraz satelitarnej telewizji TVS nadawany był także cotygodniowy niemieckojęzyczny magazyn „Schlesien Journal” opracowany przez osoby współpracujące w Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce (Zespół Producentki Pro-Futura).

Telewizja Polska S.A. nadaje audycje dla mniejszości narodowych przede wszystkim w programach oddziałów terenowych TVP S.A., ale także w programach ogólnopolskich. W ramach tej oferty w paśmie wspólnym oddziałów regionalnych TVP nadawana jest audycja informacyjna „Telenowyny” adresowana do mniejszości ukraińskiej w Polsce oraz widzów zainteresowanych problemami Ukrainy (czas trwania pojedynczego wydania: 24 minuty, nadawana przez cały rok, trzy razy w miesiącu). „Telenowyny” emitowane są w języku ukraińskim – z jednoczesnym tłumaczeniem na polski. W audycji prezentowana jest historia i bieżące informacje na temat stosunków polsko-ukraińskich, komentowane są także aktualne wydarzenia polityczne i kulturalne.

Telewizja Polska SA nadaje audycje dla mniejszości narodowych w sześciu swoich oddziałach terenowych: w Białymstoku (83 godzin), Gdańsku (26 godzin 30 minut), Katowicach (10 godzin), Olsztynie (15 godzin), Opole (23 godzin 30 minut) i Szczecinie (10 godzin). Dodatkowo TVP Regionalna – pasmo wspólne wyemitowała łącznie 13 godzin audycji. TVP SA w 2016 roku nadała łącznie ponad 181 godzin (w oddziałach i programie ogólnopolskim).

Dla mniejszości ukraińskiej, audycje w jej języku narodowym ukazują się w programach rozpowszechnianych przez oddziały terenowe w Białymstoku, Olsztynie i w Szczecinie. Audycje dla mniejszości rosyjskiej i białoruskiej – w programie oddziału terenowego w Białymstoku, litewskiej – w programach oddziałów terenowych w Białymstoku oraz w Szczecinie, dla niemieckiej – w Katowicach, Opolu i Szczecinie, dla społeczności kaszubskiej – w Gdańsku. Na terenie działania oddziału TVP Białystok zamieszkują najliczniejsze grupy mniejszości narodowych, w związku z czym oddział ten posiada najbogatszą ofertę programową skierowaną do mniejszości narodowych i emituje najwięcej audycji przeznaczonych dla tych różnorodnych mniejszości.

Audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz dla społeczności posługującej się językiem regionalnym nadawane są obecnie w programach dwunastu rozgłośni regionalnych tj. w Radio: Białystok, Gdańsk, Katowice, Koszalin, Kraków, Lublin, Olsztyn, Opole, Rzeszów, Szczecin, Wrocław i Radio Zachód. Tereny, na których działają te spółki, zamieszkiwane są przez największe skupiska mniejszości.

Liczba godzin przeznaczonych przez Rozgłośnie Regionalne na audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językiem regionalnym w latach 2017-2020 znajduje się w załączniku nr 3.

Mniejszość białoruska:

- *Tydzień Białoruski* (O/TVP Białystok) – 22-minutowy magazyn informacyjno-publicystyczny adresowany do mniejszości białoruskiej, podejmujący problematykę życia społecznego i kulturalnego Białorusinów zamieszkujących województwo podlaskie. Audycja ukazuje się dwa razy w tygodniu (wydanie premierowe i powtórka) przez cały rok. Tworzona w języku białoruskim z napisami w języku polskim,
- *Pod Znakiem Pogoni* (Radio Białystok) – 7-minutowa audycja publicystyczno-informacyjna nadawana codziennie przez cały rok. Audycja tworzona w języku białoruskim. Audycja publicystyczno-informacyjna, poruszająca problemy mniejszości białoruskiej, w całości poświęcona tematyce regionalnej,
- *Duchowe Spotkania* (Radio Białystok) – 15-minutowa audycja upowszechniająca wartości chrześcijańskie poświęcona sprawom prawosławia. Nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja realizowana w języku białoruskim i ukraińskim,
- *Przed wyjściem do cerkwi* (Radio Białystok) – 15-minutowa audycja o tematyce religijnej poświęcona sprawom prawosławia. Nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja religijna,

publicystyczno-edukacyjna, w języku białoruskim i ukraińskim, upowszechnianie wartości chrześcijańskich w oparciu o dekalog, w całości poświęcona tematyce regionalnej,

- *Pożadalnaja Pieśnia* (Radio Białystok) – audycja muzyczna nadawana w języku białoruskim w całości poświęcona tematyce regionalnej. Czas trwania: 25 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok.

Mniejszość litewska:

- *Głos Litwinów Polskich* (Radio Białystok) – trwająca 20 minut audycja publicystyczno-informacyjna, poruszająca problemy mniejszości litewskiej, w całości poświęcona tematyce regionalnej. Nadawana w języku litewskim z polskimi napisami, trzy razy w tygodniu przez cały rok,
- *Panorama Litewska* (O/TVP Białystok) – audycja trwa siedem minut, nadawana jest dwa razy w tygodniu. Magazyn adresowany jest do mniejszości litewskiej, podejmuje problematykę życia społecznego i kulturalnego Litwinów zamieszkujących województwo podlaskie oraz problematykę mniejszości litewskiej w kraju, emitowany w języku litewskim,
- *Pomerania Ethnica* (O/TVP Szczecin) – 12-minutowa audycja adresowana do mniejszości narodowych i grup etnicznych w regionie Pomorza Zachodniego (w tym Litwinów). Nadawana jest dwa razy w tygodniu przez cały rok. Podejmowana jest w niej problematyka społeczna i kulturalna dotycząca mniejszości.

Mniejszość niemiecka:

- *Schlesien Journal* (O/TVP Katowice i O/TVP Opole) – 11-minutowa audycja, nadawana raz w tygodniu, przez cały rok łącznie: 9 godz. 27 min. (O/TVP Katowice) oraz 3 razy w tygodniu, łącznie przez 28 godz. 43 min. z powtórzeniami (O/TVP Opole). Cykliczny magazyn informacyjno-publicystyczny adresowany do mniejszości niemieckiej na Śląsku i Opolszczyźnie, w którym przedstawiane i komentowane są wydarzenia społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturalne dotyczące mniejszości niemieckiej. Audycja emitowana jest w języku niemieckim z napisami w języku polskim,
- *Pomerania Ethnica* (O/TVP Szczecin) – 12-minutowa audycja adresowana do mniejszości narodowych i grup etnicznych w regionie Pomorza Zachodniego (w tym Niemców). Nadawana jest raz w tygodniu przez cały rok. Podejmowana jest w niej problematyka społeczna i kulturalna dotycząca mniejszości,
- *Pojednanie i Przyszłość* (Radio Katowice) – trwający 55 minut magazyn kulturalno-publicystyczny nadawany dwa razy w miesiącu. Tematyka audycji odnosi się do tradycji i kultury niemieckiej oraz do historii Śląska, często nawiązuje do dorobku przedstawicieli niemieckiej kultury, sztuki i nauki. Audycja tworzona przez Niemiecką Wspólnotę „Pojednanie i Przyszłość”. Posiada charakter publicystyczny z warstwą muzyczną w języku niemieckim. Tematyka odnosi się w dużej mierze do tradycji i kultury niemieckiej, a także historii Śląska. Bardzo często nawiązuje do dorobku wielu przedstawicieli niemieckiej kultury, sztuki i nauki (Eichendorfa, laureatów Nagród Nobla urodzonych na Śląsku itp.). Z uwagi na swoją formułę, która wynika z woli zespołu producenckiego związanego z tą organizacją, audycja adresowana jest do członków mniejszości niemieckiej w starszym wieku. Audycja praktycznie nie zawiera przekazów adresowanych do młodego słuchacza,
- *Präsent* (Radio Katowice) – trwający 55 minut magazyn publicystyczny adresowany głównie do młodszego i średniego pokolenia osób należących do mniejszości niemieckiej, nadawany dwa razy w miesiącu przez cały rok. Audycja publicystyczna tworzona przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego. Warstwę słowną stanowią materiały reporterskie, relacje, rozmowy i komentarze dotyczące życia i działalności środowisk mniejszości

niemieckiej w całym województwie śląskim. Tworzona jest przez zespół producencki „Mittendrin” działający w strukturze DFK, złożony z młodych ludzi, co ma swoje odzwierciedlenie w charakterze audycji. Adresowana jest do członków mniejszości niemieckiej w wieku średnim, a także do młodszych słuchaczy identyfikujących się z tą grupą narodowościową. Świadczy o tym podejmowana tematyka, jej aktualność, sposób redagowania i prowadzenia audycji, ale także charakter prezentowanych utworów muzycznych,

- *Allensteiner Welle* (Radio Olsztyn) – audycja publicystyczna poświęcona sprawom mniejszości niemieckiej Warmii i Mazur. Audycja trwa 21 minut, nadawana jest jeden raz w tygodniu przez cały rok,
- *Allensteiner Welle* (Radio Olsztyn) – audycja informacyjna trwająca 5 minut, nadawana jest jeden raz w tygodniu przez cały rok,
- *Powiedz: „Die Musik”* (Radio Opole) – jest to nowy (realizowany w 2016 roku) cykl audycji edukacyjnych w formie lekcji języka niemieckiego, opartych o prezentację wybranych fragmentów znanych niemieckojęzycznych przebojów muzyki rozrywkowej,
- Publicystyka niemieckojęzyczna (Radio Opole) – 50-minutowy cykl audycji publicystycznych nadawany dwa razy w tygodniu, dotyczących kultury niemieckiej, działalności mniejszości i jej przedstawicieli w regionie. W ramach cyklu znajdują się audycje pt. „Kulturviertel”, „Die Brücke/Most”, „Schönes Schlesien”, „Schlesien Aktuell – das Magazin”, „Mittendrin”, „Treffpunkt Opole”. W audycjach wykorzystywana jest wyłącznie muzyka niemieckojęzyczna,
- *Geschichten um Oder (Opowieści wokół Odry)* (Radio Zachód) – nowa audycja, trwająca 10 minut, nadawana dwa razy w tygodniu przez cały rok. Magazyn radiowy poświęcony wydarzeniom związanym z działalnością organizacji skupiających mniejszość niemiecką na terenie województwa lubuskiego. W magazynie prezentowane są wydarzenia kulturalne i społeczne oraz tematy związane ze współpracą transgraniczną. Do udziału w audycjach zapraszani są przedstawiciele mniejszości łżyckiej z terenu wschodnich Niemiec oraz dziennikarze z publicznego radia Antenne Cottbus.

Mniejszość romska:

- *My Romowie* (o/TVP Białystok) – audycja publicystyczna, na życzenie tej społeczności nadawana zarówno w języku polskim, jak i romskim; trwająca osiem minut. Nadawana jest dwa razy w miesiącu przez cały rok. Podejmuje problematykę życia społecznego i kulturalnego Romów zamieszkujących województwo podlaskie. Audycja o różnych sferach życia mniejszości romskiej,
- *Poznajmy się* (o/TVP Katowice) – 13-minutowa audycja nadawana dwa razy w tygodniu w czerwcu 2016 roku. Magazyn cykliczny adresowany do mniejszości romskiej na Śląsku, w którym pokazywana jest edukacja dzieci i młodzieży romskiej w celu upowszechniania wiedzy na temat edukacji i pracy w społeczeństwie romskim oraz tolerancja i zaznajomienie z tematyką romską wśród polskich widzów,
- *Serwis Romski* (Radio Koszalin) – 3-minutowa audycja informacyjna nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja poza przedstawianiem wydarzeń istotnych dla mniejszości zamieszkała także zapowiedzi i zaproszenia kulturalne. Nadawana w każdą niedzielę o godz. 7:30. Dodatkowo w audycji omawiane są prawodawstwo unijne i projekty UE, które mogą zainteresować Romów,
- *Magazyn Romski* (Radio Koszalin) – audycja trwająca 10 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok w każdą niedzielę o godz. 19:10. Magazyn informacyjno-publicystyczny skierowany do mniejszości romskiej. Stała pozycja programowa skierowana do mniejszości romskiej „Romano Dżipen” ma przybliżyć zamknięte dotąd hermetycznie środowisko romskie szerokim kręgom

społecznym. Audycja pokazuje inne strony życia Romów, obala utrwalone stereotypy, pokazuje romską społeczność taką, jaka jest w rzeczywistości – to jeden z głównych celów audycji. Ponadto pokazuje ona elementy kultury romskiej z pokolenia na pokolenie, tej znanej, ale także tej mniej popularnej,

- *Romscy Bracia (Radio Opole)* – 50-minutowa audycja nadawana dwa razy w tygodniu przez cały rok. Audycja ukazująca różne sfery życia Romów – sferę edukacji, kultury, tradycji, życia rodzinnego, talentów i pasji. Prezentuje sylwetki ludzi, którzy z tego środowiska wyrosli ponad przeciętność, zdobyli znakomite wykształcenie, zajmują ważne stanowiska, działają na rzecz innych osób. Relacje i reportaże z różnych imprez organizowanych przez Romów, m.in. w ramach Dni Kultury Romskiej, Festiwalu Piosenki i Kultury Romów, imprez organizowanych przez szkoły i instytucje. Jej celem jest informowanie o kłopotach dnia codziennego, trudnościach w znajdowaniu pracy, w edukacji, wspieranie projektów tworzonych przez Romów, budowanie dobrych relacji społecznych, niwelowanie stereotypów, wzajemnych animozji i niechęci, pokazywanie Romów takimi jakimi są naprawdę, integracja. Audycja uwzględnia potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- *Szlakiem taborów (Radio Zachód)* – nowa audycja, trwająca 10 minut, nadawana dwa razy w tygodniu przez cały rok. Celem audycji jest popularyzacja tematyki dotyczącej historii, tradycji, obyczajów i kultury Romów wśród mieszkańców województwa lubuskiego, działanie na rzecz pełniejszego uczestnictwa Romów w życiu społecznym regionu, kształtowanie postaw proedukacyjnych w społeczności romskiej, przełamywanie niechęci Romów do edukacji szkolnej, popularyzacja twórców wywodzących się ze społeczności romskiej, umacnianie tożsamości społeczności romskiej, zwiększenie aktywności kulturalno-organizacyjnej społeczności romskiej, zwalczanie stereotypów budujących negatywny wizerunek społeczności romskiej i zmianę jej postrzegania w szerokich kręgach polskiej społeczności, budowanie platformy porozumienia między społecznością romską i nie-romską.

Mniejszość rosyjska:

- *Wiadomości Rosyjskie (O/TVP Białystok)* – 10-minutowa audycja o charakterze informacyjno-publicystycznym, nadawana dwa razy w miesiącu przez cały rok. Magazyn podejmujący problematykę życia społecznego i kulturalnego Rosjan zamieszkujących województwo podlaskie, nadawany w języku rosyjskim z polskimi napisami.

Mniejszość tatarska:

- *Tatarskie Wieści (O/TVP Białystok)* – audycja trwająca osiem minut. Nadawana jest dwa razy w miesiącu przez cały rok. Skierowana do mniejszości tatarskiej, podejmuje problematykę życia społecznego i kulturalnego Tatarów zamieszkujących województwo podlaskie.

Mniejszość ukraińska:

- *Telenowyny (Telewizja Polska S.A. TV Regionalna)* – audycja nadawana jest w TVP Regionalna (pasmo wspólne). Audycja trwa 24 minuty i nadawana jest 4 razy w miesiącu. Przeznaczona dla mniejszości ukraińskiej w Polsce oraz widzów zainteresowanych problemami Ukrainy, realizowana w języku ukraińskim z jednoczesnym tłumaczeniem na polski. W audycji prezentowane są: historia i bieżące informacje na temat stosunków polsko-ukraińskich oraz komentarze dotyczące aktualnych wydarzeń politycznych i kulturalnych,
- *Przegląd Ukraiński (O/TVP Białystok)* – 11-minutowy magazyn informacyjno-publicystyczny, nadawany dwa razy w tygodniu (wydanie premierowe i powtórka) przez cały rok. Adresowany

jest do mniejszości ukraińskiej zamieszkałej na terenie województwa podlaskiego. Podejmuje tematykę życia społecznego i kulturalnego Ukraińców. Audycja nadawana w języku ukraińskim z polskimi napisami,

- *Pomerania Ethnica* (O/TVP Szczecin) – 12-minutowa audycja adresowana do mniejszości narodowych i grup etnicznych w regionie Pomorza Zachodniego (w tym Ukraińców). Nadawana jest raz w tygodniu przez cały rok. Podejmowano w niej problematykę społeczną i kulturalną dotyczącą mniejszości,
- *Ukraińskie Wieści* (O/TVP Olsztyn) – magazyn informacyjno-publicystyczny emitowany w języku ukraińskim. Audycja trwająca ok. 12 minut, nadawana 2 razy w tygodniu przez cały rok. *Ukraińskie Wieści* informują o najważniejszych bieżących wydarzeniach, dotyczących mniejszości ukraińskiej. Magazyn pokazuje codzienne życie Ukraińców na Warmii i Mazurach – tradycje, zwyczaje, szkolnictwo, działalność kulturalną. Przedstawia koncerty, festiwale, akcje społeczne. Informuje także o wydarzeniach na Ukrainie i współpracy regionalnej. Magazyn, choć adresowany do ukraińskiej mniejszości narodowej, przedstawia też uniwersalne tematy (np. kultura, turystyka), mogące zainteresować wszystkich odbiorców programu,
- *Przed wyjściem do cerkwi* (Radio Białystok) – 15-minutowa audycja o tematyce religijnej poświęcona sprawom prawosławia. Nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Audycja religijna, publicystyczno-edukacyjna, w języku białoruskim i ukraińskim, upowszechnianie wartości chrześcijańskich w oparciu o dekalog, w całości poświęcona tematyce regionalnej,
- *Ukraińska Dumka* (Radio Białystok) – audycja informacyjno-publicystyczna, trwająca 20 minut, nadawana trzy razy w tygodniu przez cały rok, nadawana w języku ukraińskim, poruszająca wielorakie problemy mniejszości ukraińskiej,
- *Duchowe Spotkania* (Radio Białystok) – 15-minutowa audycja religijna, publicystyczno-edukacyjna, upowszechniająca wartości chrześcijańskie poświęcona sprawom prawosławia, nadawana raz w tygodniu przez cały rok, w języku białoruskim i ukraińskim, upowszechnianie wartości chrześcijańskich w oparciu o dekalog, w całości poświęcona tematyce regionalnej,
- *Serwis Ukraiński* (Radio Koszalin) – 4-minutowa audycja informacyjna, nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Stała pozycja programowa, nadawana w każdą niedzielę o godz. 7:40.
- *Magazyn Ukraiński* (Radio Koszalin) – magazyn informacyjno-publicystyczny emitowany w języku ukraińskim. Audycja trwająca 16 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok, w niedzielę o godz. 19:20. W magazynie omawiane są społeczno-polityczne oraz kulturalne tematy związane z mniejszością ukraińską w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Pomorza oraz współczesnych problemów Ukrainy,
- *Kermesz – serwis informacyjny* (Radio Kraków) – audycja informacyjna, trwająca 5 minut. Raz w tygodniu nadawana jest audycja premierowa i powtórka,
- *Kermesz – magazyn* (Radio Kraków) – magazyn społeczno-kulturalny w języku ukraińskim dla mniejszości łemkowskiej i ukraińskiej zamieszkującej Małopolskę. Raz w tygodniu nadawana jest trwająca 25 minut audycja premierowa oraz jej powtórka. Redagowany i prowadzony przez dziennikarzy wywodzących się z tych mniejszości, dostarcza wiedzy o życiu tych wspólnot oraz ze szczególną troską dokumentuje głosy starszych pokoleń, relacje świadków wydarzeń historycznych, przejawy ginącej obrzędowości, zwyczajów, wytwory kultury duchowej i materialnej,
- *Przyszłość Ukrainy* (Radio Lublin) – audycja w języku polskim i ukraińskim trwająca 28 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Magazyn publicystyczno-informacyjny, podsumowujący tygodniowe wydarzenia dotyczące Ukrainy i Ukraińców, przygotowany przez dwie dziennikarki ukraińskie współpracujące z Radiem Lublin. Informacje bezpośrednio z Ukrainy, jak

również z Polski, przydatne dla studentów ukraińskich studiujących w Lublinie oraz dla osób zamieszkałych na Lubelszczyźnie,

- *Wiadomości kulturalne w języku ukraińskim* (Radio Lublin) – audycja w języku ukraińskim, trwająca 5 minut, nadawana pięć razy w tygodniu przez cały rok. Omawia ważne wydarzenia kulturalne z danego dnia. Audycja skierowana do ludności ukraińskiej przebywającej na Lubelszczyźnie: mieszkańców, studentów oraz turystów,
- *Od Niedzieli do Niedzieli* (Radio Olsztyn) – audycja informacyjna trwająca 5 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Omawiane są w niej problemy mniejszości ukraińskiej,
- *Od Niedzieli do Niedzieli* (Radio Olsztyn) – audycja publicystyczna trwająca 24 minuty, nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Omawia aktualne problemy mniejszości ukraińskiej regionu,
- *Wiadomości Ukraińców (Radio Rzeszów)* – audycja informacyjna trwająca 30 minut, nadawana cztery razy w tygodniu, emisja od wtorku do piątku. Jest to magazyn informacyjno-publicystyczny w języku ukraińskim, przygotowywany przez Redakcję Ukraińską Radia Polonia,
- *Święta u wschodnich chrześcijan (Radio Rzeszów)* – audycja nadawana okazjonalnie w okresie Bożego Narodzenia i Wielkanocy w Kościele Grekokatolickim. Audycje trwają po 55 minut i nadawane są w języku ukraińskim,
- *Posydeńki* (Radio Szczecin) – audycja publicystyczna, trwająca średnio 55 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok, ukazująca życie, poglądy i kulturę mniejszości ukraińskiej zamieszkującej region. Część audycji wypełnia 7-minutowy serwis informacyjny, nadawany codziennie przez cały rok w języku ukraińskim,
- *Skrynia* (Radio Rzeszów) – audycja publicystyczna trwająca 50 minut, nadawana dwa razy w tygodniu (premiera i powtórka) przez cały rok. Audycja adresowana jest głównie do mieszkańców Polski południowo-wschodniej pochodzenia ukraińskiego i do wszystkich miłośników języka i kultury ukraińskiej. Magazyn zawiera: informacje z życia mniejszości ukraińskiej w Polsce, kalendarium historyczne, relacje dźwiękowe z uroczystości, koncertów, wystaw, konferencji naukowych i spotkań tej społeczności, zapowiedzi imprez kulturalnych, przegląd prasy. Całość ilustrowana jest muzyką ukraińską (od ludowej po folk, pop i rock). Stałym elementem audycji jest cykl „Muzyczna skrzynka”, prezentujący wykonawców i kompozytorów ukraińskich. Częstym tematem audycji jest działalność Związku Ukraińców w Polsce oraz wywiady z interesującymi ludźmi polityki, nauki i kultury,
- *Besidy pro Ukrainu czyli Gawędy o Ukrainie* (Radio Zachód) – audycja w języku polskim i ukraińskim, trwająca 10 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Magazyn radiowy poświęcony życiu Ukraińców na terenie województwa lubuskiego oraz informacjom o wydarzeniach z Ukrainy. Przedstawia również historię mniejszości ukraińskiej w regionie. Audycja z udziałem przedstawicieli Związku Ukraińców w Polsce, adresowana do mniejszości ukraińskiej województwa lubuskiego i ogółu mieszkańców.

Język regionalny:

- *Tedë Jo* (O/TVP Gdańsk) – magazyn społeczno-kulturalny, nadawany dwa razy w tygodniu przez cały rok. Audycja trwa 13 minut. Magazyn skierowany jest do Kaszubów, podejmuje szeroko rozumianą tematykę życia społeczności kaszubskiej: kulturę, język, obyczaje,
- *Kleka* (Radio Gdańsk) – audycja trwająca 20 minut, nadawana cztery razy w tygodniu przez cały rok. Audycja informacyjna, realizowana w języku kaszubskim. Nadawany jest także skrót audycji *Kleka* (dwie minuty, pięć razy w tygodniu). Audycja skierowana jest do społeczności Kaszubów, redagowana i prowadzona przez przedstawicieli społeczności posługującej się językiem

regionalnym. Przekazywane informacje związane są z regionem, dotyczą tematyki o charakterze politycznym, społecznym, gospodarczym, kulturalnym. Redagowana i prowadzona przez przedstawicieli społeczności posługującej się językiem regionalnym,

- *Magazyn Kaszubski* (Radio Gdańsk) – audycja trwająca 55 minut, nadawana pięć razy tygodniu przez cały rok. Magazyn publicystyczny, realizowany w języku kaszubskim. W magazynie emitowane są wyłącznie piosenki śpiewane w języku kaszubskim. Audycja realizowana jest przez dziennikarzy pochodzących ze społeczności Kaszubów. Tematyką audycji jest tożsamość, język i kultura kaszubska. W *Magazynie Kaszubskim* obecne są również zagadnienia gospodarcze oraz społeczne. Prezentowane są także fragmenty literatury – najczęściej prozy twórców kaszubskich. *Magazyn Kaszubski* jest też miejscem dyskusji, dotyczących współczesnej problematyki społeczności,
- *Skarby Kaszub* (Radio Gdańsk) – audycja trwająca 5 godzin, emitowana raz w tygodniu przez cały rok, jest to głównie prezentacja muzyki mniejszości kaszubskiej wykonywanej w ich języku regionalnym. Audycja twórczo wykorzystuje zasoby archiwalne Radia Gdańsk i muzyki kaszubskiej. Audycja w języku kaszubskim, skierowana do społeczności posługującej się językiem regionalnym, realizowana przez dziennikarzy pochodzących ze społeczności Kaszubów,
- *Pogoda po Kaszubsku* (Radio Koszalin) – audycja informacyjna trwająca 1 minutę (pogoda). Nadawana raz w tygodniu przez cały rok,
- *Magazyn Kaszubski* (Radio Koszalin) – audycja publicystyczna, trwająca 15 minut, nadawana raz w tygodniu przez cały rok, w każdą niedzielę o godz. 19:40. Magazyn skierowany jest do społeczności kaszubskiej Pomorza Środkowego. W *Magazynie* poruszane są tematy związane głównie z kulturą kaszubską (z naciskiem na przekaz dawnych tradycji i zwyczajów), ale także poruszane są sprawy związane z dniem dzisiejszym Kaszubów. W magazynie relacjonowane są najważniejsze wydarzenia dotyczące tej grupy etnicznej, jak np. Zjazdy Kaszubów, albo Dni Jedności Kaszubskiej. Prezentowane są postacie ważne dla tej społeczności a także dokonania naukowe Kaszubów lub poświęcone Kaszubom. W audycji pokazywana jest koegzystencja wielu kultur na Pomorzu, w tym kaszubskiej. Magazyn redagowany jest przez przedstawicieli społeczności kaszubskiej,
- *Pogadanka o języku kaszubskim* (Radio Koszalin) – audycja 1-2-minutowa, nadawana raz w tygodniu przez cały rok. Krótka lekcja języka kaszubskiego skierowana do Kaszubów i nie tylko.

Programy o charakterze wielokulturowym

Ponadto, nadawano audycje popularyzujące wielokulturowość w regionach:

- *Etniczna scena Radia Koszalin* (Radio Koszalin) – nowa godzinna audycja, nadawana raz w miesiącu. Transmisja spotkań ze Studia Koncertowo-Nagraniowego Polskiego Radia Koszalin w *Ramach Etnicznej Sceny Radia Koszalin*. Spotkania stanowiły prezentację dorobku kulturalnego mniejszości narodowych: żydowskiej, ukraińskiej, mniejszości etnicznej romskiej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym kaszubskim. Spotkania organizowano z udziałem publiczności,
- *Wieczne Spotkania Radia Koszalin* (Radio Koszalin) – nowa godzinna audycja, nadawana sześć razy w roku. Audycja poświęcona prezentacji dorobku kulturalnego mniejszości narodowych ukraińskiej, niemieckiej; mniejszości etnicznej romskiej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym kaszubskim,
- *Opolski Ślęsk* (Radio Opole) – nowa audycja prezentująca życie i działalność mniejszości narodowych i etnicznych funkcjonujących w regionie, ze szczególnym uwzględnieniem najmniej

licznych spośród nich. Audycja ukierunkowana na przetwarzanie stereotypów, uwzględniająca potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym.

Audycje TVP dla mniejszości w języku mniejszości lub języku polskim

Oddziały	Mniejszości	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji
Radio Białystok S.A.	białoruska	Pod znakiem Pogoni	2017	2:20:00	7/miesiąc	121:40:00
			2018			
			2019			
			2020			
			2021			
		Pożadalnaja pieśnia	2017	0:25:00	1/miesiąc	21:40:00
			2018			
			2019			
			2020			
			2021			
	białoruska, ukraińska	Duchowe spotkania	2017	0:15:00	1/miesiąc	13:00:00
			2018			
			2019			
			2020			
			2021			
		Przed wyjściem do cerkwi	2017	0:15:00	1/miesiąc	13:00:00
			2018			
			2019			
			2020			
			2021			
litewska	Głos Polskich Litwinów	2017	0:20:00	3/miesiąc	52:20:00	
		2018				
		2019				
		2020				
		2021				
	Ukraińska dumka	2017	0:20:00	3/miesiąc	52:20:00	
		2018				
		2019				
		2020				
		2021				
Radio Gdańska S.A.	kaszubska	Kaszubskie Radio DAB+	2019	0:50:00	1/miesiąc	18:48:52
		Kaszubskie Radio Gdańsk DAB+	2018	0:50:00	1/miesiąc	18:48:52
		Kleka	2017	0:20:00	4/miesiąc	69:00:10
2018	66:17:00					

Oddziały	Mniejszości	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji
			2020	1:20:00		47:08:06
			2021	10:00:00		400:00:00
		Kleka - skrót	2017	0:20:00	5/miesiąc	8:18:00
			2018	0:20:00		8:20:00
			2019	0:02:00		8:20:00
			2020	0:10:00		8:26:00
			2020	0:10:00		8:26:00
		Magazyn kaszubski	2017	0:55:00	4/miesiąc	190:21:41
			2018	0:50:00	3/miesiąc	167:14:14
			2019			167:14:14
			2020	0:55:00	4/miesiąc	190:21:41
		Na szago	2020	0:20:00	8/miesiąc	6:37:41
		Skarby Kaszub	2017	5:00:00	1/miesiąc	229:25:30
		Skarby Kaszub	2021	3:00:00	4/miesiąc	148:00:00
		Skarby Kaszub - muzyka	2021	3:00:00	4/miesiąc	148:00:00
Skarby Kaszub DAB+	2020	11:00:00	3/2 miesiące	33:28:51		
Radio Katowice S.A	niemiecka	Pojednanie i przyszłość	2017	0:55:00	2/miesiąc	23:50:00
			2018	0:55:00	2-3/miesiąc	22:55:00
			2019	0:55:00	2-3/miesiąc	22:55:00
			2020	0:55:00	2/miesiąc	23:50:00
			2021	0:55:00	2/miesiąc	22:55:00
		Praesent	2017	0:55:00	2/miesiąc	23:50:00
			2018	0:55:00	2-3/miesiąc	23:50:00
			2019	0:55:00	2-3/miesiąc	23:50:00
			2020	0:55:00	2/miesiąc	23:50:00
			2021	0:55:00	2/miesiąc	22:00:00
Radio Koszalin S.A	kaszubska	Magazyn kaszubski	2017	0:16:00	1/tydzień	13:46:05
			2018	0:15:00	1/tydzień	13:10:10
			2019	0:15:00	1/tydzień	13:00:10
		Pogadanka o jęz. kaszubskim	2017	0:01:00	1/tydzień	1:22:05
			2018	0:02:00	1/tydzień	1:50:15
			2019	0:02:00	1/tydzień	1:50:15
		Pogoda po kaszubsku	2017	0:01:00	1/tydzień	0:52:00
			2018	0:01:00	1/tydzień	0:52:00
			2019	0:01:00	1/tydzień	0:52:00
		Serwis kaszubski	2017	0:03:00	1/tydzień	2:48:40
			2018	0:03:00	1/tydzień	2:27:40
			2019	0:03:00	1/tydzień	2:27:40
	romska	Magazyn romski	2017	0:10:00	1/tydzień	8:39:10
			2018	0:10:00	1/tydzień	8:39:25
			2019	0:10:00	1/tydzień	8:39:25

Oddziały	Mniejszości	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji
		Serwis romski	2017	0:03:00	1/tydzień	2:35:00
			2018	0:03:00	1/tydzień	2:41:00
			2019	0:03:00	1/tydzień	2:41:15
	romska, ukraińska, kaszubska	Mniejszości Mniejszości	2020	0:43:25	1/tydzień	37:38:40
			2021	0:53:00	1/tydzień	45:56:00
	romska, ukraińska, kaszubska	Mniejszości - powtórka	2021	0:50:00	1/tydzień	43:20:00
	-	Pogranicze ¹	2018	0:30:25	1/tydzień	2:22:55
	romska, ukraińska, kaszubska	Pogranicze	2021	0:37:00	1/tydzień	32:04:00
	romska, ukraińska, kaszubska	Serwis mniejszościowy	2021	0:16:00	1/tydzień	13:52:00
	ukraińska	Magazyn ukraiński	2017	0:16:00	1/tydzień	13:27:30
			2018	0:15:00		16:44:45
			2019	0:15:00		13:24:45
		Serwis ukraiński	2017	0:04:00	1/tydzień	3:05:55
			2018	0:04:00		2:57:55
2019			0:04:00	2:57:00		
Radio Kraków S.A.	słowacka	Pramen mag. słowacki	2017	0:25:00	1/miesiąc	21:40:00
			2020	0:25:00		21:40:00
			2021	0:25:00		21:40:00
	ukraińska	Kermesz serwis	2017	0:05:00	1/miesiąc	4:20:00
			2018	0:05:00		4:20:00
			2020	0:05:00		4:20:00
			2021	0:05:00		4:20:00
	ukraińska, łemkowska	Kermesz magazyn	2017	0:25:00	1/miesiąc	21:40:00
			2018	0:25:00		21:40:00
2019			0:25:00	21:40:00		
2020			0:20:00	17:20:00		
2021			0:20:00	17:20:00		
Radio Olsztyn S.A.	niemiecka	Allensteiner Welle	2021	0:20:00	4/miesiąc	17:20:00
			2018	0:20:00	1/miesiąc	17:20:00
			2019	0:20:00		17:20:00

¹ Audycja 1/tydz. przygotowana w 100 % w języku polskim, w której nawiązujemy do wielokulturowości naszego regionu, w której żyją: Polacy, Ukraińcy, Łemkowie,

Niemcy, Romowie, Kaszubi, Żydzi, kształtując postawę otwartości i porozumienia różnych grup społecznych

Oddziały	Mniejszości	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji	
		Deutsche Welle	2017	0:05:00	1/miesiąc	4:30:00	
		Deutsche Welle	2017	0:20:00	1/miesiąc	16:40:00	
		Deutsche Welle - informacja	2020	0:05:00	1/miesiąc	4:20:00	
		Deutsche Welle - publicystyka	2020	0:20:00	1/miesiąc	17:20:00	
	ukraińska	Od niedzieli do niedzieli	2017	0:05:00	1/miesiąc	4:30:00	
			2017	0:25:00	1/miesiąc	21:00:00	
			2018	0:25:00		21:40:00	
			2019	0:25:00		21:40:00	
			2020	0:05:00	1/miesiąc	4:30:00	
			2020	0:25:00	1/miesiąc	21:00:00	
			2021	0:25:00	4/miesiąc	21:40:00	
	Radio Opole Pro. FM. S.A	niemiecka	Czas mniejszości	2018	0:45:00	1/miesiąc	49:47:22
				2019			49:47:22
Die Musik, Hudba, Zene			2018	0:10:00	5/miesiąc	42:52:51	
			2019			42:52:51	
Powiedz Die Musik			2017	0:05:00	10/miesiąc	50:06:23	
			2020				0:05:00
Publicystyka niemieckojęzyczna			2017	0:50:00	2/miesiąc	100:09:51	
			2020			0:50:00	100:09:51
Wiadomości niemieckojęzyczne			2017	0:03:00	7/miesiąc	18:07:30	
			2018			18:00:30	
			2020	0:21:00	4/miesiąc	18:28:09	
			2021			18:15:30	
romska		Romscy bracia	2017	0:50:00	2/miesiąc	100:50:00	
romska, ukraińska romska, ukraińska		Mój nowy opolski dom	2018	0:45:00	1/miesiąc	44:52:51	
			2019				0:45:00
romska, ukraińska, kaszubska		Mój opolski dom	2020	0:30:00	2/miesiąc	42:35:15	
	2021		0:30:00			30:30:00	
-	Kresowianie – Opolanie ¹	2017	0:50:00	2/miesiąc	111:21:46		
		2018				0:50:00	

¹ Premierowe wydania audycji podejmującej szeroki wachlarz spraw społecznych, kulturalno-oświatowych, gospodarczych i historycznych wielokulturowego regionu opolskiego. Tematyka regionalna w sposób równomierny i zbilansowany ukazuje sprawy różnych grup społecznych i etnicznych. Polacy z kresów i innych regionów Polski, Ślązacy, Niemcy, Romowie ukazywani są w kontekście własnych problemów bądź osiągnięć, jednakże zawsze

jako istotna część wielokulturowej społeczności województwa opolskiego. Audycje tworzone we współpracy z osobami związanymi ze środowiskami mniejszości narodowych i etnicznych na Opolszczyźnie. Audycje uwzględniające potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w języ-

Oddziały	Mniejszości	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji
			2019			
			2020			
Radio Rzeszów S.A.	ukraińska	Audycje okolicznościowe	2017	0:50:00	okazjonalnie	2:30:00
			2018			1:40:00
			2019			1:40:00
			2020			4:35:00
			2021			1:40:00
		Skrzynia	2/miesiąc	2017	0:50:00	80:50:00
				2018		78:20:00
				2019		82:30:00
				2020		78:00:00
				2021		4/miesiąc
	Wiadomości dla Ukraińców	4/miesiąc	2017	0:30:00	103:30:00	
			2018		103:00:00	
			2019		104:30:00	
			2020	2:00:00	100:00:00	
			2021		100:00:00	
	Radio Szczecin S.A.	ukraińska	Posydeńki	2017	0:50:00	1/miesiąc
2018				0:55:00	30:03:05	
2019				0:50:00		
2020			0:13:52	4/miesiąc	12:01:20	
2021			0:40:00	1/miesiąc	10:40:00	
Posydeńki (wiadomości)		1/miesiąc	2017	0:55:00	5:14:46	
			2018		4:01:44	
			2019		5:14:46	
			2020			
			2021		0:05:00	5/miesiąc
-		Radio Szczecin na wieczór ¹	2017	1:50:00	4/miesiąc	41:31:00
			2018			
			2019			
			2020			
			2021			

kach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym (art. 21. ust.1a pkt 8a). Audycje służące kształtowaniu postaw tolerancji, przeciwdziałające dyskryminacji i wykluczeniu ze względu na narodowość

¹ Magazyn zawierający różne formy programowe: publicystykę, edukację, kulturę, reportaże. Tematy z zakresu problematyki pogranicza polsko -niemieckiego i Unii Europejskiej, gospodarki regionu, prezentacja form aktywności gospodarczej i liderów gospodarki i innowacyjności. Audycje o nowych technologiach, przeciwdziałaniu wykluczeniu cyfrowemu, badaniach naukowych szczecińskich

uczelnii. Prezentacja działań proekologicznych, ekookucji i prozdrowotnych. Poradnictwo w zakresie zdrowia, szkolnictwa, rozwoju dzieci i młodzieży, praw rodzica i dziecka. Spotkania z osobami aktywnymi społecznie, prezentacja historii miasta i regionu. Popularyzacja literatury i wydarzeń kulturalnych i artystycznych w regionie. Emisja reportaży publicystycznych, edukacyjnych i prezentujących kulturę, ukazujących problematykę społeczną, ekonomiczną regionu, kulturę i dorobek historyczny mieszkańców Szczecina i regionu

Oddziały	Mniejszości	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji
Radio Wrocław S.A.	łemkowska, ukraińska, niemiecka, ormiańska	Sami swoi	2017	0:46:44	1/miesiąc	40:30:00
			2019	0:45:00		36:45:00
			2020	0:46:44		38:15:00
			2021	0:45:40		
Radio Zachód S.A.	niemiecka	Opowieści wokół Odry	2017	0:10:05	1/miesiąc	8:03:43
	romska	Szlakiem taborów	2017	0:09:49	1/miesiąc	8:40:35
			2018	0:09:39		8:21:38
			2019			8:23:39
			2020	0:09:41		8:40:00
			2021	0:10:00		8:41:00
	ukraińska	Besidy pro Ukrainu	2017	0:09:50	1/miesiąc	8:29:44
			2018	0:09:48		8:21:28
			2019	0:09:39		8:40:00
			2020			8:41:00
			2021	0:10:00		8:40:00

KRRiT

Audycje TVP dla mniejszości w języku mniejszości lub języku polskim

Oddziały	Mniejszość	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji	
Pasma wspólne TVP	ukraińska	Telenowyny ^I	2017	0:24:00	3/miesiąc	3:20:10	
			2018			8:58:28	
			2019	0:23:00	1-4/miesiąc	4:47:51	
			2020	0:24:00	1/miesiąc	4:25:38	
			2021		3/miesiąc	3:20:10	
TVP Białystok	białoruska	Tydzień białoruski ^{II}	2017	0:22:00	2/miesiąc	38:01:32	
			2018			36:54:09	
			2019			36:10:30	
			2020			0:40:00	33:25:42
			2021			0:44:00	36:50:00
	litewska	Panorama litewska ^{III}	2017	0:07:00	2/miesiąc	13:05:23	
			2018			12:31:50	
			2019			12:13:24	
			2020			0:14:00	12:02:47
			2021			0:15:00	12:30:00

^I Magazyn informacyjno-publicystyczny z tłumaczeniem na język polski.

^{II} Magazyn informacyjno-publicystyczny podejmujący problematykę życia społecznego i kulturalnego Białorusinów zamieszkujących województwo podlaskie oraz problematykę sytuacji społeczno-politycznej na Białorusi.

^{III} Magazyn podejmujący problematykę życia społecznego i kulturalnego mniejszości litewskiej w kraju.

Oddziały	Mniejszość	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji
	romska	My Romowie ^I	2020	0:15:00	1/miesiąc	2:55:21
	rosyjska	Syberyjski bard ^{II}	2020	0:15:00	1/miesiąc (VII-XII)	2:39:23
			2017	0:10:00	2/miesiąc	3:09:27
		2018	0:08:00	3:10:59		
		2019	0:10:00	3:07:15		
		Wiadomości rosyjskie ^{III}	2020		styczeń - czerwiec	1:15:49
			2021	0:10:00	2/miesiąc	2:50:00
	2020		0:15:00	1/miesiąc	3:14:16	
	tatarska	Tatarskie wieści ^{IV}	2020	0:15:00	1/miesiąc	3:14:16
	ukraińska	Przegląd ukraiński ^V	2017	0:12:00	2/miesiąc	22:36:18
			2018	0:13:00		21:20:26
			2019			20:53:03
			2020	0:24:00		20:22:43
			2021	0:25:00		20:50:00
			2021	0:25:00		20:50:00
TVP Gdańsk	kaszubska	Farwë Kaszëb ^{VI}	2019	0:10:00	5/miesiąc	9:42:18
			2020	0:18:00	4/miesiąc	15:41:52
			2021	0:11:00		12:00:00
		Tedë jo ^{VII}	2017	0:11:30	6/miesiąc	14:04:48
			2018	0:12:00	5/miesiąc	10:25:47
			2019	0:11:00	6/miesiąc	12:21:12
			2020	0:14:30		12:36:33
			2021	0:11:00		12:00:00
			2021	0:11:00		12:00:00
			TVP Katowice	niemiecka	Schlesien Journal	2017
2018	9:03:55					
2019	9:21:29					
2020	0:11:20	9:38:24				
2021	0:12:00	10:24:00				
TVP Olsztyn	ukraińska	Ukraińskie wieści ^{VIII}	2017	0:12:00	2/miesiąc	14:19:37
			2018	0:13:00	8/miesiąc	14:59:15

^I Magazyn podejmuje problematykę życia społecznego i kulturalnego Romów w Polsce, realizowany przy współpracy przedstawicieli środowisk romskich woj. podlaskiego. Magazyn emitowany w języku polskim ze względu na brak usystematyzowania języka romskiego oraz fakt, że Romowie posługują się powszechnie językiem polskim. W języku romskim nadawane są materiały ukazujące obyczaje romskie i piosenki zespołów romskich.

^{II} Magazyn podejmujący problematykę życia społecznego i kulturalnego Rosjan zamieszkujących Polskę. Audycja od lipca 2020 r. zastąpiła cykl *Wiadomości rosyjskie*.

^{III} Magazyn adresowany do mniejszości rosyjskiej, podejmujący problematykę życia społecznego i kulturalnego Rosjan zamieszkujących województwo podlaskie.

^{IV} Magazyn realizowany dla mniejszości tatarskiej przy współpracy przedstawicieli środowisk tatarskich woj.

podlaskiego. Podejmuje problematykę życia społecznego i kulturalnego Tatarów zamieszkujących woj. podlaskie, realizowany w języku polskim, gdyż w takim języku mniejszość tatarska posługuje się na co dzień.

^V Magazyn informacyjno-publicystyczny podejmujący problematykę życia społecznego i kulturalnego Ukraińców zamieszkujących województwo podlaskie.

^{VI} Cykliczna, dwujęzyczna (polsko-kaszubska) audycja przedstawiająca współczesne życie społeczności kaszubskiej.

^{VII} Cykliczna audycja tworzona w języku kaszubskim oraz napisami w języku polskim. W tej audycji Kaszubi mówią o sobie i swoich sprawach w języku kaszubskim.

^{VIII} Cykl audycji z napisami polskimi.

Oddziały	Mniejszość	Nazwa programu	Rok	Czas emisji	Częstotliwość	Łączny roczny czas emisji
			2019			16:03:20
			2020	0:10:00	6/miesiąc	11:50:24
			2021	0:52:00	2/miesiąc	15:50:17
TVP Opole	niemiecka	Program o mniejszościach ^I	2021	0:15:00	1/miesiąc	13:00:00
		Schlesien Journal ^{II}	2017	0:11:08	1/miesiąc	9:27:52
			2018	0:11:13		8:02:34
			2019	0:11:15		9:56:05
			2020	0:11:18		9:47:56
TVP Szczecin	-	Pomerania Ethnica ^{III}	2017	00:12:00	4-6/miesiąc	11:19:30
			2018		2/miesiąc	01:33:20
			2019			
			2020		1/rok	00:11:42
			2021			
		Pomorze Etniczne ^{IV}	2018	00:12:00	2-3/miesiąc	02:50:48
			2019		2/tydzień (I-III)	03:32:19
			2020			
			2021			

KRRIT

Koszty programów telewizyjnych finansowanych z abonamentu oraz środków własnych spółek

Stacja telewizyjna	Wykonanie [tys. zł]				Plan [tys. zł]
	2017	2018	2019	2020	2021
Telewizja Polska SA ^V	865	802,7	934,8	1027,8	1125
TVP3 Białystok	579,8	556,4	644	721,2	614
TVP3 Gdańsk	109,6	89,1	170,4	203,3	235
TVP3 Katowice	5,3	5,1	5,6	16,8	6
TVP3 Kraków	-	-	-	-	35
TVP3 Olsztyn	42	36,9	39,8	29,4	64
TVP3 Opole	0,6	0,2	0,9	0,3	5
TVP3 Szczecin	44	25	20,1	11,8	67

^I Programy poświęcone mniejszościom narodowym i etnicznym, adresowany do mniejszości niemieckiej. Tłumaczenie z języka niemieckiego na język polski i z polskiego na niemiecki (napisy w dolnym ekranie).

^{II} Na program składa się blok informacyjny oraz spotkanie z ciekawym gościem lub relacja z ważnego wydarzenia dotyczącego mniejszości niemieckiej.

^{III} Magazyn w języku polskim prezentujący mniejszości narodowe i grupy etniczne Pomorza Zachodniego, ich zwyczaje, obrzędy oraz problemy z jakimi borykają się w życiu codziennym.

^{IV} Magazyn w języku polskim prezentujący mniejszości narodowe i grupy etniczne Pomorza Zachodniego, ich zwyczaje, obrzędy oraz problemy z jakimi borykają się w życiu codziennym.

^V Oddziały terenowe razem oraz TVP3 Regionalna.

TVP3 Regionalna - pasmo wspólne	83,7	90	54	45	99
POLSKIE RADIO					
Spółki regionalnej radiofonii razem	3956	2023	2 900	2 895	2 781
Radio Białystok SA	785	748	808	854	840
Radio Gdańsk SA	1048	545	784	750	750
Radio Katowice SA	17	17	89	85	84
Radio Koszalin SA	159	124	225	218	231
Radio Kraków SA	33	36	24	42	36
Radio Lublin SA	-	-	-	-	-
Radio Olsztyn SA	395	384	433	454	420
w programie regionalnym program dla mniejszości ukraińskiej z nadajnika w Miłkach	88	83	87	101	100
	307	301	346	353	320
Radio Opole SA	1215	241	271	239	140
Radio Rzeszów SA	153	107	128	99	130
Radio Szczecin SA	73	53	67	75	73
Radio Wrocław SA	25	23	23	24	22
Radio Zachód SA	53	46	48	55	55

Źródło: KRRiT

Koszty audycji radiowych finansowanych z abonamentu oraz środków własnych spółek

Rozgłośnia radiowa	Wykonanie [tys. zł]				Plan [tys. zł]
	2017	2018	2019	2020	2021
Spółki regionalnej radiofonii razem	3 956	2 023	2 900	2 895	2 781
Radio Białystok SA	785	748	808	854	840
Radio Gdańsk SA	1 048	545	784	750	750
Radio Katowice SA	17	17	89	85	84
Radio Koszalin SA	159	124	225	218	231
Radio Kraków SA	33	36	24	42	36
Radio Olsztyn SA	395	384	433	454	420
w programie regionalnym program dla mniejszości ukraińskiej z nadajnika w Miłkach	88	83	87	101	100
	307	301	346	353	320
Radio Opole SA	1 215	241	271	239	140
Radio Rzeszów SA	153	107	128	99	130
Radio Szczecin SA	73	53	67	75	73
Radio Wrocław SA	25	23	23	24	22
Radio Zachód SA	53	46	48	55	55

Źródło: KRRiT

*Dotacje MSWiA przeznaczone na prowadzenie programów radiowych
i telewizyjnych mniejszości*

Mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021
białoruska	160 000	160 000	160 000	160 000	165 000
kaszubski język regionalny	447 000	446 688	446 688	437 219	415 000
łemkowska	350 000	329 000	421 790	290 000	299 000
niemiecka	160 000	170 080	180 080	180 000	165 000
ormiańska			12 000		
ukraińska	26 600	26 600	27 250	26 050	26 100
Suma końcowa	1 143 600	1 132 368	1 247 808	1 009 550	1 070 100

MSWiA

Artykuł 10 [Język pomocniczy]

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania, bez jakiegokolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, zarówno prywatnie, jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie.

2. Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.

3. Strony zobowiązują się zagwarantować prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do niezwłocznego poinformowania, w języku dla niego/niej zrozumiałym, o przyczynach jego/jej zatrzymania i o wszystkich oskarżeniach wysuniętych przeciwko niemu/niej oraz do obrony przez niego samego/nią samą w tym języku, także, jeśli to konieczne, przy bezpłatnej pomocy tłumacza.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 10 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 8 i 9 ustawy o mniejszościach, a także w art. 5 ustawy z dnia 17 lipca 2001 r. *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Dz.U. 2020 poz. 2072).

W zakresie ust. 1 i 3 niniejszego artykułu nie odnotowano zmian w stosunku do poprzedniego raportu.

Poniższa tabela przedstawia aktualne dane dotyczące gmin, w których używany jest język pomocniczy.

Gminy, w których używany jest język pomocniczy

Gmina	Powiat	Województwo	Mieszkańcy ogółem	Mieszkańcy należący do mniejszości	Odsetek mniejszości
białoruski					
Orla	bielski	podlaskie	3 222	2 497	77,5%
Czyże	hajnowski		2 388	2 274	95,2%
Hajnowka			22 545	5 932	26,3%
Hajnowka			4 173	2 886	69,2%

Narewka			3 792	1 917	50,6%
kaszubski					
Parchowo	bytowski	pomorskie	3 417	768	22,5%
Sierakowice	kartuski		16 616	6 359	38,3%
Żukowo			30 501	6 721	22,0%
Linia	wejherowski		5 940	1 969	33,1%
Luzino			14 813	3 895	26,3%
litewski					
Puńsk	sejneński	podlaskie	4 437	3 312	74,6%
niemiecki					
Bierawa	kędzierzyńsko-kozielski	opolskie	8 035	2 010	25,0%
Reńska Wieś			8 671	3 042	35,1%
Lasowice Wielkie	kluczborski		7 208	2 735	37,9%
Strzeleczki	krapkowicki		7 968	3 418	42,9%
Walce			5 991	1 970	32,9%
Dobrodzień	oleski		10 363	2 762	26,7%
Radłów			4 630	1 295	28,0%
Zębowice			3 487		0,0%
Chrzastowice			opolski	6 651	1 705
Dobrzeń Wielki	14 247			2 885	20,2%
Komprachcice	11 331			3 260	28,8%
Murów	5 755			1 955	34,0%
Prószków	9 979			3 046	30,5%
Tarnów Opolski	9 993			2 447	24,5%
Turawa	9 582			1 983	20,7%
Biała	prudnicki		11 688	5 103	43,7%
Głogówek			14 163	3 680	26,0%
Izbicko	strzelecki		5 620	1 563	27,8%
Jemielnica			7 606	1 822	24,0%
Kolonowskie			6 222	2 703	43,4%
Leśnica		8 825	2 409	27,3%	
Ujazd		6 312	1 607	25,5%	

Źródło: MSWiA

Artykuł 11 [Nazwiska i nazwy miejscowe]

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do używania jego/jej nazwiska (patronimika) i imion w języku mniejszości oraz do ich oficjalnego uznania zgodnie z trybem przyjętym w ich ustawodawstwie.
2. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do umieszczenia w jego lub jej języku znaków, napisów i innych informacji o charakterze prywatnym w sposób widoczny dla osób postronnych.
3. W rejonach tradycyjnie zamieszkanym przez znaczną ilość osób należących do mniejszości narodowej, Strony będą starać się, zgodnie z obowiązującym prawem, w tym także tam, gdzie

to stosowne, umowami z innymi państwami oraz przy uwzględnieniu ich specyficznych warunków, umieszczać również w języku mniejszości, tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 11 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art.: 7, 8 oraz 12 ustawy o mniejszościach. Przedmiot ten jest uregulowany również przez ustawy:

- z dnia 17 października 2008 r. *o zmianie imienia i nazwiska* (Dz.U. 2021 poz. 1988)
- z dnia 29 sierpnia 2003 r. *o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych* (Dz.U. 2019 poz. 1443).

W zakresie ustępów 1 i 2 niniejszego artykułu nie odnotowano zmian w stosunku do poprzedniego raportu.

Nazwy miejscowe

W zakresie ust. 3 przedstawia się aktualny stan gmin, w których stosowane są tradycyjne nazwy geograficzne w językach mniejszości.

Gminy, w których używane są nazwy miejscowości w językach mniejszości

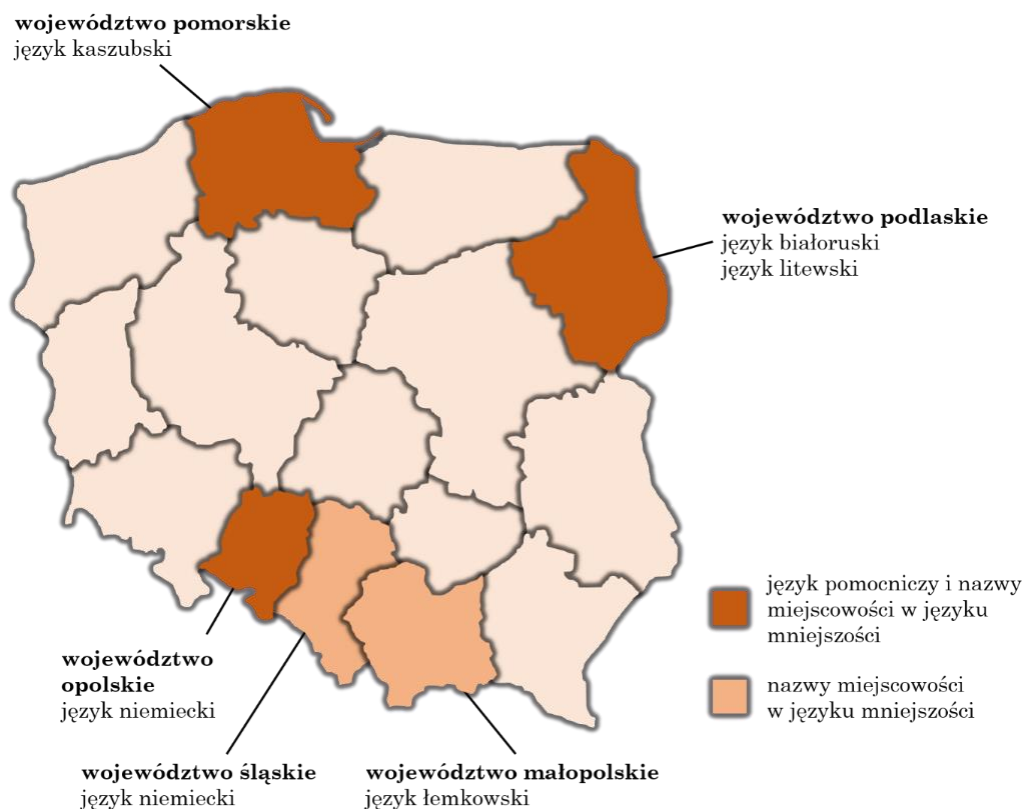
Język	Województwo	Powiat	Gmina
białoruski	podlaskie	bielski	Orla
kaszubski	pomorskie	bytowski	Bytów
			Czarna Dąbrówka
			Parchowo
			Tuchomie
		chojnicki	Brusy
		kartuski	Chmielno
			Kartuzy
			Przodkowo
			Sierakowice
			Somonino
			Stężycza
			Sulęczyno
		Żukowo	
		kościerski	Dziemiany
			Karsin
			Kościerzyna

Język	Województwo	Powiat	Gmina
			Kościierzyna
			Lipnica
			Lipusz
		łęborski	Cewice
		pucki	Władysławowo
		wejherowski	Linia
			Luzino
			Reda
			Szemud
			Wejherowo
		Wejherowo	
litewski	podlaskie	sejneński	Puńsk
łemkowski	małopolskie	gorlicki	Gorlice
			Uście Gorlickie
niemiecki	opolskie	kędzierzyńsko-kozielski	Bierawa
			Cisek
			Pawłowiczki
			Polska Cerekiew
		Reńska Wieś	
		kluczborski	Lasowice Wielkie
		krapkowicki	Gogolin
			Strzeleczy
			Walce
		oleski	Dobrodzień
			Radłów
			Zębowice
		opolski	Chrzastowice
			Dobrzeń Wielki
			Komprachcice
Łubniany			
Murów			

Język	Województwo	Powiat	Gmina
			Popielów
			Tarnów Opolski
			Prószków
			Turawa
		prudnicki	Biała
			Głogówek
		strzelecki	Izbicko
			Jemielnica
			Kolonowskie
			Leśnica
	Ujazd		
	śląskie	gliwicki	Sośnicowice
		raciborski	Krzanowice
			Rudnik

Źródło: MSWiA

Poniższe dane dotyczą zarówno używania tradycyjnych nazw miejscowych, jak również języka pomocniczego, o którym informacje przedstawiono przy art. 10.

Język pomocniczy i tradycyjne nazwy miejscowe

MSWiA

Artykuł 12-14 [Oświata]

Art. 12. 1. Strony podejmą, tam gdzie jest to właściwe, środki w zakresie oświaty i badań naukowych, w celu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii ich mniejszości narodowych oraz większości ludności.

2. W związku z tym, Strony, między innymi, zapewniają odpowiednie możliwości kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników oraz ułatwią kontakty pomiędzy uczniami a nauczycielami z różnych środowisk.

3. Strony zobowiązują się popierać równy dostęp osób należących do mniejszości narodowych do oświaty na wszystkich poziomach.

Art. 13. 1. W ramach swoich systemów oświatowych Strony uznają prawo osób należących do mniejszości narodowej do zakładania i prowadzenia ich własnych, prywatnych instytucji oświatowych i szkoleniowych.

2. Wykonywanie tego prawa nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych Stron.

Art. 14. 1. Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości.

2. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, o ile jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości, odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 12-14 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 8 oraz 17 ustawy o mniejszościach.

Reforma szkolnictwa

W okresie objętym niniejszym raportem wprowadzono (w 2017 r.) reformę systemu szkolnictwa. W jej skutek zlikwidowano 3-letnie gimnazja, wydłużono edukację w 6-letniej szkole podstawowej do 8 lat, wydłużono o rok edukację w dotychczas 3-letnich liceach ogólnokształcących i 4-letnich technikach oraz zlikwidowano 2-letnie zasadnicze szkoły zawodowe, a na ich miejsce utworzono 3-letnie branżowe szkoły I stopnia i 2-letnie branżowe szkoły II stopnia.

Nowa podstawa programowa

W związku z powyższym od 1 września 2017 r. w przedszkolu oraz w szkole podstawowej obowiązuje podstawa programowa określona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie *podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej*.¹

Zadaniem szkoły w zakresie nauczania języka mniejszości narodowej lub etnicznej jest wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju ucznia przez wzmocnienie poczucia jego tożsamości kulturowej, historycznej, etnicznej lub narodowej.

Nauczanie języka mniejszości narodowej lub etnicznej powinno być wspierane przez uczenie zwyczajów, obyczajów oraz właściwych zachowań w środowisku rodzinnym, lokalnym i szkolnym. Rolą nauczyciela jest uświadamianie uczniom, że wspólnoty takie jak rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna, stanowią wielką wartość w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki. Ponadto nieodłącznym elementem pracy szkoły jest też kształtowanie szacunku do swego języka ojczystego.

Realizacja podstawy programowej przedmiotu Język mniejszości narodowej lub etnicznej kładzie nacisk na rozwijanie wiedzy i umiejętności uczniów w zakresie obszarów:

- Świadomość własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego,
- Kształcenie językowe,
- Kształcenie literackie i kulturowe,
- Tworzenie wypowiedzi,
- Odbiór tekstów kultury.

Zgodnie z podstawą programową przedmiotu *Język regionalny – język kaszubski* celem edukacji kaszubskiej jest kształtowanie językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości ucznia w partnerstwie z rodziną, środowiskiem lokalnym i regionalnym.

W szczególności cel ten realizuje się przez:

¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.

- 1) dostarczenie i pogłębienie wiedzy o języku, literaturze, piśmiennictwie, tradycji, obrzędach, historii, religii, architekturze, muzyce, malarstwie, szeroko rozumianej sztuce (w tym sztuce ludowej), a także codzienności Kaszubów z uwzględnieniem specyfiki lokalnej i geograficzno-przyrodniczej;
- 2) kształtowanie umiejętności językowych dla potrzeb komunikacji międzyludzkiej, dostępu do dziedzictwa kulturowego (piśmiennictwa, literatury, muzyki itp.) i twórczego rozwoju potencjału własnego ucznia;
- 3) kształtowanie pozytywnego stosunku do języka i kultury kaszubskiej;
- 4) kształtowanie postawy zaangażowania w rozwój środowiska geograficzno-przyrodniczego, kulturowego i społecznego Kaszub i Pomorza;
- 5) kształtowanie otwartości na inne kultury Pomorza, kulturę polską i europejską.

Począwszy od roku szkolnego 2019/2020 w szkołach ponadpodstawowych stosowana jest podstawa programowa uregulowana w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie *podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia*¹.

Podstawa programowa przedmiotu *Język mniejszości narodowej lub etnicznej* umożliwia rozwój młodzieży należącej do mniejszości narodowej lub etnicznej na wielu płaszczyznach: w zakresie świadomości i tożsamości narodowej, integracji kulturowej i komunikacji językowej. Przewiduje ona aktywne uczestnictwo uczniów w życiu środowiska lokalnego i kulturze narodowej lub etnicznej.

Nacisk położono na motywowanie ucznia do poznawania literatury narodowej lub etnicznej oraz innych tekstów kultury, w tym również kultury regionalnej, rozwijanie w uczniach postaw ciekawości, otwartości na otaczający świat i poszanowanie kultury własnego narodu lub grupy etnicznej, jak również kultury polskiej i europejskiej.

Celem edukacji kaszubskiej jest kształtowanie i rozwój językowej, kulturowej i tożsamościowej świadomości młodego człowieka w jego relacjach z regionem, państwem, Europą i światem. Ponadto: rozwijanie w uczniach ciekawości, otwartości i szacunku dla innych kultur - uczniowie rozwijają kompetencje w zakresie świadomości oraz tożsamości regionalnej i etnicznej, języka i kultury.

Podkreśla się także znaczenie motywowania ucznia do poznawania literatury regionalnej i innych tekstów kultury, zdobywania wiedzy o regionie oraz rozwijania sprawności językowych w zakresie języka ojczystego, ponadto szeroko pojętej współpracy ze środowiskiem lokalnym i regionalnym

Podstawy prawne prowadzenia działalności oświatowej na rzecz promowania używania języka regionalnego – kaszubskiego oraz języków mniejszości narodowych i etnicznych zawiera art. 13 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, który stanowi, że szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury.

Na wniosek rodziców nauka języka mniejszości i języka regionalnego może być prowadzona:

- 1) w osobnych grupach, oddziałach lub szkołach;
- 2) w grupach, oddziałach lub szkołach - z dodatkową nauką języka oraz własnej historii i kultury;
- 3) w międzyszkolnych zespołach nauczania.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określił, w drodze rozporządzenia^{II}, warunki i sposób wykonywania przez szkoły i placówki zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości

^I Dz. U. poz. 467, z późn. zm.

^{II} Dz. U. z 2014 r., poz. 263, j.t. oraz Dz. U z 2018 r. poz. 1627

narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w szczególności ustalił minimalną liczbę uczniów, dla których organizuje się poszczególne formy nauczania.

Ustawa o systemie oświaty w art. 13 ust. 4-7 stanowi, że:

- w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły publiczne zapewniają podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej;
- minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu zapewnienia możliwości kształcenia nauczycieli oraz dostępu do podręczników na potrzeby szkół i placówek publicznych;
- minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu popularyzacji wiedzy o historii, kulturze, języku i o tradycjach religijnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Według danych Systemu Informacji Oświatowej na dzień 30 września 2020 r. z nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej korzysta łącznie 83 285 uczniów, najwięcej z języka niemieckiego – 56 649 uczniów, kaszubskiego - 20 189, ukraińskiego – 2 175, białoruskiego - 2 739, litewskiego – 599 i hebrajskiego - 356 uczniów.

Szczegółowa Informacja statystyczna, dotycząca liczby uczniów należących do mniejszości narodowych i uczących się swojego języka ojczystego w przedszkolach i szkołach w Polsce zamieszczona jest na stronie internetowej portalu Otwarte Dane: <https://dane.gov.pl/pl> (dostawca danych: Ministerstwo Edukacji i Nauki, zbiór danych: *Nauka języków mniejszości narodowych, etnicznych i języka regionalnego*).

Programy nauczania i podręczniki szkolne

Określone w podstawie programowej cele, treści oraz szczegółowe wymagania odnośnie nauczania języka mniejszości i języka regionalnego stanowią materiał wyjściowy do opracowywania przez nauczycieli programów nauczania oraz przygotowania przez wydawców podręczników szkolnych do nauki języka mniejszości i języka kaszubskiego.

Kwestie związane z opracowaniem i dopuszczaniem programów nauczania i podręczników szkolnych dla realizacji zadań szkół związanych z nauką języka mniejszości oraz własnej historii i kultury regulują przepisy ogólne dotyczące dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.

Zgodnie z art. 22aa ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty¹, nauczyciel może zdecydować o realizacji programu nauczania z zastosowaniem podręcznika, materiałów edukacyjnych zastępujących lub uzupełniających podręcznik oraz materiałów ćwiczeniowych, lub bez zastosowania podręcznika i ww. materiałów. Wyboru podręcznika lub materiału edukacyjnego dla danej klasy, w danej szkole dokonuje zespół nauczycieli prowadzących nauczanie poszczególnych zajęć edukacyjnych.

Podręczniki są dopuszczane do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. Natomiast materiały edukacyjne nie podlegają tej procedurze. O tym co jest materiałem edukacyjnym, właściwym do realizacji programu nauczania, decyduje nauczyciel.

Podręcznik, zgodnie z art. 22ao ustawy o systemie oświaty, musi zawierać usystematyzowaną prezentację treści nauczania z zakresu danych zajęć edukacyjnych na danym etapie edukacyjnym, ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

¹ Dz. U. z 2020 r. poz. 1327 z późn. zm.

Podręczniki zgłoszone przez wydawców o dopuszczenie do użytku szkolnego, w ramach prowadzonego postępowania administracyjnego, są opiniowane przez rzeczoznawców. Warunkiem dopuszczenia podręcznika do użytku szkolnego jest uzyskanie trzech pozytywnych opinii: dwóch opinii merytoryczno-dydaktycznych oraz opinii językowej. Podręczniki dla mniejszości są przygotowywane przez wydawców związanych lub reprezentujących poszczególne środowiska mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, którzy są bezpośrednio zainteresowani ich wydaniem dla mniejszości, do której również sami należą.

Zgłaszane przez wydawców podręczniki do nauki języka mniejszości narodowej, etnicznej i języka regionalnego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa są również opracowywane przez autorów wywodzących się ze środowisk poszczególnych mniejszości, głównie przez nauczycieli szkolnych i akademickich.

Opracowywane przez nauczycieli programy nauczania własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa i opracowane przez wydawców podręczniki do tych przedmiotów zawierają usystematyzowaną prezentację treści nauczania z zakresu danego przedmiotu, wykraczających poza zakres określony w podstawie programowej kształcenia ogólnego, z uwzględnieniem zaleceń dwustronnych komisji podręcznikowych oraz innych komisji i zespołów do spraw podręczników, działających na podstawie międzypaństwowych umów dotyczących współpracy w zakresie edukacji lub porozumień komitetów narodowych UNESCO.

Zgodnie z art. 68 ustawy z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych¹, podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. W myśl art. 13 ust. 6 ustawy o systemie oświaty² minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmuje działania w celu zapewnienia dostępu do podręczników na potrzeby szkół i placówek publicznych, umożliwiających uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej i etnicznej.

Dofinansowaniem objęte są te podręczniki, które uzyskały dopuszczenie do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i zostały wpisane do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia ogólnego dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, jak również tzw. podręczniki pomocnicze (np. zeszyty ćwiczeń, słowniki przedmiotowe, poradniki metodyczne), które nie podlegają dopuszczeniu do użytku szkolnego. Wykaz podręczników objętych dofinansowaniem, jest ustalany corocznie, po przedstawieniu planu wydawniczego przez podmioty mające autorskie prawa majątkowe do tych podręczników, biorąc pod uwagę zapotrzebowanie szkół na poszczególne tytuły podręczników ustalone przez kuratorów oświaty oraz możliwości finansowe ministerstwa. Dotychczas zostały dofinansowane w 100% wszystkie opracowane przez wydawców podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego i książki pomocnicze, przeznaczone dla mniejszości.

Zakupione przez MEiN podręczniki są przekazywane nieodpłatnie do właściwych kuratoriów oświaty a następnie do bibliotek szkolnych lub międzyszkolnych zespołów nauczania, na podstawie zamówień dyrektorów szkół. Taki system gwarantuje odpowiednią dystrybucję podręczników i dostęp do bezpłatnych podręczników dla kolejnych roczników uczniów, należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz posługujących się językiem regionalnym – kaszubskim.

¹ Dz. U. z 2020 r. poz. 2029 z późn. zm.

² Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2020 r. poz. 1327 z późn. zm.)

Od 2010 r. wersje elektroniczne poszczególnych tytułów, za zgodą wydawców, są zamieszczane na portalu edukacyjnym Scholaris, do bezpłatnego pobrania. Dzięki temu nauczyciele i uczniowie oraz inne zainteresowane osoby mogą korzystać, poza podręcznikiem wydanym w wersji tradycyjnej, również z jego elektronicznej formy. Obecnie trwają prace związane z przeniesieniem tych zasobów na Zintegrowaną Platformę Edukacyjną www.zpe.gov.pl.

W związku z zapotrzebowaniem na podręczniki przeznaczone dla ukraińskiej mniejszości narodowej i jednoczesnym brakiem zgłoszeń wydania takich podręczników, w 2019 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej (obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki) podjęło działania mające na celu zapewnienie dostępu do podręczników do języka ukraińskiego uczniom szkół ponadpodstawowych, deklarującym przynależność do ukraińskiej mniejszości narodowej.

W lipcu 2019 r. została podpisana umowa pomiędzy Ministerstwem Edukacji Narodowej a Katolickim Uniwersytetem Lubelskim im. Jana Pawła II na opracowanie elektronicznej wersji podręcznika dla uczniów należących do ukraińskiej mniejszości narodowej do języka ukraińskiego dla liceum i technikum. Do końca 2022 roku mają zostać przygotowane wszystkie części podręcznika. W 2020 r. został opracowany projekt pierwszej części podręcznika i zeszytu ćwiczeń dla klasy I oraz treści multimedialnych. W 2021 r. zostanie przygotowany podręcznik dla klasy II liceum i technikum, w następnym roku części podręcznika dla klas III i IV. Wszystkie części podręcznika do języka ukraińskiego dla liceum i technikum będą publikowane na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.

Wykaz kwot wydatkowanych przez MEN (MEiN) w latach 2017-2021 na podręczniki i książki pomocnicze przeznaczone do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej

Rok wydania	Mniejszość	Liczba tytułów podręczników i książek pomocniczych przeznaczonych dla mniejszości sfinansowanych przez MEiN	Łączna wysokość wydatkowanych środków budżetowych
2017	Litewska	5 tytułów, Wydawnictwo Aušra Sp. z o.o. ^I	339 457,00 zł
	Niemiecka	2 tytuły, Wydawnictwo LektorKlett Sp. z o.o. ^{II}	129 808,00 zł
	Spółeczność kaszubska	2 tytuły, Zrzeszenie Kaszubsko Pomorskie ^{III}	281 136,00 zł
2018	Litewska	7 tytułów, Wydawnictwo Aušra Sp. z o.o. ^{IV}	423 790,00 zł
	Niemiecka	3 tytuły, Wydawnictwo LektorKlett Sp. z o.o. ^V	154 200,20 zł
	Ormiańska	1 tytuł, Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich ^{VI}	380,00 zł

^I Sfinansowanie opracowania i wydania.

^V sfinansowanie zakupu i dostawy

^{II} Sfinansowanie zakupu i dostawy.

^{VI} sfinansowanie zakupu i dostawy

^{III} sfinansowanie opracowania i wydania

^{IV} sfinansowanie opracowania i wydania

Rok wydania	Mniejszość	Liczba tytułów podręczników i książek pomocniczych przeznaczonych dla mniejszości sfinansowanych przez MEiN	Łączna wysokość wydatkowanych środków budżetowych
	Społeczność kaszubska	2 tytuły, Zrzeszenie Kaszubsko Pomorskie ^I	258 258,00 zł
2019	Białoruska	1 tytuł, Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrogskiego ^{II} 4 tytuły, Stowarzyszenie Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA ^{III}	344 200,00 zł
	Litewska	5 tytułów, Wydawnictwo Aušra Sp. z o.o. ^{IV}	448 000,00 zł
	Niemiecka	3 tytuły, Wydawnictwo LektorKlett Sp. z o.o. (sfinansowanie zakupu i dostawy)	109 299,40 zł
	Słowacka	2 tytuły, Zarząd Główny Towarzystwa Słowaków w Polsce (sfinansowanie opracowania i wydania)	8 196,00 zł
	Ukraińska	Dotacja celowa - Umowa z KUL na wydanie w latach 2020-2022 podręcznika do języka ukraińskiego dla liceum i technikum,	8 607,31 zł
	Społeczność kaszubska	2 tytuły, Zrzeszenie Kaszubsko Pomorskie, (sfinansowanie opracowania i wydania)	220 000,00 zł
2020	Litewska	5 tytułów, Wydawnictwo Aušra Sp. z o.o., (sfinansowanie opracowania i wydania)	469 000,00 zł
	Niemiecka	3 tytuły, Wydawnictwo LektorKlett Sp. z o.o. (sfinansowanie zakupu i dostawy)	67 964,40 zł
	Ukraińska	1 tytuł, Fundacja PROSVITA (sfinansowanie opracowania i wydania) Dotacja celowa - Umowa z KUL na wydanie w latach 2020-2022 podręcznika do języka ukraińskiego dla liceum i technikum,	207 120,03
	Społeczność kaszubska	1 tytuł, Zrzeszenie Kaszubsko Pomorskie	101 000,00 zł

^I sfinansowanie opracowania i wydania

^{III} sfinansowanie opracowania i wydania

^{II} sfinansowanie opracowania i wydania

^{IV} sfinansowanie opracowania i wydania

Nauczyciele

Kształcenie nauczycieli należy do zakresu kompetencji Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Zasady organizowania doradztwa metodycznego oraz kursów doskonalenia nauczycieli określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. poz. 1045).

Nauczyciele prowadzący nauczanie języka regionalnego lub języka mniejszości narodowej lub etnicznej mogą uczestniczyć w różnych formach doskonalenia zawodowego, realizowanych w placówkach doskonalenia nauczycieli, uczelniach i innych podmiotach, których zadania statutowe obejmują doskonalenie zawodowe nauczycieli i finansować je w całości lub w części ze środków wyodrębnianych w budżetach organów prowadzących na doskonalenie zawodowe nauczycieli. Kuratorzy oświaty odpowiedzialni za organizację sieci doradztwa metodycznego mają obowiązek uwzględnić – stosowanie do potrzeb – doradztwo metodyczne dla nauczycieli zatrudnionych w szkołach z językiem nauczania mniejszości narodowych i etnicznych oraz językiem regionalnym.

Szkolnictwo wyższe

1 października 2018 r. weszła w życie *ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* wprowadzając istotne zmiany systemowe, jednak nie dotyczą one bezpośrednio mniejszości.

Jeśli chodzi o szerzenie wiedzy o kulturze, historii, języku i religii mniejszości narodowych należy wskazać, że w Polsce istnieje możliwość studiowania języków mniejszościowych oraz języka regionalnego zarówno na kierunkach filologicznych, jak również kształcenia w formie lektoratów oraz studiów podyplomowych. Studia na danym kierunku mogą być prowadzone jako studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, zarówno w formie stacjonarnej, jak i niestacjonarnej.

Polskie uczelnie mają zagwarantowaną autonomię programową, która pozwala im na kształtowanie oferty kierunków studiów dostosowanej do potrzeb uczelni i jej otoczenia społeczno-gospodarczego. Nie ma możliwości narzucania uczelniom kształcenia na określonym kierunku studiów; nie ma też centralnej listy kierunków studiów. W związku z tym, decyzje o tworzeniu kierunków studiów podejmuje autonomicznie uczelnia, co daje im swobodę w kształtowaniu oferty edukacyjnej i organizacji kształcenia; same opracowują programy studiów i decydują, jakie zajęcia powinny znaleźć się w programie tych studiów. Z pewnością elementy wiedzy o kulturze, historii i religii stanowią przedmiot działalności dydaktycznej, jak i działalności naukowej w ramach nauki języka mniejszościowego, jednakże szczegółowy sposób realizacji i zakres tematyki wynika z podejmowanych w ramach autonomii programowej decyzji uczelni.

Warto również dodać, że w ramach ustanowionego przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki „Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki” w trybie konkursowym uprawnione podmioty (w tym: uczelnie, instytuty badawcze, inne prowadzące działalność naukową) mogą ubiegać się o finansowanie projektów, np. dotyczących opracowania specjalistycznych słowników.

W systemie szkolnictwa wyższego i nauki prowadzone jest kształcenie oraz badania naukowe dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych. Intensywność tych działań w dużej mierze zależy od stopnia zainteresowania kandydatów na studia, uczelni, a także działań podejmowanych przez przedstawicieli i organizacje reprezentujące mniejszości.

Polskie uczelnie są autonomiczne we wszystkich obszarach swojego działania na zasadach określonych w ustawie *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Podstawą systemu szkolnictwa wyższego i nauki jest wolność nauczania, twórczości artystycznej, badań naukowych i ogłaszania ich wyników oraz autonomia uczelni. W związku z tym, wszelkie działania i decyzje dotyczące inicjatywy tworzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu pozostają w gestii uczelni i są autonomiczną decyzją jej władz. Uczelnie kształcą zgodnie z zasadą autonomii programowej, która daje im prawo do swobodnego kształtowania swojej oferty dydaktycznej – oznacza to, że uczelnie samodzielnie opracowują programy studiów, w tym m. in. koncepcję kształcenia, efekty uczenia się oraz opis procesu prowadzącego do ich uzyskania (w tym treści programowe i zajęcia). Wiedza o kulturze, historii i religii stanowi przedmiot działalności dydaktycznej, jak i działalności naukowej w ramach nauki języka mniejszościowego lub innych przedmiotów, jednakże szczegółowy sposób realizacji i zakres tematyki wynika z podejmowanych w ramach autonomii programowej decyzji uczelni.

W świetle obowiązujących przepisów nie ma możliwości narzucania uczelniom kształcenia na określonym kierunku studiów; nie ma też centralnej listy kierunków studiów. Kształcenie na danym kierunku studiów powinno odpowiadać potrzebom społeczno-gospodarczym, zatem potrzeby otoczenia uczelni mogą znaleźć przełożenie na jej ofertę dydaktyczną, a to stanowi przestrzeń do współpracy pomiędzy uczelniami i mniejszościami.

Z informacji zebranych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki z uczelni publicznych wynika, że część uczelni w prowadzonej działalności dydaktycznej uwzględnia zajęcia z zakresu wiedzy o kulturze, historii, języku i religii mniejszości narodowych i etnicznych – w formie wykładów, ćwiczeń lub laboratoriów. Treści programowe z tego obszaru tematycznego są realizowane na różnych kierunkach studiów; przede wszystkim, na kierunkach filologicznych, gdzie nauka języka mniejszości jest wzbogacana wiedzą ogólną, a nawet przygotowaniem do nauczania języka mniejszości jako języka ojczystego.

Liczba studentów studiujących języki mniejszościowe w roku akademickim 2020/2021 wynosiła ok. 13 tys. W wielu ośrodkach akademickich na terenie całej Polski jest prowadzone kształcenie z zakresu języków mniejszościowych. Największą grupę studentów stanowiły osoby studiujące język niemiecki i język rosyjski. Kształcenie w zakresie języków mniejszościowych nie ogranicza się jedynie do najbardziej popularnych języków, tj. języka niemieckiego i rosyjskiego. W wielu ośrodkach akademickich na terenie całej Polski jest prowadzone kształcenie z zakresu języków mniejszościowych.

Także na wielu innych kierunkach studiów zakładane efekty uczenia się obejmują problematykę mniejszości (np. takich jak: kulturoznawstwo, pedagogika, pedagogika międzykulturowa, bezpieczeństwo narodowe, turystyka i rekreacja, etnologia i antropologia kulturowa, socjologia grup mniejszościowych i etnicznych, oraz na przedmiotach z literatury powszechnej, bądź dedykowanych mniejszościom – narody i mniejszości narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej, czy mniejszości we współczesnym świecie). Również w ramach kierunków związanych z opieką zdrowotną prowadzone są przedmioty takie, jak np. pielęgniarstwo wielokulturowe, czy wielokulturowość w opiece nad kobietą, które stanowią o etnicznych uwarunkowaniach w sprawowaniu opieki medycznej. Powstają prace licencjackie, magisterskie i doktorskie z obszaru tematycznego mniejszości narodowych i etnicznych.

W części uczelni działalność naukowa i dydaktyczna dotycząca tematyki mniejszościowej prowadzona jest przez wyspecjalizowane jednostki uczelniane. Oto przykłady:

- Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu - Centrum Badań Kitabistycznych – interdyscyplinarna jednostka naukowo-badawcza, zajmująca się spuścizną kulturową Tatarów byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, a w szczególności ich rękopiśmienną literaturą religijną, należącą do tzw. słowiańskiego aljamiado,

- Uniwersytet Wrocławski - Katedra Judaistyki im. Tadeusza Taubego, oferująca studia językowe (hebrajski współczesny, jidysz, hebrajski biblijny, ladino), blok zajęć historycznych, literaturoznawczych i kulturoznawczych,
- Uniwersytet Łódzki – Centrum Badań Kultury Żydowskiej oraz Centrum Badań Żydowskich przy Instytucie Historii.
- Uniwersytet Gdański - prowadzi działania naukowe w dwóch ośrodkach badawczych - Pomorskim Centrum Badań nad Kulturą oraz Pracowni Badań nad Narracjami Pogranicza.

Z kolei w Uniwersytecie w Białymstoku prowadzone są trzy szkoły prawa adresowane m.in. do przedstawicieli mniejszości narodowych:

- Polsko-Białoruska Szkoła Prawa,
- Polsko-Ukraińska Szkoła Prawa,
- Polsko-Rosyjska Szkoła Prawa.

W 2021 r. w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu uruchomiona została rekrutacja na studia białorutenistyczne, powstał też Zakład Białorutenistyki.

Warto też odnotować, że Uniwersytet Warszawski oferuje swoim studentom bezpłatną naukę ok. 40 języków obcych, w tym języków mniejszości narodowych. Stanowią one część programu kształcenia. Studenci (bezpłatnie) oraz inni chętni spoza UW (odpłatnie) mogą zdać egzamin certyfikacyjny i otrzymać certyfikat biegłości językowej.

Wiele uczelni prowadzi badania naukowe nad mniejszościami narodowymi i etnicznymi, dotyczące poszczególnych mniejszości, tematyczne lub przekrojowe. Kilka przykładów:

- Politechnika Opolska – badania w szczególności dot. analizy sytuacji społeczno-gospodarczej i kulturowej mniejszości niemieckiej; wpływ czynnika etnicznego mniejszości niemieckiej na rozwój społeczno-gospodarczy oraz rozwój regionalny (projekt koordynowany przez Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, przy dofinansowaniu Fundacji Rozwoju Śląska i Inicjatyw Lokalnych),
- Politechnika Białostocka – prace badawcze z zakresu architektury,
- Politechnika Koszalińska – badania dot. mniejszości - modele funkcjonowania czasopism kulturalnych i społecznych wydawanych przez mniejszości narodowe i etniczne,
- Uniwersytet Wrocławski – badania nad sytuacją językowo-kulturową mniejszości łemkowskiej w Polsce w okresie międzywojennym i po roku 1945, a także prowadzenie badań terenowych na Łemkowszczyźnie historycznej, na Dolnym Śląsku oraz Ziemi Lubuskiej,
- Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – badania nad gwarami ukraińskimi w Polsce oraz pograniczem językowym i kulturowym, badania nad poszczególnymi mniejszościami, a także – nad obrazem medialnym mniejszości narodowych i etnicznych oraz polityką etniczną,
- Uniwersytet Szczeciński – badania nad aktywnością społeczną, polityczną, kulturalną oraz religijną mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego,
- Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie – projekt badawczy nt. analizy teologiczno-muzycznej repertuaru chórów występujących w 20-leciu Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Cerkiewnej w Hajnówce;
- Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – np. badania naukowe w obrębie językoznawstwa i literaturoznawstwa;
- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II – badania odnoszące się do mniejszości żydowskiej, badania nad językiem kaszubskim, badania z zakresu różnych obszarów (np. bezpieczeństwa narodowego, socjologii) dotyczące mniejszości.

Wiedza o mniejszościach jest wprowadzana także w ramach zajęć dotyczących opieki medycznej (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach). W Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach opracowano Mobilną Aplikację TOM (Transkulturowa Opieka

Medyczna), stanowiącą źródło wiedzy do opieki nad pacjentem o określonej kulturze i religii (obejmuje 9 grup wyznaniowo-religijnych, np. społeczność Romów).

Niektóre uczelnie mają stałe pozycje wydawnicze poświęcone tematyce mniejszości narodowych. Pojawiło się szereg różnych publikacji związanych z tą tematyką (wskazały je np. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Akademia Pomorska w Słupsku, Akademia im. Jakuba z Paradyża, Politechnika Opolska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Zielonogórski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet w Białymstoku, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej). Warto odnotować wydawnictwa podejmujące tematykę mniejszości, takie jak np.: wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego „Mniejszości etniczne i ich pogranicza: szkice tożsamościowe”, Uniwersytetu Wrocławskiego - „Wschodnioznawstwo”, Uniwersytetu w Białymstoku – „Białorusistyka Białostocka”, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – „Studia Białorusystyczne”.

Na projekty związane z prowadzeniem badań naukowych odnoszących się do mniejszości narodowych uczelnie pozyskiwały środki finansowe, wykorzystując różne źródła finansowania, w tym w ramach:

- konkursów ogłaszanych przez Narodowe Centrum Nauki,
- ustanowionego przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki „Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki”, gdzie w trybie konkursowym uprawnione podmioty (w tym uczelnie, instytuty badawcze, inne prowadzące działalność naukową) uzyskały finansowanie projektów dotyczących np. przekładów, słowników, encyklopedii, leksykonów, i innych opracowań; w ramach programu „Doskonała Nauka” w 2020 r. środki na wsparcie konferencji naukowych uzyskały trzy projekty związane tematycznie z mniejszością żydowską.

Inne ścieżki finansowania wykorzystywane przez poszczególne uczelnie:

- Akademia im. Jakuba z Paradyża – wniosek grantowy na realizację zadania w ramach programu integracji społeczności romskiej w Polsce na rok 2020;
- Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku – grant badawczy dot. wypracowania modelu przygotowania nauczycieli do edukacji w warunkach między- i wielokulturowych, w ramach projektu „Funduszu Współpracy”,
- Uniwersytet Szczeciński – współpraca badaczy w projektach realizowanych ze środków UM Szczecin oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce oraz Związek Ukraińców w Polsce,
- Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu - dwa projekty badawcze w ramach programów współpracy bilateralnej oferowanych przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (wymiana naukowców z Republiką Czeską oraz z Republiką Federalną Niemiec) dotyczące problematyki Żydów w polskiej kulturze XX i XXI wieku,
- Uniwersytet Wrocławski – projekt nt. mniejszości niemieckiej wobec dziedzictwa kulturowego niemieckich Żydów na Śląsku, finansowany przez Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej w Opolu.

W latach 2019 – 2020 uczelnie były organizatorami lub współorganizatorami konferencji o charakterze cyklicznym lub jednostkowym. Przykłady:

- Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku – cykliczna międzynarodowa konferencja naukowa „Na pograniczu kultur i narodów” (2019, 2020),
- Akademia im. Jakuba z Paradyża – konferencje dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych w sferze medialnej ziem zachodnich i północnych (2019), a także Tatarów i Karaimów (2019),
- Państwowa Uczelnia Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach – cykliczna konferencja naukowa dot. poszukiwania wspólnych korzeni kulturowych (2019 – 5. edycja poświęcona społeczności żydowskiej),

- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie – międzynarodowe konferencje organizowane przez Konsorcjum „Wielojęzyczność jako szansa” (do którego należą także uczelnie ze Szwajcarii, Niemiec, Belgii i Austrii), z udziałem przedstawicieli mniejszości;
- Akademia Pomorska w Słupsku – organizacja konferencji i sympozjów, w szczególności dotyczących Kaszubów,
- Uniwersytet w Białymstoku – coroczne konferencje naukowe, w tym z zagranicznymi uczelniami,
- Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach – cykliczna konferencja „Społeczność żydowska w Małopolsce”.

Niektóre funkcjonujące w uczelniach koła naukowe i organizacje studenckie prowadzą także działalność odnoszącą się do mniejszości narodowych i etnicznych. Na przykład, w Akademii Pomorskiej w Słupsku działa Akademickie Koło Kaszubskie, a w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach – Studenckie Koło Naukowe „Judaica”. Natomiast, w ramach działalności kół naukowych w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu organizowane są regularne spotkania tematyczne i autorskie, seminaria i konferencje służące poznawaniu i popularyzowaniu kultur mniejszościowych. Z kolei przy Uniwersytecie Gdańskim działa *Klub Studentów Pomerania*, kultywujący tradycje kaszubskie.

Duże znaczenie w propagowaniu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii mniejszości narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym ma współpraca organizacji mniejszościowych z samorządami oraz poszczególnymi uczelniami, które dzięki swojej autonomii mogą realizować projekty dydaktyczne i badawcze ukierunkowane na kwestie mniejszości narodowych i etnicznych. Z informacji przedstawionych przez uczelnie, dla przykładu: Uniwersytet Szczeciński ma wieloletnią współpracę z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych z obszaru województwa zachodniopomorskiego; odbywają się regularne spotkania studentów w siedzibach tych organizacji i bieżące zapoznawanie się z ich aktywnością. Kolejny przykład - Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie, która współpracuje z Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Niemców na Śląsku Opolskim, Domem Współpracy Polsko-Niemieckiej w Opolu, Związkiem Młodzieży Mniejszości Niemieckiej z siedzibą w Opolu, filią Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim w Nysie i Głuchołazach – w zakresie m.in. szkoleń dla nauczycieli i studentów, wykładów otwartych, konkursów dla uczniów.

Uczelnie prowadzące działalność naukową i dydaktyczną związaną z obszarem tematycznym mniejszości narodowych i etnicznych angażują się w różnego rodzaju aktywności. Oto przykłady:

- Politechnika Śląska – Galeria „Zakamarek” działająca w strukturze Biblioteki Politechniki Śląskiej realizowała aktywności tematyczne związane z szerzeniem kultury mniejszości, takie jak: Wystawa rzeźby Henryka Fudalego „Dla Ormian”, Wystawa malarstwa Samvela Paremuzyana, Wystawa i seminarium „Ormianie polscy”,
- Uniwersytet Warszawski – zorganizował cykliczne wydarzenie związane z popularyzacją języków mniejszości oraz upowszechnianiem wiedzy o językach, kulturze, religii mniejszości narodowych i etnicznych – Dzień Języka Ojczystego w Wilamowicach (w 2021 r. w dn. 23-24 lutego) z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego. Uczestnikami tych wydarzeń są badacze języków zagrożonych wymarciem i reprezentanci mniejszości językowych z Polski i świata (w tym: Łemkowie, Kaszubi), a celem jest uczczenie bogactwa i różnorodności językowej,
- Akademia Pomorska w Słupsku – sprawuje opiekę merytoryczną i organizacyjną „Słupskiego Centrum Kultury Kaszub” – cyklicznych spotkań otwartych pt. „Czytanie Kaszub”,
- Uniwersytet w Białymstoku – organizuje tematyczne spotkania naukowe i prelekcje otwarte, współorganizuje coroczny Podlaski Festiwal Nauki i Sztuki, gdzie pojawiają się także elementy związane z kulturą mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących ten region,
- Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach – organizuje ogólnopolski konkurs „Nasi sąsiedzi – Żydzi”.

- Politechnika Lubelska – jest parterem Festiwalu „Ukraina w Centrum Lublina”. Podczas Festiwalu w 2019 r. odbyły się prezentacje o kulturze, tradycjach i historii Tatarów Krymskich wraz z warsztatami kulinarnymi,
- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II – organizuje spotkania i konkursy edukacyjne dla młodzieży szkolnej w ramach organizacji obchodów Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu,
- Akademia im. Jakuba z Paradyża – prowadzi wykłady dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Gorzowie Wielkopolskim, Drezdenku i Dębnie z zakresu mniejszości narodowych i etnicznych, a także - zajęcia edukacyjne dla przedszkoli, szkół podstawowych i szkół średnich z zakresu wielokulturowości i występowania w Polsce mniejszości narodowych i etnicznych – ich tradycji i kultury,
- Uniwersytet Gdański – festiwal kultury żydowskiej (cykliczne wydarzenie), promujący wiedzę na temat kultury Żydów w Polsce.

Kształcenie w zakresie języka regionalnego – języka kaszubskiego jest prowadzone na studiach pierwszego stopnia o profilu praktycznym na kierunku „etnofilologia kaszubska”, utworzonym w Uniwersytecie Gdańskim w 2012 r. Na tym kierunku w roku akademickim 2019/2020 w semestrze zimowym studiowało 28 studentów, a w semestrze letnim – 13; natomiast w roku akademickim 2020/2021 w semestrze zimowym studiowało 38 studentów, a w semestrze letnim – 17 (dane z Systemu POL-on wg stanu na dzień 30.08.2021 r.).

W Uniwersytecie Gdańskim prowadzone są też studia podyplomowe „Nauczanie języka kaszubskiego”.

Regulacje prawne dotyczące niedyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości w systemie szkolnictwa wyższego i nauki

Wszyscy obywatele polscy, niezależnie od przynależności do mniejszości narodowych lub etnicznych, mają zapewniony równy dostęp do kształcenia są jednakowo traktowani w systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Warunki wstępu na studia ustalają uczelnie, przy czym kryterium kwalifikacji może opierać się wyłącznie na obiektywnej ocenie wiedzy lub umiejętności kandydatów, a szanse przyjęcia na studia są jednakowe dla wszystkich. Ponadto – zgodnie z art. 72 ust. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r. poz. 478, z późn. zm.), dalej „ustawa PSWN”, wyniki postępowania w sprawie przyjęcia na studia są jawne. Dzięki temu proces rekrutacji na studia jest w pełni transparentny, co może mieć znaczenie w zapobieganiu różnego rodzaju dyskryminacjom.

Powszechny i równy dostęp do kształcenia na poziomie wyższym realizowany jest także poprzez finansowe wspieranie kształcenia studentów ze środków budżetu państwa. Zgodnie z ustawą PSWN, studenci mają prawo do ubiegania się w uczelni o bezzwrotne świadczenia w formie stypendium socjalnego, stypendium dla osób niepełnosprawnych, zapomogi i stypendium rektora. Prawo do korzystania ze świadczeń przysługuje każdemu studentowi.

Należy też podkreślić, że wszystkie uczelnie w Polsce, zarówno publiczne, jak i niepubliczne, posiadają autonomię zagwarantowaną w art. 70 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.). Tę konstytucyjną zasadę podkreśla obecnie obowiązująca ustawa PSWN. Autonomia uczelni jest jedną z podstawowych zasad systemu szkolnictwa wyższego i nauki. Natomiast minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, sprawując nadzór nad uczelniami w zakresie zgodności działania z przepisami prawa, w uzasadnionych przypadkach może podejmować działania wyjaśniające i dyscyplinujące.

Ten konstytucyjny, a następnie ustawowy podział kompetencyjny jest rozumiany w środowisku akademickim jako zobowiązanie rektora do ponoszenia odpowiedzialności za kierowaną przez niego uczelnię, w tym podległych mu pracowników, studentów oraz doktorantów oraz dbanie o przestrzeganie

prawa w uczelniach. Do podstawowych zadań uczelni należy m.in. umacnianie zasad demokracji i poszanowanie praw człowieka.

W zakresie zapewniania równego dostępu do kształcenia należy wskazać, że zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r. poz. 478, z późn. zm.), dalej „ustawa PSWN”, warunki wstępu na studia ustalają uczelnie, przy czym kryterium kwalifikacji może opierać się wyłącznie na obiektywnej ocenie wiedzy lub umiejętności kandydatów, a szanse przyjęcia na studia są jednakowe dla wszystkich. Ponadto – zgodnie z art. 72 ust. 5 ustawy PSWN wyniki postępowania w sprawie przyjęcia na studia są jawne. Dzięki temu proces rekrutacji na studia jest w pełni transparentny, co może mieć znaczenie w zapobieganiu różnego rodzaju dyskryminacjom.

Rektor ponosi odpowiedzialność za kierowaną przez niego uczelnię, w tym podległych mu pracowników, studentów oraz doktorantów oraz dbanie o przestrzeganie prawa w uczelniach. Do podstawowych zadań uczelni należy m.in. umacnianie zasad demokracji i poszanowanie praw człowieka.

Zgodnie z kompetencjami wynikającymi z ustawy PSWN, w ramach sprawowanego nadzoru Minister Edukacji i Nauki na bieżąco monitoruje sytuację w uczelniach, także pod kątem wszelkich przejawów wszelkiego rodzaju dyskryminacji wobec studentów.

Powszechny i równy dostęp do kształcenia na poziomie wyższym realizowany jest także poprzez finansowe wspieranie kształcenia studentów ze środków budżetu państwa. Zgodnie z ustawą PSWN, studenci mają prawo do ubiegania się w uczelni o bezzwrotne świadczenia w formie stypendium socjalnego, stypendium dla osób niepełnosprawnych, zapomogi i stypendium rektora. Prawo do korzystania ze świadczeń przysługuje każdemu studentowi.

Edukacja uczniów pochodzenia romskiego

Dotychczasowe działania podejmowane przez Rząd RP w zakresie promowania edukacji wśród Romów doprowadziły do wielu systemowych zmian w podejściu do edukacji. Oprócz działań podejmowanych od lat w ramach programów rządowych, wprowadzeniem zwiększonej subwencji oświatowej na rzecz działań podejmowanych w szkołach, również w szkołach specjalnych, na rzecz uczniów romskich należy wskazać zmianę przepisów w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych¹. Wskazano, że asystent edukacji romskiej może uczestniczyć w posiedzeniach zespołu orzekającego, z głosem doradczym. Dodatkowo, w przypadku wydania orzeczenia lub opinii dotyczących dzieci i uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz dzieci i uczniów, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, należy uwzględnić ich odmienność językową i kulturową. Należy stosować narzędzia diagnostyczne dostosowane do możliwości językowych tych dzieci i uczniów, w tym testy niewerbalne oraz nieobciążone kulturowo, a w przeprowadzanych badaniach i wywiadach z dziećmi i uczniami pochodzenia romskiego wskazane jest korzystanie z pomocy odpowiednio asystenta edukacji romskiej lub osoby władającej językiem kraju pochodzenia dzieci i uczniów.

Działania państwa polskiego na rzecz integracji społeczności romskiej w dziedzinie oświaty powinny zostać zauważone zwłaszcza w obliczu pracy i zaangażowania asystentów edukacji romskiej, nauczycieli, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych i liderów romskich, a przede wszystkim

¹ Dz.U. z 2017 r. poz. 1743

matek dzieci romskich, które często wbrew tradycyjnemu modelowej rodziny angażują się w edukację swoich dzieci.

Od kilkunastu lat Ministerstwo Edukacji i Nauki (wcześniej Ministerstwo Edukacji Narodowej) współdziała z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji w realizacji modułu edukacyjnego wieloletnich programów rządowych na rzecz społeczności romskiej, do tej pory był to *Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020*. 21 grudnia 2020 r. Rada Ministrów uchwaliła program wieloletni *Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030*¹. Dotacje celowe są przekazywane za pośrednictwem wojewodów właściwych ze względu na obszar realizacji zadania, bezpośrednio przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji lub przez Ministra Edukacji i Nauki podmiotom realizującym poszczególne zadania (gminom, powiatom, stowarzyszeniom i fundacjom), na podstawie umów lub porozumień^{II}.

Finansowaniem z części 30 budżetu (oświata i wychowanie) objęte są najczęściej zadania takie jak: zakup podręczników i wyprawek szkolnych, odzieży sportowej, materiałów dydaktycznych i biurowych, opłacenie ubezpieczeń od następstw nieszczęśliwych wypadków oraz wycieczek krajoznawczych. Finansowane są również stypendia motywacyjne (edukacyjne). W ramach *Programu* zorganizowano również konkursy poezji romskiej, konkursy plastyczne, fotograficzne, warsztaty krawieckie i stolarskie, dofinansowano działalność grupy teatralnej oraz świetlicy i czytelnicy romskiej. W ramach dofinansowania z *Programu* dokończono budowę pomnika martyrologii Romów na cmentarzu w Kędzierzynie-Koźlu. Dotacjami w ramach *Programu* objęci byli także asystenci edukacji romskiej, którzy podnosili swoje kwalifikacje zawodowe, podejmowali studia lub zdobywali dodatkowe umiejętności wykorzystywane w pracy z uczniami romskimi.

Wydatki edukacyjne

W algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego na rok 2021 w odniesieniu do uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym uwzględniono następujące wagi dla uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne: P₂₄, P₂₅, P₂₆, P₂₇. Przyznanie pierwszych trzech wag zależy od liczby uczniów należących do danej mniejszości narodowej lub etnicznej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego w szkole podstawowej i gimnazjum. Natomiast waga P₂₇ jest naliczana dla uczniów oddziałów i szkół z nauczaniem w języku mniejszości narodowej lub mniejszości etnicznej bądź w języku regionalnym oraz dla uczniów oddziałów i szkół, w których zajęcia edukacyjne prowadzone są w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania

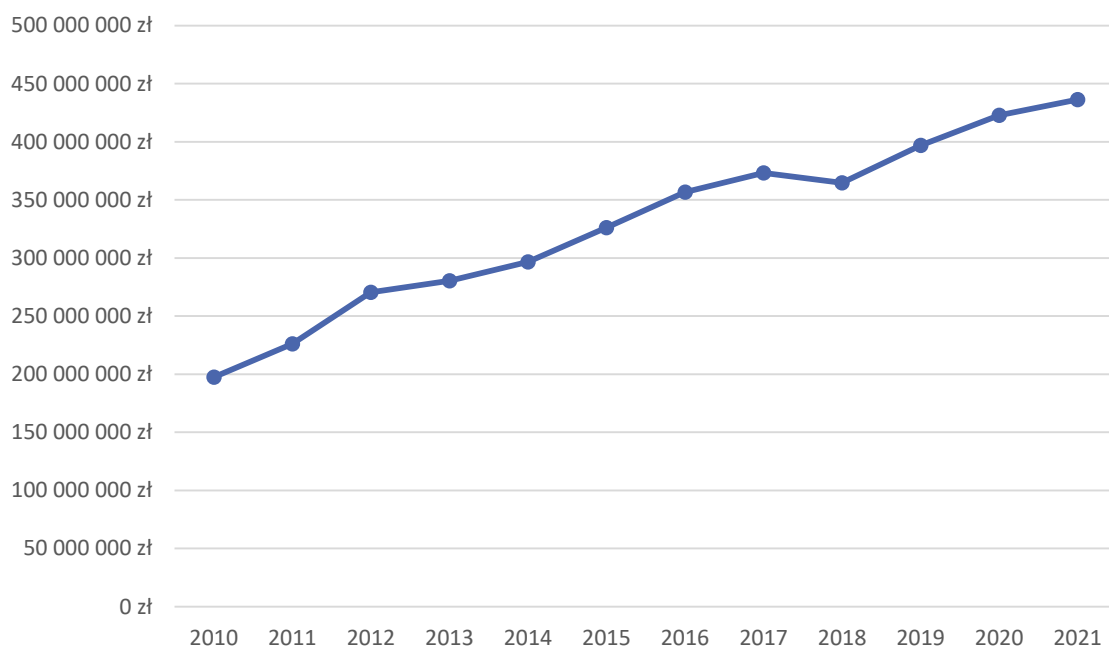
W części oświatowej subwencji ogólnej na rok 2021 ww. wagami naliczone zostały jednostkom samorządu terytorialnego dotatkowe środki (z uwzględnieniem wskaźnika korygującego Di) w łącznej wysokości 436 253 tys. zł i w porównaniu do roku 2020 wzrosły one o 3,2 % (przy wzroście łącznej kwoty subwencji o 3,9%). Środki te zostały skalkulowane dla 75 779 uczniów w wagach: P₂₄ – 24 427 uczniów,

¹ Uchwała nr 190/2020 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030”.

^{II} <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/rada-ministrow-uchwalila-nowy-program-integracji-spoecznej-i-obywatelskiej-romow-w-polsce-na-lata-2021-2030>

P₂₅ – 16 263 uczniów, P₂₆ – 35 089 uczniów oraz P₂₇ – 2 252 uczniów (uczniowie w wadze P₂₇ dla oddziałów dwujęzycznych wykazywani są w wagach P₂₄-P₂₆) objętych nauką języków mniejszości, uczniów posługujących się językiem regionalnym – kaszubskim. Wzorem lat ubiegłych, w roku 2021 objęto zwiększoną subwencją oświatową uczniów szkół, które podejmują dodatkowe zadania edukacyjne dla uczniów pochodzenia romskiego.

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej w 2021 r.¹ nie dokonywano zmian zasad finansowania uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych na 2021 r.

Kwota (w PLN) dodatkowej rocznej subwencji oświatowej na uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym oraz liczba uczniów w latach 2010-2021

MEiN

Poniżej podano kwoty w rozbiciu na poszczególne mniejszości.

Mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021	Razem
białoruska	11 733 478	10 936 404	11 297 574	10 904 943	12 199 306	57 071 705
czeska	0	0	0	0	0	0
karaimska	0	0	0	0	0	0
litewska	2 838 615	3 116 137	3 378 861	3 468 113	3 471 223	16 272 949
łemkowska	2 312 019	1 974 210	2 154 749	2 190 007	2 286 711	10 917 696
niemiecka	174 228 727	185 308 616	210 373 689	223 569 551	236 771 772	1 030 252 355
ormiańska	514 081	459 904	478 366	383 493	299 801	2 135 645
romska	17 109 762	15 150 171	14 895 865	13 355 093	13 785 296	74 296 187
rosyjska	441 839	421 051	324 445	405 781	367 409	1 960 525

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 grudnia 2020 r. w sprawie podziału części oświatowej

subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2021 (Dz. U. poz. 2384).

Mniejszość	2017	2018	2019	2020	2021	Razem
słowacka	2 041 977	1 620 203	1 415 104	1 400 482	1 517 824	7 995 590
tatarska	0	0	0	0	0	0
ukraińska	18 123 721	17 437 281	17 508 694	19 728 479	14 512 113	87 310 288
żydowska	1 699 060	1 880 297	1 303 449	1 106 583	1 431 792	7 421 181
język kaszubski	142 173 941	126 436 541	133 858 875	146 388 606	149 610 154	698 468 117
Razem	373 217 220	364 740 815	396 989 671	422 901 131	436 253 401	1 994 102 238

MEiN

Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym uczących się języka mniejszości w latach 2014-2021

Rok szkolny	2016 / 2017	2017 / 2018	2018 / 2019	2019 / 2020	2020 / 2021
J. białoruski	2 862	2 828	2 926	2 794	2 739
J. czeski	0	0	0	0	0
J. karaimski	0	0	0	0	0
J. litewski	600	593	609	588	599
j. łemkowski	290	297	306	313	303
j. niemiecki	52 914	57 522	60 169	59 153	56 649
j. ormiański	75	76	76	58	42
j. romski	2	5	0	0	0
j. rosyjski	68	61	45	135	45
j. słowacki	258	229	197	188	188
j. tatarski	0	0	0	0	0
j. ukraiński	3 108	2 956	2 867	2 943	2 175
j. hebrajski	435	393	464	361	356
j. kaszubski	20 690	19 828	20 396	20 707	20 189
RAZEM	81 302	84 788	88 055	87 240	83 285

MEiN

Edukacja przedszkolna według danych Systemu Informacji Oświatowej

Język	Liczba placówek	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
białoruski	4	152	160	276	201	249
czeski	0	0	0	0	0	0
karaimski	0	0	0	0	0	0
litewski	3	131	132	121	115	118
łemkowski	7	17	35	28	37	36
niemiecki	181	8186	8751	7218	7338	6987
ormiański	1	5	0	0	0	0
romski	1	0	0	0	0	0

¹ Stan na dzień 30 września każdego roku.

rosyjski	1	0	0	0	91	0
słowacki	2	13	12	0	0	0
tatarski	0	0	0	0	0	0
ukraiński	37	375	354	176	317	225
hebrajski	3	58	59	54	47	0
jidysz	0	0	0	0	0	0
kaszubski	22	950	498	344	581	319
RAZEM	262	9 887	10 001	8 217	8 727	7 934

MEiN

Liczba uczniów szkół podstawowych należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym – szkoła podstawowa

Język	Liczba placówek	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
białoruski	24	1 580	1 772	2 126	2 003	1 917
czeski	0	0	0	0	0	0
karaimski	0	0	0	0	0	0
litewski	7	276	316	419	384	369
łemkowski	21	219	225	264	259	256
niemiecki	335	38 658	44 804	52 243	51 605	49 443
ormiański	3	70	76	76	58	42
romski	1	2	0	0	0	0
rosyjski		56	60	45	44	45
słowacki	6	186	172	197	188	188
tatarski	0	0	0	0	0	0
ukraiński	74	1 750	1 909	2 393	2 192	1 793
hebrajski	3	312	291	383	301	313
jidysz	0	0	0	0	0	0
kaszubski	227	15 597	16 225	18 689	18 983	18 700
RAZEM	701	58 706	65 850	76 835	76 017	73 061

MEiN

Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym – szkoła ponadpodstawowa

Język	Liczba placówek	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
J. białoruski	21	1.130	896	524	590	573
J. czeski	0	0	0	0	0	0
J. karaimski	0	0	0	0	0	0
J. litewski	7	193	145	69	89	112
j. łemkowski	9	54	37	14	16	8
j. niemiecki	97	5 881	3 848	616	83	130
j. ormiański	0	0	0	0	0	0
j. romski	0	0	0	0	0	0

Język	Liczba placówek	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
j. rosyjski	1	0	0	0	0	0
j. słowacki	2	59	45	0	0	0
j. tatarski	0	0	0	0	0	0
j. ukraiński	53	965	685	284	426	151
j. hebrajski		65	43	27	13	43
j. jidysz	0	0	0	0	0	0
j. kaszubski	103	3 380	2 358	654	464	461
RAZEM	286	11 727	8 057	2 188	1 681	1 478

MEiN

Liczba uczniów mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności postępującej się językiem regionalnym – szkoła ponadpodstawowa prowadząca kształcenie zawodowe

Język	Liczba placówek	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
J. białoruski	0	0	0	0	0	0
J. czeski	0	0	0	0	0	0
J. karaimski	0	0	0	0	0	0
J. litewski	1	0	0	0	0	0
J. łemkowski	0	0	0	0	1	3
J. niemiecki	5	189	119	92	127	89
J. ormiański	0	0	0	0	0	0
J. romski	0	0	0	0	0	0
J. rosyjski	0	0	0	0	0	0
J. słowacki	0	0	0	0	0	0
J. tatarski	0	0	0	0	0	0
J. ukraiński	4	18	8	14	8	6
J. hebrajski	0	0	0	0	0	0
J. jidysz	0	0	0	0	0	0
J. kaszubski	13	763	747	709	679	709
RAZEM	23	970	874	815	815	807

Źródło: MEiN

Artykuł 15 [Uczestnictwo w życiu publicznym]

Strony stworzą warunki niezbędne dla rzeczywistego uczestniczenia przez osoby należące do mniejszości narodowych w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym, jak również w sprawach publicznych, zwłaszcza tych, które ich dotyczą.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 12-14 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 8 oraz 17 ustawy o mniejszościach, a także w ustawach:

- z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2020 poz. 2261),

- z dnia 27 czerwca 1997 r. *o partiach politycznych* (Dz.U. 2022 poz. 372),
- z dnia 5 stycznia 2011 r. *Kodeks wyborczy* (Dz.U. 2022 poz. 1277).

Organizacje mniejszości

Wszystkie mniejszości reprezentowane są przez swoje organizacje pozarządowe. Obszary, w których organizacje te prowadzą aktywność to głównie: szeroko rozumiana edukacja, promowanie wiedzy o historii i dorobku kulturalnym mniejszości w Polsce, promowanie własnej kultury, prowadzenie mediów, nauka, aktywność sportowa, zadania inwestycyjne i remontowe, działalność wydawnicza, działalność pomocowa i humanitarna i in.

Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

Mniejszości są reprezentowane wobec władz RP za pośrednictwem swoich przedstawicieli w Komisji Wspólnej.

Do jej zadań należy m.in. opiniowanie podziału dotacji na rzecz działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości. Należy zaznaczyć, że dotacje te są przydzielane przy udziale ekspertów wskazanych przez stronę mniejszościową Komisji Wspólnej.

Obsługę Komisji Wspólnej zapewnia Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MSWiA. W okresie raportowania Komisja Wspólna odbyła 20 posiedzeń.

Strona internetowa Komisji Wspólnej:

- <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/komisja-wspolna>

Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP

Zagadnienia dotyczące mniejszości są poruszane przez Komisję Mniejszości Narodowych i Etnicznych – stałą komisję Sejmu RP. W jej posiedzeniach często biorą udział przedstawiciele mniejszości. W okresie objętym raportowaniem odbyło się 115 posiedzeń.

Strona internetowa Komisji:

- <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=KOMISJAST&NrKadencji=9&KodKom=MNE>

Polityka regionalna i lokalna

Przedstawicielami rządu RP w terenie są wojewodowie wyznaczani przez Prezesa Rady Ministrów. Wykonują oni również zadania w zakresie mniejszości. Każdy z wojewodów powołał pełnomocnika ds. mniejszości narodowych i etnicznych.

Wykaz pełnomocników wojewodów:

- <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/osoby-odpowiedzialne-za-sprawy-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-województwahtml>

Coroczne sprawozdania pełnomocników wojewodów z ich działalności są publicznie dostępne pod adresem:

- <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/sprawozdania-pelnomocnikow-wojewodow-ds-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych>

Uczestnictwo w organach władzy publicznej

W okresie sprawozdawczym odbywały się następujące wybory:

- 2018 – wybory samorządowe,
- 2019 – wybory do Parlamentu Europejskiego,
- 2019 – wybory do Sejmu i Senatu,
- 2020 – wybory prezydenckie.

W 2019 r. odbyły się wybory do Sejmu i Senatu, podczas których kandydowali przedstawiciele mniejszości.

Na podstawie obowiązującej ustawy wyborczej^I mniejszości mają możliwość wystawienia własnych komitetów wyborczych, zwolnionych z wymogu przekroczenia progu wyborczego (5% albo 8%), jak w przypadku pozostałych komitetów. W trakcie VIII (2015-2019) i IX (2019-2023) kadencji Sejmu mandat poselski z ramienia Komitetu Wyborczego Wyborców Mniejszość Niemiecka pełni Ryszard Galla.

W wyborach do Sejmu w 2019 r. KWW Mniejszość Niemiecka uzyskała 32 094 głosy, tj. 0,17%, co przełożyło się na 1 mandat (0,22%).

Inne mniejszości nie zdecydowały się na wystawienie swoich komitetów wyborczych, jednak ich przedstawiciele zdobyli mandaty poselskie w ramach komitetów ogólnopolskich.

Poseł Eugeniusz Czykwin jest parlamentarzystą deklarującym przynależność do mniejszości białoruskiej^{II}.

W wyborach samorządowych z 2018 r. (kadencja 2018-2023) członkowie mniejszości niemieckiej uzyskali 5 mandatów w sejmiku województwa opolskiego. W wyniku wyborów do rad gmin mniejszość niemiecka uzyskała 207 mandatów radnych gminnych (wzgl. miejskich) w województwie opolskim oraz 13 wójtów i burmistrzów, a także 5 wójtów i burmistrzów popieranych przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim^{III}.

Spółeczność posługująca się językiem kaszubskim posiadają swoją reprezentację w sejmiku województwa pomorskiego oraz wójtów, burmistrzów, prezydentów miast, radnych powiatowych, gminnych i miejskich na obszarze województwa pomorskiego^{IV}.

W wyborach samorządowych w 2018 r. Witold Liszkowski, reprezentant mniejszości litewskiej, ponownie został burmistrzem miasta Puńsk. Mniejszość litewska wprowadziła swoją reprezentację do rad miasta Puńska, miasta Sejny, gminy Sejny i powiatu sejnińskiego^V.

Mniejszość ukraińska posiada przedstawicieli w Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz zarządzie województwa. Funkcję wicemarszałka województwa pełni Miron Sycz (niegdyś poseł na Sejm)^{VI}. Brak jest aktualnych danych związanych z uczestnictwem Ukraińców w organach innych jednostek samorządu terytorialnego.

^I Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1319, z późn. zm.).

^{IV} *Tamże*, str. 213.

^{II} B. Machul-Telus, L. M. Nijakowski, *Mniejszości narodowe, etniczne i językowe III Rzeczypospolitej. Informator 2020*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2020, str. 215.

^V *Tamże*, str. 213.

^{VI} *Tamże*, str. 214.

^{III} *Tamże*, str. 211.

W 2018 r. Białorusini (Forum Mniejszości Podlasia) uzyskali 5 mandatów w Radzie Miasta Białystok, a Sławomir Nazaruk, działacz mniejszości białoruskiej, został radnym Sejmiku Województwa Podlaskiego^I.

Należy zwrócić uwagę, że organy władzy w RP nie pozyskują danych o przynależności narodowej osób wchodzących w skład organów władzy publicznej, a przedstawione powyżej informacje pochodzą ze źródeł ogólnie dostępnych, np. publicznych wypowiedzi polityków i opracowań.

Integracja społeczności romskiej

W okresie raportowania realizowany był *Program integracji społecznej Romów w Polsce na lata 2014-2020*, będący kolejną od 2001 r. strategią państwa na rzecz mniejszości romskiej. W dn. 20 grudnia 2020 r. Rada Ministrów uchwala nr 190/2020 przyjęła realizację kolejnej rządowej strategii na rzecz Romów pn. *Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030*.

Odnosząc się do polityki mainstreamowej należy zauważyć, że wprowadzone w tym okresie polityki publiczne oddziałują nie tylko na sytuację ekonomiczną społeczeństwa większościowego, ale i mniejszości, pośród których warto wymienić szczególnie Romów w Polsce. Należy tu wskazać m.in. programy:

- rządowy program demograficzny *Rodzina 500+*^{II},
- rządowy program *Dobry start*^{III},
- rządowy program *Mama 4+*^{IV}.

Rządowy program demograficzny *Rodzina 500+* (funkcjonujący od 2016 r.) przyznaje co miesiąc świadczenie w wys. 500 zł (ok. 110 €) na każde dziecko; jego relatywnie największymi beneficjentami pośród przedstawicieli mniejszości – z uwagi na wielodzietny model rodziny – stali się Romowie. Rządowy program *Dobry start* (funkcjonujący od 2018 r.) przyznaje świadczenie w wys. 300 zł (ok. 65 €) przysługujące raz w roku na dziecko do 20. roku życia (lub 24. roku życia w przypadku osób z orzeczeniem o niepełnosprawności). Rządowy program *Mama 4+* (od 2019 r.) przyznaje matkom (ale też w niektórych przypadkach ojcom), które urodziły i wychowały przynajmniej czworo dzieci prawo do tzw. rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego (w wysokości najniższej emerytury lub dopełnienia do wysokości tego świadczenia, w przypadku pobierania świadczenia niższego od najniższej emerytury). Program ten w zasadniczy sposób zmienia sytuację szczególnie kobiet romskich, często niemających żadnych szans na wypracowanie świadczeń emerytalnych z uwagi na zjawisko wczesnych małżeństw.

Poniżej przedstawiono wskaźniki z okresu objętego raportowaniem^V:

- liczba uczniów romskich objętych wsparciem w latach 2016-2020 w postaci tzw. wyprawki szkolnej wyniosła 4 867 osób,

^I *Tamże*, str. 215.

^{II} Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz.U. z 2019 r. poz. 2407).

^{III} Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” (Dz. U. poz. 1061, z późn. zm.).

^{IV} Ustawa z dnia 31 stycznia 2019 r. o rodzicielskim świadczeniu uzupełniającym (Dz.U. poz. 303).

^V Z uwagi na zmianę wskaźników w nowym *Programie integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2031* do powyższych informacji włączono dostępne dane z 2021. Jeśli jakieś dane z 2021 r. nie są dostępne (z uwagi na w/w zmianę wskaźników lub zmianę metodologii pozyskiwania danych) podano dane za okres 2016-2020 r., co zaznaczono w tekście.

- liczba uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoły realizowały dodatkowe zadania edukacyjne w latach 2016-2020 wyniosła 10 284 osoby,
- liczba dzieci romskich, które skorzystały z wsparcia edukacji przedszkolnej w latach 2016-2021 wyniosła 891 osób,
- liczba beneficjentów systemów stypendialnych dla uczniów i studentów pochodzenia romskiego w latach 2016-2021 wyniosła 983 osoby, w tym – co istotne z punktu widzenia celu *Programu* – 387 osób na poziomie szkół ponadpodstawowych,
- liczba dzieci i młodzieży biorących udział w latach 2016-2020 w zajęciach o charakterze muzycznym – 7 037 osób,
- liczba Romów, którym w latach 2016-2021 wyremontowano mieszkania wyniosła 3 344 osób,
- liczba Romów zatrudnionych w ramach zadań *Programu* w latach 2016-2020 (np. personel świetlic itp.) wyniosła 526 osób; liczba miejsc pracy subsydiowanej – 412,
- liczba Romów korzystających w latach 2016-2021 z edukacji prozawodowej (np. kursów, szkoleń zawodowych itp.) wyniosła 960 osób,
- liczba zatrudnionych asystentów edukacji romskiej od lat utrzymuje się na stałym poziomie – ok. 90 zatrudnionych osób pochodzenia romskiego,
- działania prozdrowotne (np. badania szczepienia itp.) w latach 2016-2021 objęły 6 318 osób pochodzenia romskiego¹.

W okresie raportowania zrealizowano łącznie 2 035 zadań. Wykonawcami zadań były jednostki samorządu terytorialnego (ok. 55% wszystkich zadań) oraz organizacje pozarządowe: 45 % wszystkich zadań, w tym organizacje romskie – ok. 30 % wszystkich zadań (w tym ponad 50 % stanowiły zadania z zakresu edukacji).

W 2020 r. MSWiA zleciło przeprowadzenie niezależnej ewaluacji *Programu 2014-2020*. Raport z ewaluacji jest dostępny publicznie pod linkiem:

- <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/ewaluacja-programu-integracji-spoleczności-romskiej-w-polsce-na-lata-2014-2020> ^{II}.

Artykuł 16 [Proporcje narodowościowe]

Strony powstrzymają się od stosowania środków zmieniających proporcje narodowościowe ludności w rejonach zamieszkałych przez osoby należące do mniejszości narodowych i mających na celu ograniczenie praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji ramowej.

W polskim porządku prawnym prawa zawarte w art. 16 Konwencji znajdują swój odpowiednik w art. 5 ustawy o mniejszościach. W okresie raportowania nie nastąpiły zmiany w przepisach obowiązującego prawa.

^I Dane MSWiA za lata 2016-2021, pochodzące z rocznych sprawozdań z realizacji: *Programu integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020* oraz *Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030*.

^{II} Streszczenie w języku angielskim znajduje się na stronach 6-12 w/w Raportu.

Artykuł 17 [Kontakty zagraniczne]

1. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do ustanawiania i utrzymywania swobodnych i pokojowych kontaktów poprzez granice z osobami legalnie przebywającymi w innych państwach, w szczególności z tymi, z którymi łączy ich tożsamość etniczna, kulturalna, językowa lub religijna, albo też wspólne dziedzictwo kulturowe.
2. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do uczestniczenia w działaniach organizacji pozarządowych zarówno na szczeblu krajowym jak i międzynarodowym.

W zakresie niniejszego artykułu nie odnotowano zmian w stosunku do poprzedniego raportu.

Artykuł 18 [Współpraca międzynarodowa]

1. Strony będą starać się zawierać, tam, gdzie to konieczne, dwustronne i wielostronne porozumienia z innymi państwami, w szczególności z państwami sąsiedzkimi, w celu zapewnienia ochrony osobom należącym do mniejszości narodowych.
2. Tam, gdzie to stosowne, Strony podejmą środki zachęcające do współpracy transgranicznej.

W zakresie niniejszego artykułu nie odnotowano zmian w stosunku do poprzedniego raportu, w którym zamieszczono spis umów międzynarodowych zawartych z państwami sąsiednimi w celu ochrony praw mniejszości.

W okresie raportowania Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej wraz z Centrum Badania Ruchu Oporu i Ludobójstwa Mieszkańców Litwy oraz Litewskim Archiwum Akt Specjalnych w Wilnie podjęto prace nad edycją źródeł - II tomem polsko-litewskiej serii wydawniczej – poświęconej powojennym działaniom Grupy Operacyjnej sowieckiego MGB na terenie Polski, a wymierzonym w polskie i litewskie podziemie, a także mniejszość litewską zamieszkującą Polskę.

Artykuł 19 [Konieczne ograniczenia]

Strony zobowiązują się do poszanowania i realizacji zasad zawartych w niniejszej Konwencji ramowej i wprowadzania, tam, gdzie to konieczne, tylko takich ich ograniczeń, restrykcji lub odstępstw, które są przewidziane w międzynarodowych instrumentach prawnych – w szczególności w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – w takim zakresie, w jakim odpowiadają one prawom i wolnościom wynikającym z powyższych zasad.

W okresie objętym Raportem nie zaszły zmiany związane z ograniczeniem praw wynikających z niniejszej konwencji.